



దేశీ సారస్వతము ౨

# పల్లెపదాలు



ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు  
శ్రీ ద కా ణ డ .



దేశ సారస్వతము ౨

# పల్లె పదాలు



“కృష్ణ శ్రీ”

సంకలితము

వెల 3-8-0





ఆంధ్ర పౌరస్వత బరిష్క  
హ్నాపరాపాద.



## ముందు మా

ఏదేశంలోనైనా వాఙ్మయం పాడుకోవడానికి ఉరికే చదువు కోవడానికి మీలుగా ఉండడం మూలం. ఇంత మాత్రానికే గేయ వాఙ్మయమనీ, జానపద వాఙ్మయమనీ పెద్ద పెద్ద కేర్లు పెట్టినా, ఎన్ని విధాల మర్చులూ చేర్చులూ చేసినా ఇవన్నీ కూడా దాన్ని ఉపయోగించుకొనే వాళ్ళను ఒట్టి ఏచ్చేవేకాని అసలువస్తువులో మాత్రం ఏదేదా కాన్పించదు. చదివినా లేక పాడుకొన్నా ఆ సాహిత్యంలోని వస్తువులో ఏ విధానైనా మార్పుకల్గుతుందా? కల్గబోతుందా? అధివా కల్గిందా? ఇంకొకటి కూడా మనం బాగా పరిశీలిద్దాం. ఋగ్వేదం ప్రపంచంలోని అన్ని దేశాల్లోని అన్ని భాషల్లోని సాహిత్యం కంటే కూడా చిట్టచివరికి గాఢికో భాషకన్నా కూడా చాలా సెనకటిదని అందరికీ తెలిసిందే. అందువల్ల నేకదా సామవేదంలో పాడడానికి వాడబడేవి చాలా ఋగ్వేదంలో ఋక్కులే అని అంటారు. అయితే ఈ పాటలు పాక్షతజనుల వాడుక మాటల్లో ఉన్నవికదా? ఋగ్వేదాదులట్లా లేవే అని సంక్షేపిస్తారా? చూడండి ఋగ్వేదాదులు కూడా ప్రాకృతంలోనే. తెనుగువాడైన దండి మహాకవి ఈ విషయాన్ని తెగసి చెప్పినాడు.

“సంస్కృతం నామ ధైవీ వాగవ్యాఖ్యాతా మహర్షిభిః” అని కొన్నాళ్ళకు పాళినిలాంటి మహాఋషులు వెనుకటి కాలపు మొదటి ప్రాకృతాన్ని అనగా ఋగ్వేదాదుల్లోని భాషను సంస్కరిస్తే సంస్కృతం అయిందట. ఈ విచారమంతా ఎందుకయ్యా అంటే సాహిత్య మంతా గేయంగానూ లోకుల వాడుక భాషల్లోనూ గూడా ఉండదగినదే అని చెప్పడానికి.

అయితే కొన్ని అట్లా ఉండనివి గూడా లేకపోలేదు. మద్దుకి జయదేవుడి అష్టమదులు చూడండి. అవి అష్టాదు వాడుకలో లేని సంస్కృతంలో రాసినవే. అవి అర్థంలో ఎంత అందంగా ఉన్నా క్లుప్త స్వరూపంలో లోకులకు అందకుండా పోయింది. కనుకనే పశ్చతంలోని యీ పాటలు ఏనాడూ ఎవరూ చెప్పిననోగాని అవి యెవ్వరి ప్రయత్నమూ అక్కర్లే లేకుండానే ఇంత కాలం పడకునిల్చి వున్నవి. లోకుల నోళ్ళలో

నానుతూ దీపంతో ఉన్నది. పాటలు వ్రాసేవాడనినూ ఈవిడుదలను ముఖ్యంగా గమనించాలి.

పూర్వకాలంలో హాలుడనే చక్రవర్తి రెండువేల యేండ్లనాడు అనేకులుకైత గాళ్ళూ, కైతగత్తెలూ చెప్పిన పాడిన గాథలనుండి ఎరువంటివూర్చి మనబాని వాడుకలు అలవాట్లనుడివనాన్ని ఇంకా ఇంకా అనేకాలనూ తేల్చిచెప్పాడు. అయితే ప్రకృతంలో పాటలు యేల పాటలు. అసలు “హేల” అనే సంస్కృతం గాని “హే”గా అయింది. “హేల-భావకరణే” అనిధాతువు. సినెవల్ల యేల టేలునుండి భావాన్ని ఉక్కోనించేటి. లేక భావోద్రేకాన్ని వెలువరించేట పాటలు అన్న అర్థం స్పష్టమగును. భావాలు ఎన్నో రకాలుంటవి.

“అవతీకాలన భూపతిరాజు అన్నంబు పెట్టాడె ఆడరించాడె” ఇది వడ్లదండంచేపువడు పాడేపాట వంపుడుపాటంటారు. ఇందులో ఆభిషేకరాజు చేసిన ఉపకారం అవతీకాలన అదుకోడాన్ని భూపకం తెచ్చుకొనిస్మరిస్తాను. ఇట్లాగే “ఇల్లాలనీతల యిత పోకిళ్ళూ గొల్లాచనీతల గొడుగునీవాళ్ళూ” దీంట్లో చక్కటి ఉపమానంతో మనసుకు తగిలేట్టు ఇల్లాళ్ళకు పెరిగి మొరిగి పోకిళ్ళు చనికెరావని చెప్పడం అయింది. ఈవిషయాన్నే భర్తవారి యింకో తీరున తన కావ్యంలో తెల్పినాడు.

“ఇద మనుచిత మ్రమత్స పుంసాం | యిహ జరా స్వయంస్మృతా వికారాః  
తపశీచనకృతం నితంజీనీనాం | స్తనపత నావధి తీవితం నితంవా”

సజంగా పరిశీలిస్తే సంస్కృతంలోనే కొంచెంమోటుగా వ్రంపకానిపాట  
పుగా నున్నితంగా వ్యంగ్యంగా అభిప్రాయం తెల్పుబడింది. మరొకటి

“ఉదూర నీకటి యిరులూ, ఉత్తుర నె కదిలే కురులూ,  
ఉరిలోన రాపావోరూ, ఉ అంటెనె నరికేరూ,

ఇందులో పోలిపోటా ‘మొగముమీద ముంగురులు చెరలాడుతున్న పడుచు  
ఒయ్యారాలు వాడిని చూడగానే మోహంభకారంమంచు కోనడం అనేకృంగారంతో

కూడా ఈ అవినయశృంగారాన్ని అనుభవించడానికి ఉండే అడ్డంకిని తెల్పడంలో రాద్రు  
 కూడ భయంకరంగా అంటే ప్రాణానికే మోసం కలుగుతుందన్నట్లుగా వ్యంగ్యం ఆయింది.  
 ఇట్లాంటిదే చాలకాలంనాటి ప్రాకృతగాథల్లో ఉంది కాని యీ యేలపాట దాని కంటే  
 సభ్యమై చాలాగంభీరంగాను లోతుగాను నాజూకుగానువుంది. ఈ యిన్నిరకాలపాటలూ  
 అన్నికూడా యేలపాటలే. అయితే ఎట్లా వీర్పడ్డాయోకాని వీటిలోకొన్ని యేలపాటలనీ,  
 కొన్నిదంపుడు పాటలనీ కొన్నిసువ్వాలని కొన్ని శోలపాటలనీ యిట్లాపంపకా లేర్పడ్డాయి.  
 ఈపుస్తకంలో అటువంటి పాటలు చాలారకాలున్నాయి. రాట్నంపాటలు, కవ్వంపాటలు,  
 పడవపాటలు, కోతలపాటలు, ఊడ్పుపాటలూ, తుమ్మెదపదాలు, కోవులు, ఇట్లాఒకటా  
 రెండా? అనేకరకాలున్నాయి. ఇవన్నీ తెల్లడేశంలో ఇప్పడూవాడుకలో ఉన్నవే.  
 క్రిమంగా నాగరికత బలపడిన కొద్దీ ఈపాటలు అంతరించిపోతున్నవి. కారణమేమిటంటే  
 పూర్వంలో ఏకొద్దిమంది ప్రభువుల పెళ్ళాలోకాని మిగతా అడవాళ్ళంతా తమతమఇళ్ళల్లో  
 వద్దుదంచు కోవడం, పొలాల్లో పనులు చేసుకోవడం, గడ్డికోసు కోవడం, పిండివినురు  
 కోవడం, మొదలైన పనులుచెనుకుంటూ వుండేవారు. వీటికో చెరువుకో, కాలవకో,  
 కోనేటికో బావికో చెలమకో పోయి నీళ్ళు తెచ్చుకొనేవాళ్ళు. ఆయావేళ్ళలో అడ  
 వాళ్ళకు అప్రయత్నంగానే ఆయాభావాలతో పాటలు వాటంతట అవివోటి వెంట బయలు  
 దేరి వస్తుండేవి. ఆయా సంఘటనలు, సంఘర్షణలు, సమావేశాలు, సందర్భాలు వీలకొద్దీ  
 వర్చుడు తుండేవి. మంచెలమీదవుండి చేలుకాయ దానికి వున్న చిన్నచిన్నపిల్లలు పడుచులు,  
 గడుసరులు, అమాయికలు, మొదలైన వాళ్ళకు రోడెగాళ్ళతో నానారకాలు భావాల్నీ  
 సృష్టించేసేపదాలు ఆయాసమయాల్లో వాటంతటనే బయలుదేరుతుండేవి. అవన్నీ  
 యీనాడు పోయినవి. కోళ్ళాయినీళ్ళూ, మరచియ్యాతా, కాఫీలతో సతమతయ్యే అడ  
 వాళ్ళు 'న్నిల' పడడాకి పోతున్నారు. పింపుళ్ళు నీడేరాలు సెలవులీసుకొన్నాయి.  
 నాగరికంలో మనజాతి అలవాటులన్నీ పోవడమే  
 , ఆదర, శృంగారం, ఉత్సాహం, మంపు, పెంపు,  
 హాసం, ధైర్యం, వీర్యం, పనిపాటల విడిమెజా,  
 నిజమైన చక్కదనాన్ని గ్రహించేతేలివి, అదరించేపాటి ఓర్పు, అభినందించేపాటి చేర్పు,  
 అనుభవించేపాటి కూర్పు, ఆనందించేపాటి నేర్పు, సెన్సువీకూడా నశించిపోయినవి. అవన్నీ  
 తలుచుకొంటే మనకు మళ్ళీ పడుచుదనంవస్తుంది. అనాటి అసంగతులన్నిటినీ కాక

పోయినా కొన్నిటిపైనైనా మనకియేలపాటలు క్షాత్రకంలోకి తెచ్చి మన అనుభవంలోకి  
అందించి, మనకు అమృతంలాపనిచేసి మనను మళ్ళీ నెనుకటి కాలపుమంచి మనుషులనుగా  
తయారుచేయడానికి తప్పకుండా పనికివస్తవి.

ఈ పాటలు తెలుగుది జాతి, జీవనం అంతా కళ్ళకు గట్టేట్లుగా చూపుతవి.  
తెలుగుల బ్రతుకు అంతా వానదేవుడినుంచీ పరికోతల దాకా, న్యూనాయం నుంచీ పీనత్వం  
దాకా, కాడినుంచి కత్తిదాకా, ఇంతెందుకు నునుము దగ్గరి నుంచీ దేవతార్చన దాకా,  
అద్దంపలెకనబరుస్తుంటాయి ఈ పాటలు. వీటిని తెలుగు వానించునూ అడగించి పీఠవతి  
సిందే. అభినందించవలసిందే. అనుభవించవలసిందే. ఆనందించవలసిందే.

హైదరాబాదు.  
మన్మథ సంకల్పిని }

కనోమణి  
వేదాల తిరువేంగళా చార్యులు

# ౧ వానదేముడా

—అనాది యని పరిగణంపబడే వేదవాక్యములలోనే ఎన్నో ఋక్కులు పంటలను కీర్తిస్తున్నవి. సుజలమా సుఖలమా సస్యశ్యామలమా అయిన భారతావనిలో వ్యవసాయమే నిత్యపరిశ్రమా జీవనాధారమున్నను. అందువల్లనే,

హస్తాని కురవాలి వానదేముడా  
నరిచేలు పండాలి వానదేముడా  
నల్లాని మేఘాలు నానదేముడా  
చల్లంగ కురవాలి వానదేముడా  
చేలన్ని నిండాలి వానదేముడా  
మూనాలు యెడగాలి వానదేముడా  
యెన్నులు వెయ్యాలి వానదేముడా  
పన్నుగ నేలన్ని వానదేముడా  
పంటల్లు పండాలి వానదేముడా  
భాగ్యాలు నింపాలి వానదేముడా  
పండుగలు సేస్తాము వానదేముడా  
మాపూరి చెరువైన వానదేముడా  
ముంచెత్తి పోవాలి వానదేముడా  
కప్పలకు పెళ్లి వానదేముడా  
గొప్పగ నెయ్యాలి వానదేముడా

అని పార్థివస్త్రాదు జనుపదాలలోని జనులందరూ. చల్లగా కురవవారిని వానదేవుడు ! మొసలు యెడగాలి, వెన్నులు వెయ్యాలి. చండని గ్వేదండతుండని భాఖండ వారి ధారలు కవులకువలె కర్షకులకు అక్కరకురావు. చెరువులు ముంచెత్తిననీ, కప్పలకు పెళ్లిళ్లు భోధ కలిగిననీ—భాగ్యాలు నిండగలవు.



## ౨ ఏ రు వా క మ్మ

—వానలకురిసి పొలము చదునెక్కడనే మక్కికైరులను పూన్చి నైతు ఏరువాకను సాగిస్తాడు. ఏరువాక! ఎంతమునా! చున శరణములకు జీనము ఏరువాక. ఎడ్లకు పనుపుపంకుమలు పూసి, ఏరును పూలవాలలతో నలంకరించి ఏరువాకకు మంచి ముహూర్తమున పూజలుచేస్తారు. సుశ్శాపదాలు పుష్పములు

ఏరువాకమ్మకీ యేమి కావాలి  
 ఎర్రఎర్రని పూలమాల కావాలి  
 ఎరుపు తెలుపుల మబ్బులెండ కావాలి  
 ఏరువాకమ్మకీ ఏమి కావాలి ?  
 పొలము గట్టిన నిలిచి వేడుకోవాలి  
 టెంకాయ వడపప్పు తెచ్చిపెట్టాలి  
 ముత్తైదు లందరూ పాటపాఠాలి  
 పాటపాడుతు తల్లిపాదాలు మొక్కాలి  
 ఏరువాకమ్మనూ ఏమికోరాలి  
 ఎడతెగని సిరులివ్వ వేడుకోవాలి  
 పాడి పంటలుకోరి పరవశించాలి.

ఎర్రఎర్రని పూలమాలలు ఊగుతుండగా, పనుపు కైరుపులు ఎడ్ల శరణములమీద అందపు టలలు తీర్చుతుండగా, ఎరుపు తెలుపుల మబ్బులెండలో ముత్తైదుల పాటల ఉత్సాహములో జలయు మృత్యురేని ఏరువాకకు మరియొక పుట్టిన దినము జరుగుతుంది.

### ౩ ఊ డు పు

—పాలము దుక్కివూర్తి అయి నీటితోనిండి మొక్కల్ని కోరుతుంది. రంగు రంగుల చీరలు కట్టి వరుసతీర్చి మాలెతలు వంగి నాట్లు నాటుతారు. నాటుతూ సరదా కోసము పాటలు పాడతారు. దేనిని గురించి? ఊడుపును గురించే!

ఊడుపుడవం డమ్మలాలా మీ

రుడవండీ దమ్మునేసిన సేలల్లో

ఊనులాడుకోని ఊరుకోబోకండి

ఇడదీసి వరి మొక్క లెడమెడముగ పాతండి

॥ ఊడు ॥

బాడనక బందనక పాటుపడి నామంటే

మారాజు పనిసూసి మన కీనామిస్తాడు

॥ ఊడు ॥

ఆవూరి మారాజు ఐదణాలిస్తేను

ఈవూరి మారాజు ముప్పావలిస్తాడు

॥ ఊడు ॥

పాపము రెక్కాడనగాని దొక్కాడని ప్రాణులు. ఊరినుంచి ఊరుకి నడచి సాగిపోతూ ఏవూరి మహారాజైనా పని చెప్తాడా అని చూస్తుంటారు. వారి పని చూచి ఇనాము లిచ్చే మహారాజు లెందరో!

# ౩ గునాసారి గున్నమ్మ

—అయితే మాడుకి రక్కసైతే గుణానికి తిమ్మవా? ఏనాడో వారి దినచర్య! ఉపయాన్న లేచినది మొదలు సూర్యుడు కుంకే చుట్టూ పోలమ్మా, గొప్పున్న, నీరూ, కోత, కొలపి. వీరేకాదా దేశానికి ధనము!

వాడినిండ పనుపేస్కో వాయ్యారమేమే

గునాసారి గున్నమ్మా

పొద్దున్న నువులెగసి పొలానికెళ్ళే

గునాసారి గున్నమ్మా

ఎండెక్కి సూరీడు కొండెక్కిసూసే

గునాసారి గున్నమ్మా

గంపకిందాకోడి కంయ్యమనకూసే

గునాసారి గున్నమ్మా

గొప్పతవ్వేకాడ కొప్పెందుకోలే

గునాసారి గున్నమ్మా

గట్టెక్కి సూత్తాడొ గవరయ్యకాపూ

గునాసారి గున్నమ్మా

మచ్చేన్నం యేలపుడు మరిదప్పికేలే

గునాసారి గున్నమ్మా

నల్లిగెంజీ కాంతతాగీ మరివుండు

గునాసారి గున్నమ్మా

ఆకుమల్లాలోను ఆకెండిపోయే

గునాసారి గున్నమ్మా

తోడర నీరంత బావులనుంచీ  
 గునాసారి గున్నమ్మా  
 కుప్పా సూర్పులకాడ కూకున్నవేమే  
 గునాసారి గున్నమ్మా  
 పండినాసేలోకి పయినామై ఎల్లీ  
 గునాసారి గున్నమ్మా  
 కొయ్యండి కోతాలు కొడవళ్ళతోటి  
 గునాసారి గున్నమ్మా  
 కొయ్యించి పొయ్యండి గాడెల్లలోనూ  
 గునాసారి గున్నమ్మా  
 కుప్పించి కొలవండి కుంచాల తోటి  
 గునాసారి గున్నమ్మా  
 ఎత్తండి బళ్ళాకి ఎగుదిగుడులేకా  
 గునాసారి గున్నమ్మా

పీరి కల్పనలు పీరి జీవితాల్లాగుననే సహజ సుందరముగా ఉంటాయి. పని ఇచ్చే మహారాజుకి  
 పీరు కల్పించే వాసన బాటలు చూడండి.

---

# ఓ ఓ యన్ని దాయలాల

ఓయన్ని దాయలాల

గొబ్బియాలాలో

...ఓ

కుంటా పూవాననకు

రాయుడు రాంగా

కుసుమపూవాననకు

కుంట దారెల్లె

ఓయన్ని దాయలాల

గొబ్బియాలాలో

...ఓ

కుంటాముగడికి

రాయుడు రాంగా

మల్లెపూవాననకు

మారు దారెల్లె

ఓయన్ని దాయలాల

గొబ్బియాలాలో

...ఓ

చెరువు ముంగిటికి

రాయుడు రాంగా

సెనిగపూవాననకు

చెరువు దారెల్లె

ఓయన్నిదాయలాలో

గొబ్బియాలాలో

...ఓ

బాయి ముంగటికి

రాయుడు రాంగా

బంతిపూవాసనకు

బాయి దారెలై

ఓయన్నిదాయలాలో

గొబ్బియాలాలో

...ఓ

ఈ కూలిజనమువలెనే ఏ మూలనోళ్ళట్టి సరిమఖించేవే సెవగపూలూ, బంతిపూలూ, ఎక్కడో ఒక తుప్పలో మల్లెపూవులున్నూ. రాయుడికి ఎక్కడికి పోయినా పూలసౌరభమే.

— వీరి బ్రతుకుబాటల తిన్నదనము 'కామందు'ల సిరిసంపదలమీదనే ఆధారపడుతుంది. వారి పాడిపంటలూ, పిల్లపాపలూ, ఆవుగోవులూ చల్లగా వుండవాలె. కూలిజనమేక దా చెతుల కుల పురోహితులు !

—

## ౬ రాయినా శందనాలు

రాయినా శందనాలో ఓయి బావల్లాల బావన్నీలాల ...బావ  
 రామలచ్చన్నాటి రాజులులేరు సీతమ్మలాటి యిల్లాలులేదు  
 పాడిపంటలు సల్లగుండాల మా కూలిరైతుల కడుపునిండాల  
 మాకాడందులు సల్లగుండాల వండిగ మా సేలుపండాలి ...రామ  
 ఉత్తారవచ్చే ఎత్తారగంప కారుమేఘా లాకాశంబునిండె  
 లొలకగ్లో వరసాలు కురవాలి ఎకరానికి బత్తాలు పండాలి ...రామ  
 నీరుపెట్టి దుక్కుదున్నాలి బాబు దుక్కుదున్న మొక్కసాటాలి బాబు  
 మా రయితుబాబులు బాగుండాలి ఆరిపిల్లపాప సల్లగుండాలి  
 ఆరిఆవుల్ని గోవుల్ని మేముకాయాలి కాసినందుకు మాకు నూకలియ్యాలి  
 వల్లెటూళ్ళు బాగుండాలి పట్నాలు కడుపులు నిండాలి  
 సిన్నపెద్దలు కలినుండాలి ఏడారుకావూరు ఎంలో బాగుండాల... రామ  
 పైరుకంకులపైని పిల్లపిట్టలువాలె ఇల్లాగరానువ్వు పిల్లోడ  
 కొట్టకుండానువ్వు తిట్టకుండానువ్వు అందర్ని బెదిరిస్తే అవతలకుపోవురా  
 ...రామ

పాపము తమవలెనే బ్రతుకుతెచ్చును పాలాలమీద ఆధారపడతాయి పిల్ల పిట్టలు కొట్ట  
 కుండా బెదిరిస్తే అవతలకు - మరోపాలానికి\_పోతాయి. అందమైన సజాతీయభిమానము !  
 కాదంటారా ?

## ౭ నా ట్టు నా టు తూ

గట్టూమాకులుగట్టి గడలూ బొందిచ్చి  
 గట్టురాయని ఇంట్లోపుట్టె గౌరమ్మ  
 పుట్టుటే గౌరమ్మ ఏమేమిగోరు  
 కుట్టూ పయ్యారిరవికె, కుంకుమాకాయ  
 జాలపయ్యారిరవికె జామాలపేరు  
 వంకా చక్కటికుడుక వజ్రాలపేరు  
 నీచేతి కంకణము ఏదే శ్రీగౌరు  
 ఆడబోయినకాడ ఏడబోయినదో

కల్పన పాలాన్నిదాటి గౌరమ్మను ములచింది. గౌరమ్మ రత్నాల గట్టురాయని గాదికొట్టి.  
 కంకణము జారుటను గుర్తించుననర మామెకేల? తల్లి అయినా మామరు చేతి కంకణము  
 'ఏది?' అనే అడిగినది. "ఆడబోయినకాడ ఏడబోయినదో" నట! ఈ వాతాయన  
 ములోనుండి గట్టురాయని సిరికొండయై గో. రిం. గలదు.



# ౧ వ రికలుపుపాట

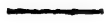
— పరిచేసులో కలుపుతీస్తున్నప్పుడు, అంటే పొలాన్ని నిర్మాలిన్యము చేస్తున్నప్పుడు కూలివారి కల్పన నుపయోగిస్తోందనిపించింది. బంగారు బిందెలోని చేమంతికట్టల లోని చిన్నపు మంచపు సన్నపు నులకమీద పడుకున్నదట జాణ లక్ష్మమ్మ! పాటునంతా విగ్గడి.

చిక్కుడూ ఆకుల్ల వెన్నియ్యలో  
శివనదులుగట్టి వెన్నియ్యలో  
చిత్తూరు నేబోదు చుట్టాలజూడ  
అక్కడెవరున్నారె అంభోజిరాజు  
మా అమ్మలమ్మలు మాకు మేనమామలు  
మముగన్నతండ్రికి బావమరదులమ్మ  
బావమరదులుగూడి బాయితోడించిరి  
బాయిలో ఉన్నది బంగారిబిందె  
బిందెలో ఉన్నది చామంఠికట్ట  
కట్టలనెవున్నది చిన్నపు మంచము  
చిన్నపు మంచానికి సన్నపునులుక  
దానిమీద పండేటి జాణలెవరమ్మ  
పనిజేసె లక్ష్మమ్మ పవళించినాది  
విసనగట్టలతోటి విసిరిలేపన్నా  
విసిరినాలేవదు విరజాజిమ్మగ్గ  
కొబ్బిరాకుడకలతో కొట్టిలేపన్నా

కొట్టినా లేవదు కోమటోరిపట్టి  
 డొప్పళ్ళ గందంబు గుప్పిలేవన్నా  
 గుప్పినా లేవదు ఈ గురిజలబంటి  
 దొడ్లొ పనులెళ్ళె వోరఎండలొచ్చె  
 ఇకనన్న లేవవే దొడ్డివారిబిడ్డ  
 మందపనులెళ్ళె చూరుఎండలెక్కె  
 ఇకనన్న లేవవే మా అమ్మ కోడలా

నోరైండ్లూ మారుడెండలూ, దొడ్డివారిబిడ్డ మందపనులూ మేతకు పోయేవోలే;  
 సూర్యుడుకాదు దినాన్ని నడిచేది! కోళ్లూ, పండ్లూ పాలెవాళ్లూన్ను. మృగపక్షి  
 చైతన్యము కనపడుతుందికాదు పల్లెటూళ్లలో?

— డొడ్డునా కలుపుతీతలూ అయిపోలే కల్లుపు పొలములలో పనిలుండవు.  
 మల్లీ కోతనాడే కూలిజనముల కోలావాలము.



## ౬- కోత పాట

కోతకొయ్యండమ్మలాలా నేలు

కోరుకున్నా మమ్మలాలా

ఆరు మూడు కాలమైన

అసలుకి మరి కొనరులేదు

...కోత

సోడినేలు యెన్నులేసి

సోలేడు గింజలకైతే

పాలికాపు బత్తేలకు

సాలొచ్చును కొయ్యండీ

...కోత

దసరా భోగాలంటే

అసరా తీరుస్తాయి

పసరాలకి కనవుంటే

భాగ్యలే పండాాయి

...కోత

సాలొచ్చిన మారాజు

సెయిముల గాయినాడు

కాను సేతపడితేను

గగనమందేముసేను

...కోత

పైతూప చాలివచ్చిననే చెయ్యిముల గా గింజలుతూడా 'కూలేవాళ్లకి' యిస్తాడు. లెక్కపోతే 2 పూసన్న కానుకతోమే.

— వరిపొలాలప ఈ చిప్పలేదు. పర్వపూర్వమెట్లున్నా 'మన్నెపుగొండపై ముట్టులో మెరుపు తీసిపోయిన నదిని పోషించి' పంట కందించగలడు. చరిచేలలోని చిక్కలు వేరు

## ౧౦ కోతపాట

కొయ్యండల్లా కొయ్యండీ  
కోసీ బణువూ లెయ్యండీ  
వానల వరదల వంగిన సేను  
వెన్నుల సేనిన వన్నెల సేను  
తెన్నగడిసీ మొదలూ కోసీ  
పనలన్నీని పొంజెట్టావా  
గింజలు బందలొ పడిపోకుండా  
పొందుగ వెన్నులు కొయ్యండల్లా  
కాలంసూత్రే సీతాకాలం  
కొడవలిపాటూ జాగరల్లా  
కాలూ సెయ్యి ఆడింతేనే  
కుండలొ కూడు కలిసాతాది.

పనిచేస్తున్నప్పుడు పాడే పాటల వస్తువు ఆ పనికి సంబంధించినదే. దేవాలయ గోపురానికి అలంకారాలు ఆ గోపురపు స్వాస్థ్యరూపములే. భారత దేవాలయాన్ని అలంకరించిన మనసులే ఈ భృహదాంధ్ర పాఠస్వతాన్ని నిర్మించినది.

---

# ౧౧ గొం తెమ్మ పాట

— తుమ్మెద పదములు, వెన్నెల పదములు పొల్కురికి సామనాధుని కాలమునాటికి తెలుగునాట వెలుగులెత్తివవి. మొదట వేదాంతదీధాను. ఈ పదాలు ఆక్రమించినా, కాలక్రమాన్ని ఏ కథను పోతపోయియున్నదనూ పనికివచ్చివవి. బలిసిన చేమలోపడి, చేమ కందిన పనలన్నీ కోసి 'పొంజెట్టు' లో ఆంధరు హోహరికి లయ కమ్మడు. ఏదో ఒకటి కుదించుటకు తుమ్మెద అన్న పాదాంత పదాలు పనికివచ్చి. ఈ పాటను అంపమోచే పాడతారు.

లోటల్లాలోకి తుమ్మెదా, ఇరగబడి వచ్చింది తుమ్మెదా  
దేవసిరినంది తుమ్మెదా, లేకగా వచ్చింది తుమ్మెదా  
గొంతెమ్మ పెంచినా తుమ్మెదా, గొలుసుల్లానంది తుమ్మెదా  
యీనిన వరిసేలు తుమ్మెదా, యీదివిడ దొక్కింది తుమ్మెదా  
అల్లమూ చెడతిని తుమ్మెదా, పేడకడేసింది తుమ్మెదా  
అంతట్లా ఆసేను తుమ్మెదా, కాపన్న వచ్చాడు తుమ్మెదా  
ఎక్కడిది యీనంది తుమ్మెదా, ఏడాది యీనంది తుమ్మెదా  
పండిన వరిసేలు తుమ్మెదా, పాయలడ తొక్కింది తుమ్మెదా  
కట్టండి నందిని తుమ్మెదా, గాజుల్ల కంచాన్ని తుమ్మెదా  
ఎయ్యండి నందికి తుమ్మెదా, ఏడుకట్లా చొప్ప తుమ్మెదా  
పొయ్యండి నందికి తుమ్మెదా, గోలేలలో కుడితి తుమ్మెదా  
అంటానె కాపన్న తుమ్మెదా, గొంతెమ్మ మేడాకు తుమ్మెదా  
మేడల్లా గొంతెమ్మ తుమ్మెదా, యేలాగూను వుంది తుమ్మెదా  
ఉయ్యల్లా గొంతెమ్మ తుమ్మెదా, పూగుతూ ఉన్నది తుమ్మెదా

ఊగూగు గొంతెమ్మ తుమ్మెదా, సేరూలని పింది తుమ్మెదా  
 “ఎక్కడిది యీనంది తుమ్మెదా, యేడాది యీనంది తుమ్మెదా  
 గొంతెమ్మ పెంచినా తుమ్మెదా, గొలుసుల్లా నంది తుమ్మెదా”  
 మానంది కొట్టాడు కాపన్నా, మమ్ములా తిట్టొద్దు కాపన్నా  
 మానంది బందెలా తుమ్మెదా, మేమిచ్చు తామయ్య తుమ్మెదా  
 సోలతో సోలెడు తుమ్మెదా, మాడలేసుకోని తుమ్మెదా  
 ఇదిగోర కాపన్న తుమ్మెదా, మానంది బంది తుమ్మెదా  
 ఇక్కడకు తీరదు తుమ్మెదా, మీనంది బంది తుమ్మెదా  
 తవ్వతో తవ్వడు తుమ్మెదా, మాడలేసుకోని తుమ్మెదా

... ..

మానెతో మానెడు తుమ్మెదా, మాడలేసుకోని తుమ్మెదా

... ..

అడ్డతో అడ్డెడు తుమ్మెదా, మాడలేసుకోని తుమ్మెదా

... ..

కుంచముతో కుంచెడు తుమ్మెదా, మాడలేసుకోని తుమ్మెదా

... ..

పన్నెండు చెంగులు తుమ్మెదా, పట్టు పంచలూరు తుమ్మెదా  
 పట్టుమన కాపన్న తుమ్మెదా, వైమిద కప్పింది తుమ్మెదా  
 చాలునని కాపన్న తుమ్మెదా, సంతోష పడ్డాడు తుమ్మెదా  
 మేడలో గొంతెమ్మ తుమ్మెదా, ఏలాగూ నందో తుమ్మెదా  
 పొరుగురిచేలోకి తుమ్మెదా, పోబోకు నందో తుమ్మెదా  
 పొరుగు బంధులు మాకు తుమ్మెదా, లేబోకు నందన్న తుమ్మెదా  
 కట్టండి నందినీ తుమ్మెదా, గాజుల్ల కంబాల తుమ్మెదా  
 వెయ్యండి నందికీ తుమ్మెదా, వెయ్యికట్లా చొప్ప తుమ్మెదా ||

## ౧౨ నీలాటిరేవు

—ఎంత నేతూ పొలము ఘోషయేనా ? ఈ వెన్నెల పడము వినండి. ఇది కోత సమయంలో పాడుకున్నా; ఆరు బయట వెన్నెలలో పక్కలు చేయక చురుకుపని పాడుకున్నా; పండిన జొన్న కంకులు పల్లెములలో వేర్చి ఇంటింటికి తిరుగుతూ వివోద్యారము చాడినా ఆంధగిస్తుంది. ఆరేసిగా పాడతారు కూడాను.

ఆగరగవట్టింది యెన్నెలా, నీళ్లకువచ్చింది యెన్నెలా  
 పావేడిసెట్టెక్కి యెన్నెలా, పలుకర్రయినయిరిసి యెన్నెలా  
 పగడాలరాయెక్కి యెన్నెలా, పలువరసలోమింది యెన్నెలా  
 ముత్యాలరాయెక్కి యెన్నెలా, మునిపల్లయినలోమె యెన్నెలా  
 నలువైనరాయెక్కి యెన్నెలా, నాలుకైనగీసా యెన్నెలా  
 ముడికీడునీళ్లలో యెన్నెలా, మొకమైనకడిగింది యెన్నెలా  
 చేరడునీళ్లల్లా యెన్నెలా, చెయిజెబ్బాలుకడిగొ యెన్నెలా  
 నుట్టజుల రిసాపు యెన్నెలా, నుమ్మల్లునుట్టిందొ యెన్నెలా  
 ఆగరగమంచింది యెన్నెలా, ఒడ్డునాబెట్టింది యెన్నెలా  
 ఆట్టుబ్బటుసూసింది యెన్నెలా, ఎవ్వరులేరయ్యె యెన్నెలా  
 గట్టుమిది కామన్న యెన్నెలా, గరగెత్తి పోరయ్యె యెన్నెలా  
 నీకు గరగెత్తితే యెన్నెలా, నాకేమియిస్తావు యెన్నెలా  
 నాకు గరగెత్తితే యెన్నెలా, నా పాడావునిస్తాను యెన్నెలా  
 నీ పాడావునాకొద్దు యెన్నెలా, నీగరగ నేనెత్త యెన్నెలా  
 నాకు గరగెత్తితే యెన్నెలా, నా గున్నెద్దునిస్తాను యెన్నెలా  
 నీ గున్నెద్దునాకొద్దు యెన్నెలా, నీగరగ నేనెత్త యెన్నెలా

నాకు గుర్రెత్తి తే యెన్నెలా, నా నాగరం యిస్తాను యెన్నెలా  
 నీ నాగరం నాకొద్దు యెన్నెలా, నీగరగ నేనెత్త యెన్నెలా  
 అయిఅయితే నీమనసు యెన్నెలా, నేనే వస్తాను యెన్నెలా

గరగ యెత్తి సమ్రాటానికే ఈ జాణ తానే పెంటపస్తుందట! కామన్న ఏమి తక్కువవాడా?  
 అవు, ఎవ్వూ, నాగరమూ ఏదీ పట్టట! అయినా గారుకూడా అధిరి మాటకొఱకనే ఎదురు  
 చూస్తున్నట్టు కనిపిస్తాడు. ఈ సరసాలు సహజంగా ఈ రూపాన్న జరిగేవికాదని ఇవి  
 కల్పనలే అని మనసులో చక్కగా తెలుస్తుంది.

---



## ౧౩ పోలిగాడు

— పోలిగాడు పంటలను సిద్ధింపజేసే జీవుడు. ఎక్కడైనా కుప్పచూర్పులు పొన్నలన్నీగాటి పోలిగాడు అక్కడ తయారు !

బలియా బలియా బలియా  
 రావేలు గలవాడ రాకపోలిగాడ  
 తూర్పునా ఒకవాన తుమ్మెదల మోత  
 పడమట ఒకవాన పట్టికురవంగ  
 ఈ వాన ఆ వాన ఏక జడివాన  
 ఏబిలీ చేసుకూ ఎడ వాన లాగా  
 పెండి తూముల కింద పెల్లడము పండు  
 పైడి తూముల కింద పాలంకి పండు  
 రావేలు పోవేలు రాసి పదివేలు  
 రావేలు మీదయ్య రాసి మాదయ్య  
 పొలో పొలి పొలి పొలి  
 తిరుప తెంకన్నిచ్చిన పొలి  
 విను కొండెం కమ్మిచ్చిన సొలి  
 పొలేలుగా చాల సొలి

# ౧౪ పొలిపాట

ఒలియ వొలియ...

ఒలియ వొలియా...వొలియా

కోటేలు గలవాడ రాక పొలిగాడా  
కోటేలు మీదయ్య కొండ మీదయ్య  
వెయ్యేలు కలవాడ రాక పొలిగాడా  
వెయ్యేలు మీదయ్య వెన్నో చూదయ్య  
నూరేలు గలవాడ రాక పొలిగాడ  
నూరేలు మీదయ్య నూగు చూదయ్య  
పదివేలు గలవాడ రాక పొలిగాడా  
పదివేలు మీదయ్య పంట మీదయ్య  
రావేలు గలవాడ రాక పొలిగాడా  
రావేలు మీదయ్య రాశి మీదయ్య  
ఎద్దులూ లొక్కంగ యెదిగెనే రాశి  
కోడెలూ లొక్కంగ కొల్లాయె రాశి  
పెయ్యలూ లొక్కంగ పెరిగెనే రాశి  
పొలిగాడు కొట్టంగ పోగాయె రాశి  
వచ్చెనే పొలిగాడు పొన్నలూ దాటి  
దాగెనే పొలిగాడు దండాకొట్ట\*ల్లో

\* కూర్పొరబట్టినప్పుడు ఏర్పడే ధాన్యపు చాళ.

# ౧౫ పొలిపాట

వలియొ వలియొ వలియొ - రాగాల వలియొ

రావేలు గలవాడ - రాస పొలిగాడ || వలియొ ||

చైట కమ్మరి బిడ్డ - చంద్రుణ్ణి బోలు ,,

చుట్టుండు కాపూలు - చుక్కల్ల బోలు ,,

ఊరికి ఉత్త రాన - ఉత్త ముడి సైక ,,

ఉత్త ముడి సైకలా - రత్నాల పంటి ,,

రత్నాల పందిట్లా - ముత్యాల కొలిమి ,,

మానెడు ముత్యాలు - మరుగైన కొలిమి ,,

తవ్వెడు ముత్యాలు - తరుసైన కొలిమి ,,

గిద్దెడు ముత్యాలు - గిలకలా కొలిమి ,,

వేసేటి సంపెల్లు - పిడుగులా బోలు ,,

లేసేటి రవ్వల్లు - చుక్కలా బోలు ,,

పల్లాపు చేలాకి - పదునాయె వాన ,,

గుంటకల నన్నూరు - గొర్రెలు ముగ్గురు ,,

రఘురాము గొర్రుబట్ట - రంభ ఎడబెట్టు ,,

శ్రీరాము గొర్రుబట్ట - సీత ఎడ బెట్టు ,,

సీత బెట్టినపైరు - చిగురాకులేను ,,

రంభ బెట్టినపైరు - రవికాకులేను ,,

దున్నలూ దొక్కంగ - దిన్నెలా పొడుగు ,,

ఎడ్డలూ దొక్కంగ - ఎన్నులా పొడుగు ,,

వచ్చెరా పొలిగాడు - వరగాలి మీద     || వలియొ ||

దండ గట్లలోన - దాగెరా పొలిగాడు     ,,

రావేలు గలవాడ - రార పొలిగాడ     ,,

పొలిపాడులో కొడిమి ప్రళయి చచ్చినది. ఇది ప్రక్షిప్త మయినా కాదున్నది. అయినా  
 ఎంత చక్కని వర్ణన ! పడుగుల నంటి నెప్పలు పెట్టు వానిలో రిచిన చెప్పుడు కాదున్నది.  
 లేచేటి రవ్వలు చుక్కలు... నూర్పు పనిలో నిటుండు గాంతా కెయ్యివేస్తారు. ఈ  
 గన్నివేళమే “శ్రీరాయ గ్రంథి పట్టు నీవ ఎడకెట్టు” నన్నది. చంద్ర. రంగయనా ఆంధ్ర  
 భార్యయిన ఆంధ్రులు చెప్పిన వాడే.



## ౧౬ ఒ లి యొ ఒ లి యొ

ఒలియొ ఒలియొ ఒలియొ ఒలియాలే

రావేలు కలవాడా రాక పాలిగాడా

రావేలు మివయ్యా రాశి మిదయ్యా

పాలికాడే గొట్టంగ పోయెరా రాశి

వచ్చెరా పాలిగాడు వాయువేగానా

పోయెరా పాలిగాడు పొన్నల్లుదాటి

దాగెరా పాలిగాడు దండకట్టుల

కోడలూ లొక్కంగ కొల్లలై రాశి

ఎద్దలూ లొక్కంగ ఎదిగెరా రాశి

దున్నలూ లొక్కంగ దిన్నెలై రాశి

పెయ్యలూ లొక్కంగ పెరిగెరా రాశి

శ్రీశైలవర్వతము శిఖదేలై రాశి

తిరువతిగట్టులా దివ్యమై రాశి

కాళహస్తీ లాగు కళలూరై రాశి

కోటప్పకొండలా గొప్పదై రాశి

మంగళాగిరిలాగ పొంగెరా రాశి

వేదాదిగట్టులా వెలిగెరా రాశి

దుర్గగట్టులాగ తోచెరా రాశి

సింహాద్రిగట్టులా చెన్నొందె రాశి

రాశి యెత్తును చూచిపూడా రైతు భగవంతుణ్ణి మరవడు ! రాశి ఆతడు తిరిగి తిరుప్పావ  
తములవలెనే కనపడుతోంది !

## ౧౭ నూర్పు పాట

అయిపోయె గౌరమ్మ అయిపోయెనమ్మ  
ఆపైన గిరివీధ అడిరావమ్మ  
మా జొన్నలయిపోయె మేము పోతాము  
వట్లొచ్చి నీపాటలెల్లపాడెము

---

# ౧౮ పోలిపదం

— చైతు తెలివితప్పునవాడైతే ఎంత నంటున్నా గువ్వగొయిస్వాహా అవుతుంది.  
చివరకి మోలేది ఏమిటి? చిత్తగించండి.

కల్లుదుర్గామొచ్చి; గూగుమ్మడి;  
కల్లములూ, కూకుండె; గూగుమ్మడి;  
చేత పైసాలేదు, గూగుమ్మడి;  
ఏంపెట్టిత్రాగేది? గూగుమ్మడి;  
కాడి యెద్దులనమ్మి; గూగుమ్మడి;  
కల్లు త్రాగవయ్య; గూగుమ్మడి.  
కల్లుదుర్గామొచ్చి; గూగుమ్మడి;  
కల్లములూ, కూకుండె; గూగుమ్మడి.  
చేత పైసాలేదు, గూగుమ్మడి;  
ఏంపెట్టిత్రాగేది? గూగుమ్మడి,  
పాడి బర్లానమ్మి; గూగుమ్మడి;  
కల్లు త్రాగవయ్య; గూగుమ్మడి.  
కల్లుదుర్గామొచ్చి; గూగుమ్మడి;  
కల్లములూ, కూకుండె; గూగుమ్మడి;  
చేత పైసాలేదు, గూగుమ్మడి;  
ఏంపెట్టిత్రాగేది? గూగుమ్మడి;  
తల్లిదండ్రులనమ్మి; గూగుమ్మడి;  
కల్లు త్రాగవయ్య; గూగుమ్మడి.

కల్లుదుర్గామొచ్చి, గూగుమ్మడి;  
 కళ్ళములూ, కూకుండె; గూగుమ్మడి;  
 చేత పై సాలేదు, గూగుమ్మడి;  
 ఏంపెట్టిత్రాగేది? గూగుమ్మడి;  
     పెళ్లాన్ని పరులకమ్మి; గూగుమ్మడి;  
     కల్లు త్రాగవయ్య; గూగుమ్మడి;  
 పెళ్లాన్ని పరులకమ్మి; గూగుమ్మడి;  
 బ్రతుకకుంలేనేమి? గూగుమ్మడి;  
     కల్లుదుర్గామపుడు, గూగుమ్మడి;  
     కళ్ళ మొదిలీపోయె, గూగుమ్మడి.

చావుకుపెట్టినసేగాని లంఖణాలవరకూ రాదు. పెళ్లాన్ని పరులకమ్మేవరకూ నడుపుతుండా  
 కల్లుత్రాగుడు? అయితే వద్దన్నాడు. కల్లుగుర్గము కళ్ళమునబలి పారిపోయినది.

---



2

వని పాటలు

## ౧౯ ఏతాము

పాట భారతీయులకు జాతీయకళ. పుట్టినరోజున పాట, తొట్టెత్తెట్టినప్పుడు పాట; అన్న ప్రాళనానికి పాట, విద్యముచేసినప్పుడు పాట, ఆడుతూ పాట, పెండ్లికి పాట, శోభనానికి పాట, సీమంతానికి పాట, భారతీయుల జీవితాన్నంతా పాట పడవలయి తేల్చి సాగిస్తుంది. గాన సరస్వతి అరచేత పెరిగిన తెలుగుగీత ఆటలలోనూ పాటలలోనూ మాత్రమే కాక పనిపాటలలోకూడా పాడుకుంటూనే కష్టపడతాడు.

— ఏతాము విరిగినట్లయితే ముగ్గురికి చావు. అట్లు ఏతాముపట్టణము మానగలరా? గూళ్లు నొప్పనకుండా గూనలు లాగిననే మెరిక చేలు తడిసి గింజలు పండగలవు.

ఏతాము తోడరా తమ్ముడా, నీ  
చేల్చిన సాయమదే తమ్ముడా  
పాతాళ గంగమ్మ పైకుబికి పొంగింది  
యేతాముతోడి మెరికసేలన్ని తడపాలి  
గూళ్ళు నొప్పనకుండ గూనలులాగాలి జేగి  
సేలన్నితడిసి మరి మూనలు బాగెదగాలి  
కట్ట తెగిపోకుండ కట్టండి గట్లన్ని  
బద్దిపై సిన్నోడ భద్రముగా నడవాలి  
పట్టుతప్పితే పళ్లు పలవలరాలాయిగాని  
ఏత మెక్కినవాడు ఏరు కట్టినవాడు  
నీటేట పంటలతో యెలగాలి పదినాళ్ళు.

# ౨౦ ఏతాముపాట

— ఆశలు ఆశలనంటును. వాపము ఆచరింబలో ఏతాము పై ముపాటు చూడండి.

ఏటి కేతంబెట్టి వెయిపుట్లు వండించి

ఎన్నడూ మెతుకెరగరన్నా

నేను గంజిలో మెతుకెరగరన్నా

కాల్చేయి కడుక్కొని కట్టమీద కూసుంటే

కాకి దన్నీపాయెరన్నా - కాకి

పిల్ల దన్నీపాయెరన్నా

పోరుకూ జాల్లేక పొయికాడ కూసుంటే

పోరి దన్నీపోయెరన్నా - పోరి

తల్లి దన్నీపోయెరన్నా

చుక్కపొద్దునలేచి బొక్కనెత్తాపోగ

బొక్కబొర్లా పడితిరన్నా

నాదేటి బ్రతుకాయెరన్నా

నేను నాడే చావకపోతిరన్నా

వీడెనడో ప్రత్యేకముగా దురదృష్టవంతుడు. మెతుకుమాట దేవుడెరుగును, కాకపిల్ల తన్నులుకూడా తిన్నాడు.

## ౨౦ గొడ్డలిపాట

నరకవయ్య నరకవయ్య నరకవయ్య  
 'వాడేమికొట్టాడు?' 'చింతచెట్టు'  
 'వీడేమికొట్టాడు' 'చిన్నచెట్టు'  
 'నీవేమికొట్టావు' 'ములగచెట్టు'  
 నరకవయ్య నరకవయ్య నరకవయ్య  
 వాడేమికొట్టాడు ఓహోచింతచెట్టు  
 వీడేమికొట్టాడు అయ్యో చిన్నచెట్టు  
 నీవేమికొట్టావు ఇహిహీములగచెట్టు

ములగచెట్టు మహాపాపము. కొవ్వొట్టిన పంటకుమని విడుగును. మొదటివాడు వస్తాడు  
 చింతచెట్టును కొట్టినాడు. అడిగినవాడు ములగచెట్టు కొట్టినాడని “ఇహిహీ” అని  
 నవ్వుతున్నారందరూ. న్యవసాయముకొరకు అడివినరకుతున్న దృశ్యమిది.

---

## ౨౨ దమ్మిడీ

అన్నిటికి నీవేగతి దమ్మిడీ  
నీవెంతపనిచేశావె దమ్మిడీ  
నిను పెట్టెలోనె పెట్టినానె దమ్మిడీ  
ననుమోసగించి పోయినావె దమ్మిడీ  
అందరికి నీవెగదా దమ్మిడీ  
ఏకాదశీనాడు, రాకాసినాడు  
నీకోసం వచ్చినానె దమ్మిడీ

పాపము రాళ్లుకొట్టి సంపాదించిన నామ్మ ! పోయినవో కష్టముకదా ! అందరికీ దమ్మిడీయే  
గతియట !

—

## ౨౩ పా ర ప ద ము

—ఇదిగో ఈ పాఠశాలను వివరించి, సాక్షాత్తుకొనినప్పుడు మొదటి భాగమున్నా మట్టిని విసరినప్పుడు కెండ్లో భాగమున్నా పాట ! ఊపిరి పికినవదామరి ?

ఏయూరు, భామా

గుంటూరు. నాది

పమినీ, చేరు

నేరుగు, న్నమ్మ

—ఈ పాటలో కూడా అదేలయ. ఒక పాటము పూర్తి అయ్యే వఱకు నెండు పాటల మధ్య పోగవు కుంది.

## ౨౪ పాఠ పదం

వచ్చె వచ్చె వానజులు జాలమదియేల  
గుచ్చుకొనె రేగుముల్లు జాలమదియేల  
చక్కగొట్టే చిన్నవాడా జాలమదియేల  
చక్కవిరిగి చెంపదగిలే జాలమదియేల  
వచ్చె వచ్చె వానజులు జాలమదియేల  
గుచ్చుకొనె రేగుముల్లు జాలమదియేల

చక్క విరిగి చెంపదగులుటబూ, ముల్లు గుచ్చు కొనుటబూ ఈ పాటలలో తరుచు వినబడు  
తాయి. ముల్లు గుచ్చుకొనుట పరిపాటియే. చెక్కలు ఎగురుట కూడా సమ్యక్త  
చెంపదగులుట వింత.

---

## ౨౫ బరువులు లాగే పాట

—చిన్న చిన్న పనులలో పాటలలోని స్వగ ప్రవాహమున్నూ అయ్యయన్నూ పనివాళ్ల దృష్టిని మార్చి పని కష్టమును మరుగు పరచాలవు. పెద్ద పెద్ద బరువులను తోయునప్పుడు పాటకులివిడో తోడుకావాలి. కూడు తన్నే కామమే కూడా సామెతక బహుళితి ముఖా యకము ? భోయిలర్లను కూడా బహుళితి కడితే సామెత పాట విరచి.

జంబయిలే జోరు లంగరు

అవుర, ఆవుర, మన్నోళ్ల బిల్లియ

|| జం ||

నీకు బారులేదు | జోరులేదు

”

నీకు రోసంలేదు | సూసంలేదు

”

నా! చల్ల నీళ్లు | మల్లిమొగ్గ

”

నా ఉడుకు నీళ్లు | ఉల్లిపువ్వు

”

కడవమీద | కడవబెట్టి

”

కాకినాడ | రేవుకెళితే

”

కాకినాడ | కలకచీరు

”

కడవదింపి | కొగలించె

”

బిందిమీద | బిందికెట్టి

”

భీముడు పట్నం | రేవుకెళితే

”

భీముడు పట్నం | కలకచీరు

”

బింది దింపి | ప్రియములాడె

”

ముంతమీద | ముంతబెట్టి

”

కళింగ పట్నం | రేవుకెళితే

”

కళింగ పట్నం | కలకచీరు

”

ముంత దింపి | ముద్దులాడె

”

ఎవరా ? ఎవరా ? మన్నోళ్ల బిల్లి

”



## ౨౬ ఓచిన్నదాన

“జంపైలే శోరులంగరు” అన్నది తుమ్మెదా, వెన్నెల, గునాసారి గున్నమ్మవంటి సాహిత్య పదావళి (పల్లవికాదు). ఈ పాదాంత సదాశక్తితో ఎన్ని పాటలైనా విసభకుతాయి. జంపైలే శోరులంగరు “కొండామీదా శోరెన్నెట్టె” అన్న ఇంకొక పాట పూర్తిగా దొరికినది కాదు. కూలివారందరూ “జంపైలే శోరులంగరు” అని కలిసి పాడుతారు. కల్పనాకారు దొకడు నుటలు అట్లుతాడు. ఈ అక్షర సంగమముపై వాచస్పత్యుడు కొల్లుమంటుంటారు మీదా.

— శోర్డుశోలరు శోరులంగరులోదే కూలిల పాట యోదవడి. లిడికో లాకొక అడుగు వేస్తుంది.

ఓచిన్నదానా విడువనెచెంగు

ఓచిన్నదానా వదలనెకొంగు

బందారు చిన్నదాన బాజాబిందూలదాన

బాజాబిందూలమీద మోజేలలేదే || ఓచిన్నదాన ||

గుంటూరు చిన్నదాన గుళ్ళాపేరులదాన

గుళ్ళాపేరులమీద కళ్ళాపొలేదే || ఓచిన్నదాన ||

కాకినాడ చిన్నదాన కాసూల్ కంజేలదాన

కాసూల్ కంజేలమీద మనసేలలేదే || ఓచిన్నదాన ||

అర్ధారూపాయిపెట్టి అద్దాల రయికొంపై

అద్దాలరయికమీద బుట్టేలలేదే || ఓచిన్నదాన ||

నలానలానిదాన నడమూ నన్నానిదాన

తల్లుకూసేపలమలై కుటుకూసూపులదాన || ఓచిన్నదాన ||

నిన్నుసూసీ మనసు నిలవకున్నాదోలే || ఓచిన్నదాన ||

ఈ పాటలోని క్లిష్టాలూ, యతి ప్రాసలూన్నూ భృంధగానమున్నూ దారినిపోగేం బాటసాగుల కంఠంకో వట్టి అరింగులవు. అరించునుగూక. పాడుకుంటూ శోలిమిలాశే జట్లు శేటికి నుండరసావుగియే. కనుక నే కవికొండల నెంకటరావుగారు కూలియన్నల (ఈ) కీశుకమును ఒక ఖండకావ్యములో ఇమిడ్చినారు,

## ౨౭ జాజారమ్మ తోట

—లయబద్ధములైన పనులకు లయబద్ధమైన పాటలతో మైత్రి చక్కగా కలుగును. ఈపాట 'కిరీక కిరీక' అన్న ఏనిమిది అక్షరాల ఆవృతాలు నాలుగేసిచేరి ఏర్పడిన పాదాలవి. మొక్కలనుగానీ, నీటికుండలనుగానీ, పరచగానిట్టి ఒకరినుంచి ఇంకొకరికి అందించుటనే జట్లు ఈపాట పాడుతారు. మొదటి ఆవృతము కుండనందుకొటానికీ తరవాతిది కుండను పక్కవారికి అందించటానికీ ఊత ఆవృతుంది.

నాటేరమ్మా నాటేరు, ఏమీ మొక్క నాటేరు  
జాజారమ్మా పూలతోటలో, జాజీ మొక్కనాటేరు  
సాగేనమ్మా సాగేను, ఏమి తీగ సాగేను  
జాజారమ్మా పూలతోటలో, సన్నాజాజీ సాగేను  
యేసేనమ్మా యేసేను యేమిసిగురు యేసేను  
జాజారమ్మా తోటలోను చేమంతులు సిగురేసేను  
తోడిగేనమ్మా తోడిగేను ఏమి మొగ్గలు తోడిగేను  
జాజారమ్మా తోటలోను రోజా మొగ్గలు తోడిగేను  
విచ్చేనమ్మా విచ్చేను ఏమి పూలు విచ్చేను  
జాజారమ్మా పూలతోటలో సంపెంగలూ విచ్చేను ॥

పూలతోట పనిలోనేకాదు. ఇటికాను అందించుకంటు గట్టునేనేటవ్వవలూడా ఈపాట పాడుటము కద్దు.

# ౨౮ ఎయ్ రా సిన్నో చెయ్ రా

— ఇలాటిదే మరొకటి. దీని పేరుకు గుర్తుగా ఎయ్ రా చెయ్ రా. ఇదిన్నీ బేటాకు కిటకా ఆపుతారే. కాని తెలుసుకున్నా రాగానే దీనిపాదము అగపాయి ఎంకోకి పాద మరెంభేస్తుంది.

ఎయ్ రా సిన్నో చెయ్ రా  
 ఎయ్ రా జోరు గెయ్ రా  
 దిక్కులు చూడక పక్కలాంచి  
 మక్కువతో పనిచెయ్ రా  
 ఎయ్ రా సిన్నో చెయ్ రా  
 ఇంటపుట్టిన యెద్దుల్లాగు  
 మొద్దుకింద వుండకుర  
 ఎయ్ రా నీజోరుగాల || ఎయ్ రా ||



## ౨౯ బాపసయ్య బండె

— ఎండి! మనకొంటేలో అన్నిచరయనం కాన్నికే ప్రయోగములు. తొలియుగాల నుంచి నేటిదాకా అభావమైనది ఎండి. ఎండిమట్టా కాదు. బాపసయ్య బండె. ౨౯ కటి. ఇది చరమర్థముగా.

భలేభలే బాపసయ్య బండెకట్టాడు  
చల్లవల్ల రోడ్డుమీద చతికిలపడ్డాడు  
బోడిపాలెం రోడ్డుమీద బోల్తాకొట్టాడు  
బండెకట్టి రోడ్డుమీద మొండికెత్తాడు.

---

## 30 గి డ్డి పాట

— ప్రభునాథ ! ఏమివాకెప్పుడు, చాలెవలకు 'గి డ్డి'నా? ధీ! యిమిడి మోసగించిన పంబు,  
స్వప్నాకి అయిన పెద్దపంబు, గి డ్డినంటుయే. నానానా 'గి డ్డి'మానము గమనించండి.

కడుపు చల్లనితల్లి  
గడ్డిమాతల్లి  
విడికిటికి రావమ్మ  
కొడవటికి రావే  
గడ్డికూడే తింటూ  
గడ్డితోనే ఉంటూ  
గడ్డిలో పాణమొదిలి  
కైలాసం సూత్రము

---

### ౩౧ విసురురాతి పదములు - ౧

—విసురురాతి పదములని పశ్చిమాంధ్ర సీమలో చాలా పదములున్నవి. విసురురాతికి శ్మశ్రితోనేగాని తాళముతో సంబంధములేదు. కనుక ఈ పాటలలో తాళపు బిగుతువుండదు. ఊహలూ భావాల్లామూత్రమే పొడుగునెంచుని పట్టుకొంటాయి. కదనము కనబడుతుంది కీటిలో ముఖ్యంగా, మధువు నాలుగు పాటలు.

ఆదివారమునాడు ఆమావాస్యనాడు  
 అన్నయింటికి నేను గిన్నెనడుగబోతే  
 మావదిన ఇంభవి లేదుపొమ్మనెను  
 మాయన్న మంచివాడు మళ్ళి రమ్మనెను  
 చిన్నోనికి చీటంగి సిలుకు కుళ్ళాయి  
 బాలునికి పొట్లంగి పాలుపొసెగిన్నె  
 నాకునల్లచీర నెమలివన్నె రవికె  
 వడినిండ బియ్యము వల్లొకొబ్బరిగిన్నె  
 పసుపుకుంకుమయిచ్చి పంపెమాయన్న ||

## ౩౨ వినురురాతిపదము - ౨

తూరుపు వాకిళ్లకు చూలాలుగావు  
 పరమటి విండ్రకు పలకల్లుగావు  
 మాయింటి కోడండ్రకు రోకళ్లుగావు  
 ధనము రాసులిచ్చె తండి) రామయ్య  
 నీవైన చెప్పరాద ఆమానిపేగు  
 అమ్మరో నీకింత వినవేడ్తుకైతె  
 మాడల్లా పొయ్యేటి మరుదుల్లనడుగు  
 మాడల్లా పొయ్యేటి మరిది సుబ్బయ్య  
 నీవైన చెప్పరాద ఆమాని పేగు  
 అమ్మరోనీకింత వినవేడ్తుకైతె  
 మైసాక్షి పక్షుల్ల మాసుల్ల నడుగు  
 అమ్మరో నీకింత వినవేడ్తుకైతె  
 బారాసావిటి మీది బావల్లనడుగు  
 అమ్మరో నీకింత వినవేడ్తుకైతె  
 కొలుపు సావిడి మీది కొడుకుల్లనడుగు  
 అమ్మరో నీకింత వినవేడ్తుకైతె  
 నేలాన పండిన పల్లెరు చెట్టు

నల్లకొండల నడుమ వుతిక సాకాలి  
 మాయన్న వీసిన దట్టి పేరేమె ?  
 చింతకుంటనూలమ్మ శిరువెళ్లతోగరు  
 నంద్యాల నల్లంచు లంజెపేటంచు  
 కందనోలు కరకంచు కంది బేడంచు  
 ఉతకరా చాకాలి వుల్లిపువ్వాలె  
 మడసారా సాకాలి మల్లెమొగ్గాలె  
 ఇచ్చిరా సాకాలి అన్నవాడలకి  
 ఇచ్చేను వొచ్చేను ఇల్లునే నెరుగ  
 గచ్చాతోకట్టిన గాజుస్తంభాలు  
 సున్నమ్మ పూసిన నుకటి మిద్దిళ్లు  
 వేపమాని యెదురిల్లు ఎద్దాల మిద్దె

—



## ౩౪ చినురురాతిపదము - ౪

సకీయయిల్లుజొచ్చి యెల్లజాలడె  
 నక్కన్నివాడమ్మ సారంగధరుడు  
 ఇరుగుసొరుగమ్మలార ఇతనిసొమ్మనగ  
 ఇరుగోరిమాటలు వినవిచ్చిరేను  
 సొరుగోరిమాటలు వినవచ్చిరేను  
 చిలుకనీళ్లుతోడ జలకమాడేను  
 హంసఅన్నములొండె ఆగించేను  
 వెలదీమంచములేదొ వెన్నెలబైట  
 పడతిపానుపులెయ్యె పవ్వళించేను  
 ఆకులేవె పోకలేవె అడకత్తిలేవె  
 చూడనున్నపుకాయ చుట్టియ్యెమడుపు  
 నన్నంగచుట్టియె నగముకొరికియె  
 యెంగిలెంగిలిశివుడ యెగ్గుపట్టేవు  
 మనకేమియెంగిలీ పుణ్యపురుషులకు  
 విసిరెకర్రలతోను విసిరె ఒకజాము  
 ఇసిరిసిరి ఆకాంత స్తంభానికొరిగె  
 కాంతకనీళ్లు కాల్యలెపానె  
 వానకురవలేదీ వరదయొక్కడిది  
 అమ్మరొ హసయింట్లో వొరువలెక్కడివె  
 నువుపోయి పరసింట్లో పండుంటివి కొడక  
 ఆడవారిశోకంబు అటువంటిదప్ప

వీని పదసలు ద్విపద పదసలైన కనబడతవి. కాని వీటిలో ద్విపదల గణనియము కనబడదు. ఇవి నాలుగేసి కీటకముల అన్యతల పాదాలపాటలు. పాడేవారు పాదానికి ఇగ్గజుచ్చుటలు భవోత్థిని కీటించేస్తారు.

## ౩౫ క దు రు

— ఈ కదురుపాటు చల్లెలవారి ఆర్థిక జీవనానికి చెక్కిని అడ్డము. స్త్రీయొక్క ఆర్థిక పాఠశాల త్రవ్వే మగవాని, జులుమునకు పడ్డప్పుడు, కదురుచల్లెలనుండే మనిమోడందుకూ ?

వడుకువడుకూ కదురు వడక వేకదురా

ఏకుల్లుబుటంత యెల్లుండినంత

ఏకేకుఒకబాట యెల్లుండినంత

నాయేకులైపోయె నాకే మొచింత

యేకుల్లుయెల్లక్క పల్లిపుల్లక్క

రాటూలరామక్క రావెపోదాము

...వడుకు

కదురునల్లంగుంటె కదిలింతు గోక్కొండ

మగడెందుకే తగని మగడెందుకే

## ౩౬ రాత్నము

—దంపుల్ల పాటనరనలో తరువోజులొగ విసచిపే ఈపాటలన్నీ లోకవృత్తానికే దప్పజాలే.  
ఉహలూ ఉద్దేశాలూ భావానూ అల్లుపని వుంటాయి వీట్లో. కవ్వమాడనియిల్లు కదురు  
పప్పునికొంచ కానరాని ఆలోజాల కదులైన నంతుప్పిని ఈపాటలు చక్కగా శింబిస్తాయి

అందచందములేని ఆడకూతురికి

అందమేరుపరుచు అపత్తి చెట్టు

పాడిపంటలున్న బంగారుమిచ్చు

పైడి పత్తిని పెంచ బంగారు పొచ్చు

పాలు పెరుగులున్న పాపల కొఱకు

పత్తి నూలు దీయ పాతల కొఱకు

కవ్వమాడని యిల్లు కదురు తిప్పని కొంప

మగ్గచు లేనూరు మరి గానరాదు

రాత్నాల మోతమ్మ రవ్వలామోత

కనకగిరి గొల్లొరి కవ్వాలమోత

ఏకుల్ల రాత్నము కాళ్ల సంకెళ్లు

కలవారి అల్లుడి కాళ్ల సంకెళ్లు

ఏకేకు ఒక బార ఎల్లుండి సంత

నాయేకులయిపోయె నాకేమి చింత

పుంజమ్మ నూలుకు పొగు తక్కు

కొండ మాన సొద్దుంది కొట్టిబోకత్త

చేని వారొస్తారు చెప్పబోకత్త

తక్కువైన పొగును భర్తీ చేయటానికి చేనిలో ఉత్తినీ తన్నుకొనినది వాబోలు.

## ౩౭ కవ్వము పాట

— ఈ కవ్వము పాట కీటకక కీటకక అని నాలుగియరాల అచ్చతాలతో నడుస్తూ  
కోలాటాని కనుకూలంగా ఉన్నది. కోలాటపు పాటే అన్నా నమ్మనమ్మన.

అన్నా బిందేటి పాలు - కెన్నెరలమోత

అమ్మా చేసేదీ చల్లాయీ

అమ్మా చేసేదీ చల్లా - కవ్వాలమోత

రాగిదీ కవ్వమోయీ

రాగిదీ కవ్వము - రవ్వాడేవెన్న

చింతాదీ కవ్వమోయీ

చింతాదీ కవ్వము - చిల్లాడేవెన్న

దంతేదీ కవ్వమోయీ

దంతేదీ కవ్వము - ధ్వనులెల్ల చల్ల

ఉక్కుదీ కవ్వమోయీ

ఉక్కుదీ కవ్వము ఊగోచువెన్న

రేపలెవాడలోయీ

రేపల్లివాడల చల్లమ్మ చల్ల

—

## ౩౮ రోకటి పాటలు

— రోకటి పాటలు—విన్నకోట పెద్దన్న చెప్పినట్లు—అందులో నుండి అనంతరంగా,  
నన్నయ పూర్వపు కావ్యాలలో ఈ పాటల ముసలు చాళుక్య నృపులు చేయించిన  
సంస్కారముతో కనబడతాయి. పన్నెండవ శతాబ్దపు నన్నె చోడుడు, శబరికామని  
గౌరవకొమ్మ రోకట వెదురు ధోలు పటికపుడోల బోనె డిందిమ జరిగవలించును పాడిన  
రీతిని చక్కగా వర్ణించినాడు. పాల్కురికి సోమన్నగారి ప్రభువులు నన్నె చెలుగునాట  
జరిగిన ద్విపదల బలము రోకటి వాల్మీకికూడా ఆ మూసలోనే రంగరించినది. అప్పటికే  
ద్విపదలలో కనబడని అయిదుక్షరాల ఆత్మతాప పాటలలో విరికగా కనబడతూ వీటి  
మాతృక అయిన తరువోజ పోలికను చూపిస్తవి.

విసురు రాతి పాటలు, రోకలి పాటలు, (నీతాన మండలం) జోలూరు లోని  
మరుసలో నున్నప్పటికీ వీటి వస్తువులలో భేదములు లేకపోలేదు. విసురురాతిపాటలు సోదరుని  
అభిమానమూ, పాడుపుకథపంటి సమస్యా, పట్టింటి అండమా, ప్రేయసి పరివేదనమూ, పంటి  
అనుభవ భీషముల చుట్టున్న అల్లిన అండపుగూళ్లు. విశేషవారు ఇద్దరే. వినేవారెందరో  
ఉండరు. కనుక విసురురాతి పాటలు అనుభవాన్ని తనకే చెప్పుకుంటూ నెమరు  
వేస్తున్నట్లుంటాయి. రోకటితో దంపుతున్న ఆయాసములో కల్పన సాంఘానిక అవకాశము  
తక్కువ. తల్లియైన తరువోజను ఒట్టి నాలుగు పాదాలకూ, ప్రియ ప్రభువాన్ని ఒట్టి రెండు  
పాదాలకూ దిగుతుంది రచన. వినటానికి అయిదారుగురుంటారు. కనక రోకటి పాటలు  
స్వగతాలమాదిరి కాక ఒకరిని సంబోధించినట్టే వుంటాయి. వాటి పోలికలు చిన్నది గనుక  
అనుభవసారమంతా వాటిలో మాత్రగట్టిపట్టు ఉంటుంది. వీటి నన్నిటినీ నేకరించిన  
నట్లయితే భారత మంత గ్రంథమౌతుంది. మమ్మకు ఏమోకొచ్చి.



నాచేతిరోకళ్ళు నల్లరోకళ్ళు  
చేయించు ఆచార్యుని చేవరోకళ్ళు

వేయించు అన్నయ్య వెండిపొన్నులు  
 నువ్వని నేనొక్క పోలేసిలేనూ  
 చుక్కలు పిక్కటిల్లు సూరన్నదలు  
 అన్నని నేనొక్క పోలేసిలేనూ  
 ఆకసమ్మా కదలు ఆరాజుకదలు

౨

ముగ్గురన్నలతోడ నేబుట్టినాను  
 నానడుము మువ్వంచు చీరగోరింది  
 నలుగురన్నలతోడ నేబుట్టినాను  
 నానడుము నల్లంచు చీరగోరింది  
 అయిదుగురన్నలతోడ నేబుట్టినాను  
 నావొళ్లు అడ్డాల రవికగోరింది

౩

కోడలా కోడలా కొడుకుపెల్లామా  
 పచ్చిపాలమీది మీగడయేదీ  
 వేడిపాలమీది వెన్నలుయేవి?  
 నూనెముంతలమీద నురుగులుయేవి?  
 అత్తలో ఓ అత్త ఆళ్ల అత్త  
 పచ్చిపాలమీద మీగడుంటుందా  
 వేడిపాలమీద వెన్నలుంటాయా  
 నూనెముంతలమీద నురుగులుంటాయా

ఇరుగుపొరుగులార ఓ చెలియలార  
 అత్తగారారట్లు చిత్తగించండి  
 పెత్తనం లాగేస్తే వేచీలుపోను.

౪

కారాలలోకెల్ల రెండుకారాలు  
 ఉప్పుకారమొకటి ఉపకారమొకటి  
 వాసాలలోకెల్ల రెండువాసాలు  
 రాణివాసామొకటి విశ్వానమొకటి  
 కుంటలలోకెల్ల రెండుకుంటలు  
 వడ్లకుంట ఒకటి వెకుంతమొకటి.

౫

ఆడదాన్నీ నేను అయిపుడితిగాని  
 గండగొడ్డలిక్రింద కొమ్మనైనజాలు  
 గొడ్రాలు బ్రతుకేల కోటిధనమేల  
 స్వారాజ్యమిచ్చినా నవతిపోరేల  
 చూడకా ఆడేరు చూచి ఆడేరు  
 కానకా ఆడేరు కల్లలీ ప్రజలు  
 పాటలుపాడితే పలవలంటారు  
 పాడకుంటే జనులు మూగదంటారు.

పాపమ్ము చేసుకుని బావిలోపడితే  
 పెమురికియేగాని పాపాలుపోవు  
 చేటుకాలమ్మట శంకగడ నీకు  
 ఆలిమిదిపెండ్లి యెట్లాచేనావు ?  
 ఊరిమందరచేను వేయబోకన్న  
 ఊళ్లోను వియ్యమ్ము చెయ్యబోకన్న  
 ఊరిమందరచేను కాకులపాలు  
 ఊళ్లోనవియ్యమ్ము కయ్యాలపాలు  
 చేనుమంచీదని చెప్పబోకన్న  
 చెరుకన్నరాజనం పండిన్నదాక  
 అలిమంచీదనీ అనబోకురన్న  
 అదివచ్చిమనలోన అణిగిన్నదాక  
 అత్తింటి కోడలవు కావుగావున్నె  
 ఆ జన్మిగులునీకు లేవుగావున్నె  
 పీపునిండా కొంగేదె ఇరువరసలేవె  
 మడమతిరగ బట్టేదె ? మాటవాసేదె ?



## ౩౯ రాసగుమ్మడి

— పని ఆయాసాన్ని తగ్గించుకోవటానికి పాడిన పాటలు ఆ పనిని గురించిన ఊహల్నే కీర్తింప నక్కరలేదు. అన్యాయదేశపు బూటకం, ఎత్తిపాడుపులూ, ఆశ్చర్యాలూ, ఏవైనా వుండవచ్చు ఈపాటల్లో. అందుకే ఒకొక్కచోట వీటి భావాన్ధాన్ని తెలుసుకోవటము కష్టము. ఈ రెండు పాటల్నీ చూడండి.

గుమ్మా! గుమ్మన్నలార! గుమ్మన్నలారో! నారాసగుమ్మడి  
 తూరుపునున్నాది | తూరుపుగుల్లో !                      ||నా||  
 తూరుపు గుల్లకు | తవ్వంతకొప్పో !                      ,,  
 తవ్వంత కొప్పుకి | గుప్పడేసిపూలో !                      ,,  
 గుప్పడేసి పూలకి | తాకట్టు నరుకో !                      ,,  
 తాకట్టు నరుకీకి | తాగుబోతు మొగుడో !                      ,,  
 తాగుబోతు మొగుడికి | తాళింపుకూడో !                      ,,  
 తాళింపుకూడూకు | తాటికాయపులుసో !                      ,,

# ౪౦ చెంచువారు

చెంచు వారిళ్లలో చెడ్డకొలవనివారు  
 చేరుటమ్ములచేతనూ  
 వీపునాయమరిల్లు పిలుటంబులుచేత  
 యిల్లు వెళ్లని చెంచులూ  
 పొద్దుపోయె యింటికి పోవాలెగూటికీ  
 దోవదొలుగూ ఓగులూ  
 పొద్దుబోలే కనక బద్దికురులున్నాయి  
 వెతకవే వెదురు బియ్యము  
 వెదురు బియ్యపు కూడు మదన చక్కెరతోడ  
 మదములేకలబలకపు  
 ముదముదగమానుముందరది నెల్లీవనము  
 ముందరది నెల్లీవనమూ  
 మెట్టికాళ్లాదాన మెట్టించి నడచేవు  
 కాలి ముల్లిరగదంటే  
 అరికాళ్లొ వున్నాది అర్వె ఆరు ముళ్లు  
 ఆడదీ జాణతనమూ  
 కూచ్చొనీ ఆముల్లు కుదురుగా తియబోతె  
 కుదరనీయరు చెంచులూ  
 పండుకోనీ ముల్లు పాటిగా తియబోతె  
 పండనీయరు చెంచులూ  
 చెంచువారిళ్లలో చెడ్డకొలవనివారు  
 చేరుటమ్ముల చేతనూ

## ౪౧ కా కరపు వ్యాప్తు నే

౧. పల్లవి : కాకర పువ్వాప్తునే? గౌరమ్మ , కాకర పువ్వాప్తునే "గౌ||

మిత్రం - కాకర, పువ్వుమీద . వాలిన చిలుకలు

వనంత రేకులు, గైకో గబ్బిలు

మైకో మేడలు, చందమామ సీడలు

సవరపు దండలు .

ఆగడియలో శ్రీగడియలు—

దంచిన పాలు . ధుణికి లొంగవు .

దానత్త బోసిన . పట్టెళ్లు

కో; కో; తడవలు . రాముడుయ్యలు .

గంటసిరి మువ్వలు . గౌరమ్మా ! నీసుతుడేడే ?

వాడిన పువ్వులు, వడిలో బోసుక

వాడలు నెలికిన . లేడమ్మా !

సరి, మేడలు నెలికిన . లేడమ్మా .

౨. చిక్కుడు పువ్వాప్తునే? గౌరమ్మ . చిక్కుడు కా యెప్పునే

మిత్రం - చిక్కుడు పువ్వుమీద . వాలిన చిలుకలు—

[పై మాడేగా - మిగిలినది పాడవలయును]

౩. బీరయ్య పువ్వాప్తునే? గౌరమ్మ బీరయ్య పిందోపునే

మిత్రం - బీరయ్య పువ్వుమీద , వాలిన చిలుకలు—

[పై మాడేగా - మిగిలినది పాడవలయును]

3

ಆ ಟ ಪಾ ಟ ಲು

## ౪౨ గొబ్బిపాట

పిల్లలు అటలాడుతూ పాడే పాటలు చాలా వున్నవి. వాటిని పల్లెపదాలనటం కంటే బాల గేయాలనటం మెరుగు. వారి అటల పాటలలో లయ, యతిప్రసంగా తప్ప మానవుల ఊహలున్న ఉద్దేశాలున్న ఉండవు. (ఇంగ్లీషులో బాలగేయాలను ప్రాక్రిటిక్ అన్నారగాని పాటలనలేదు.) ఈ బాల్యావస్థ దాటిన అటలపాటలు గొబ్బి పాటలేనని పిస్తుంది.

గొబ్బి కాటమరాజు కథలో మొదట కానస్తుంది. క్రీ. శ. 1424 నుండి 1508 వరకూ జీవించిన అన్నమయ్యగారి సంగీతనమ్రంలోని “కాలని నోడరిక్ గొబ్బిల్లో యదు కలము సామికిని గొబ్బిల్లో” అన్న కీర్తననుబట్టి “గొబ్బిల్లో” అంటే నుతులు, పూజలు, అన్న ఆర్థము వస్తుంది. ఈ శతాబ్దారంభములో “స్త్రీలపాటల” నచ్చువేసి ఈ వాఙ్మయ్యాన్ని ఉద్ధరించిన నందిరాజు చలపతిరావుగారు ఓశమక్కం పూర్వభాగము, ప్రశస్తిగారి గొబ్బి పాట, చూడికడుత్తాల్ మీది గొబ్బి పాట, అని మూడు పాటల నచ్చువేసినారు. ఈ పాటలలో గొబ్బియల్లో, గొబ్బి, అన్న మాటలు నుతులు అన్న ఆర్థముతోనే కనబడు తున్నవి. “గొబ్బిపాట” అన్నమాట “గొబ్బిల్లో పాటల వరుసలోని పాట” అన్న ఆర్థ ముతో ఉన్నది. కనుక గొబ్బి పాటలు ఒక వరుసగల పాటలున్నా “గొబ్బియల్లో” అన్న మాటలు తుమ్మెదా, పెన్నెలా పండిపాదాంత పదములూ నన్నమాట. గొబ్బి పాటల వస్తువు సామాన్యముగా పౌరాణికముగానే వుంటుంది. మచ్చుకు ఒక్కటి.

గంగమ్మ గౌరమ్మ అప్ప సెల్లెండ్రూ	గొబ్బియల్లో	గొబ్బియల్లో
ఒక తల్లి బిడ్డలుకు వైరమూలేదు	”	”
మంచి మంచి పూలేరి ఒకరాసిపోసిరి	”	”
కానరాని కలువలేరి ఒకరాసిపోసిరి	”	”
ఏడు మూర లింటిలో ఏడాక్కతూము	”	”

ఏడొక్క తూమేసి ఎల్లా కొలిపించె	గొబ్బియళ్లో	గొబ్బియళ్లో
పొగిడి ఒక తూమేసి పారాకొలిపించె	„	„
గంపెడు తీసేసి గంగాకెత్తండి	„	„
మంచి మంచి పూలేరి మామయ్య కంపే	„	„
కానరాని పూలేరి గౌరమ్మ కంపే	„	„
అక్కనూ చెల్లినీ ఒక్కరీ కిచ్చె	„	„

---

## ౪౩ చందమామ కోపు

— మన జాతీయజీవనంలో యువకులను తరుణయుక్కులను అట్లు లేవు. కోలాట మొక్కటి కాబోలు అట్లు అంటుంది. దీనిలో వర్ణనలనూ మేషసామర్యమూ, గమన సామర్యమూ, యువలమోత కోలల లయ, రాగసరళి, కంఠమేళ, కథాసౌందర్యమూ ఒక్కొక్కటిగా ఏకమయి అలరిస్తవి. జట్టునాయకుడు ఒక చరణము పాడితే ముల్లూకారంలో ఉన్న జట్టువారు ఆచరణాన్ని తిరిగి పాడతారు. అందుచే చిన్నచిన్న కట్టెలతోలయను సూచిస్తనే పాడతారు. నాయకుడు నడిపే కథలో ఉత్సాహపు పట్టునచ్చినప్పుడు, ముందుకూ వెనుకకూ అడుగులు వేయడమూ, పక్కవానిని చుట్టిపోయి పైవానితో కోలాటాట్టి తాళము నిలబడమూ, అటుగాండు చాలుమంది దొరికితే లోకమ్య నెలికన్న పవ్యు గానూ అపసవ్యు గానూ తిరగడమూ కనబడతాయి.

కోలాటపు పాటలు సామాన్యముగా చతుర శ్రవణిలో కిర్రక కిటక ఆనో, తిరిగితిలో తడి తడి ఆనో వస్తువి. వీటిని కోపులంటారు. మొగిటిని విఘ్నేశ్వర కోపు. “శివశివమూర్తివి గణనాథ, నీవు, శివుని కుమారుడవు గణనాథ” అని ప్రాంభిస్తుంది. సరసకోపు అనే “గొల్లనారి వాడలకు కృష్ణమూర్తి, నీవు, ఏమిపనికొచ్చినావు కృష్ణమూర్తి” అన్నపాట అన్నమయ్యగారికాలానికే ఉన్నట్లు దీన్ని అనుసరించిన అతని సంకీర్తనలు పెక్కులు సాక్ష్యమిస్తవి... కోలాట కీర్తనలు దేశ సారస్వతములలోని ఒక ప్రత్యేక ఆధ్యాత్మము. పురాణగాథా చిన్నివేళాలూ, భక్తుల తీర్థయాత్రలూ, గోవాళ్ల సంవాదాలూ, వేదాంత తత్వాలూ, బ్రతుకు బాటలూ, గురుప్రశంసలూ, మోక్షప్రలాపాలూ, అన్నీ వుంటవి ఈ పాటలలో. తెలుగులో పారిస్తావిక పద్యమంజరులు (Poems) లేవు; ఈ కోపులు ఆ నీట్లలో చక్కగా అమిరి పోతవి... మనము కీర్తన అనుకునే “రామలాలి మేఘశ్యామలాలి, తామరసయన దశరథతనయాలాలి” అన్నది లాలికోపు. ‘తెల్లవారనచ్చె తొలికోడి కూసెను నల్లని నానామిరేరా’ అన్నది మేలుకోలపు కోపు. రామచంద్రదాయ జనక రాజజా మనోహరాయ మమకాభీష్టదాయ మహిత మంగళం’ అన్నది మంగళహారతి కోపు. పూర్వకాలపు పాటలలో ఈ కోపులు కలిసిపోయి ఉంటవి. దరువు, కోపు,





## ౪౪ డేరా ల కోర్పు

చవాల్, చవాల్, మీర ! చందమామ!  
 చదలేటి మానెడికి ! చందమామ!  
 చదలేటి చూను మీర ! చందమామ!  
 సరసనూడే భోగమోర్లు ! చందమామ! || చవా!  
 చల్, సొద్దు కెక్కించారు ! చందమామ!  
 చల్, పొన్నపువ్వు డేరాలు ! చందమామ!  
 చల్, మంచు కెక్కించారు ! చందమామ!  
 చల్, మైనపు డేరాలు ! చందమామ!  
 చల్, నీళ్ల కెక్కించారు ! చందమామ!  
 చల్, నీలిపువ్వు డేరాలు ! చందమామ!  
 చల్, ఎంజల కెక్కించారు ! చందమామ!  
 చల్, పెరిశిపువ్వు డేరాలు ! చందమామ!

---

## ఆంధ్ర చరిత్రము లక్ష్యము

శ్రీ :- ఎక్కడివాడవు . యిక్కడికొచ్చావు  
 ఎక్కువుగ, మాటలేలరా . మగవాడ  
 చక్కంగమల్లి పోరా .  
 సగచి, నావంక జూచి ఎగిసిగంతేసేవు  
 ముంగటముల్లు నొకరి మగవాడ  
 వెనకాల యంబు నొకరా .

పు :- కూకొహాలె చెంచిత కుదరి మట్టి నడచు  
 కుడుగూగు ముల్లుదీయవె ? ఓలెచెంచు  
 వెనకాలయంబుదీయవె కూ .

శ్రీ :- మాటామాటకునన్ను , ఓలె చెంచానేవు  
 పట్టి బాణాన వేయింతు . మగవాడో !  
 పంచబాణానవేయింతు మా

పు :- కట్టింతు నేయిల్లు , కారండపడవెల  
 ఎత్తింతు పసిడి కుండలు ; శీల చెంచూ !  
 వెయ్యింతు చిలుకు జవ్వాయి క :

శ్రీ :- ఆలా ? ఆకే ? నీవు ! ఆగడము కొచ్చేవు  
 అదురూ, బెదురూ, లేదటరా ! మగవాడ !  
 ఆగడములు నూనరా ! ..అ !

పు :- సన్న బియ్యము తెచ్చి । చావట్లో ఉంచాను,  
వంట్టైన వండగలవా ? ఓల చెంచూ !  
వండ్తైన చూపగలవా ? ॥స॥

శ్రీ :- వెదురు బియ్యము తీసు । మాచెంచు వారికి  
సన్నా బియ్యములేలరా ! మగవాడో !  
సన్నబియ్యములెంచుకు ॥వె॥

పు :- సన్న చీరెలు తెచ్చి । దణ్ణాన వేసాను  
కట్టైన కట్టగలవా ? ఒల చెంచూ  
కట్టైన చూపగలవా ? ॥స॥

శ్రీ :- పారుటాకులుగట్టు । మాచెంచు వారికి  
సన్న చీరెలు యేలర । మగవాడో  
సన్న చీరెలేలరా ॥పా॥

వెరి నరసింహస్వామి. తెలుగునాటి చెందు బిడ్డను నలచి యంతో యాశ  
పడినాడు ! అందుకే పాడుకోగలిగినారు “అందమైన ఆశపడుదులు చెందు వారి కెందుకు ?  
పొంచి పొంచి ఓ బళ్ళెడుదైత్తక పొయ్యేటందుకు” అని చెందువారు.

## ౪౬ జా రి తే కో పు

— ఇది వినుండి పోయిన గాన కోలాటపు పాట.

గట్టకు బొయినెను - కట్టెలు తెమ్మంటె  
 కొప్పనున్నావులు - ఎక్కడివె భామా ? నీ  
 కొప్పనున్నావులు - ఎక్కడివె భామా ?  
 ఆత్తేరివులు - ఎక్కడివె భామా  
 ధూత్తేరివులు - ఎక్కడివె భామా

గాలి ధూళీవచ్చి - గంపంత మబ్బొచ్చి  
 కొమ్మ ఊగి కొప్ప - నిండింది మగడా  
 కొమ్మ ఊగి కొప్ప - నిండింది మగడా  
 నాతోడు రంకాడలేదు - అబ్బితోడు రంకాడలేదు  
 నీతోడు రంకాడలేదు - అమ్మతోడు రంకాడలేదు

అన్నీ సరేకాని - ఇన్నీ సరేకాని  
 కొంగు నిండా దుమ్ము - ఎక్కడిదె భామా  
 కొంగు నిండా దుమ్ము - ఎక్కడిదె భామా  
 ఆత్తేరి దుమ్ము - ఎక్కడిదె భామా  
 ధూత్తేరి దుమ్ము - ఎక్కడిదె భామా

పాటేలు ఇంటికి - పాలకని పోలేను  
 కట్ట కోడె కాలు - దువ్వింది మగడా

కట్టి కోడె కాలు - దువ్వంది మగడా  
 నాతోడు రంకాడలేదు - అబ్బతోడు రంకాడలేదు  
 నీతోడు రంకాడలేదు - అమ్మతోడు రంకాడలేదు

అన్నీ సరేకాని - ఇన్నీ సరేకాని  
 చెంపనున్న కాట్లు - ఎక్కడివె భామా ? నీ  
 చెంపనున్న కాట్లు - ఎక్కడివె భామా  
 ఆత్తేరి కాట్లు - ఎక్కడివె భామా  
 ధూత్తేరి కాట్లు - ఎక్కడివె భామా

కొమటో రింటికి - కొబ్బరికి బోలేను  
 తక్కుల్లో గుండొచ్చి - తగిలింది మగడా  
 తక్కుల్లో గుండొచ్చి - తగిలింది మగడా  
 నాతోడు రంకాడలేదు - నీతోడు రంకాడలేదు  
 అమ్మతోడు రంకాడలేదు - అబ్బతోడు రంకాడలేదు.

అన్నీ సరేకాని - ఇన్నీ సరేకాని  
 మంచం క్రింది వాడు - ఎవ్వడె భామా ? నీ  
 మంచం క్రింది వాడు - ఎవ్వడె భామా  
 ఆత్తేరి వాడెవ్వడె భామా  
 ధూత్తేరి వాడెవ్వడె భామా

ప్రక్కయింట్లోనే పడుకుంటాడు

పిల్లకి తలనొప్పే - నల్లకొచ్చిండు

పిల్లకి తలనొప్పే - నల్లకొచ్చిండు

నాలోడు రంకాడలేదు - నీలోడు రంకాడలేదు

అబ్బతోడు రంకాడలేదు - అమ్మతోడు రంకాడలేదు.

‘కోపలు ముడిభావాలుకాదు రచనలనటానికి ఇది సక్కుని ఉదాహరణము. కొమ్మదాగి కొప్పునిండుట చల్ల నచ్చే లేనిపోని రవ్వలు అన్ని పాటలలోనూ కనబడతవి. “ఎమే ప్రియ మదారి బూబూ కుంకుం నెరిరిందే, లమిడీ కుంకుం నెదిరిందే” అని అడిగితే ‘ఉడుకుకున్నం యాపుకుతింకే, కుంకుం నెదిరిందే మామ’ అన్న జవాబుల పాటకూడా ఈ కోవలోనిది. నల్లని చంపిన వాసన తలనొప్పేకి మండిని నెలంగాణమున వెల్లడే తక్కిన వారికేమో? యోగం.

## ౪౭ తేరుకోపు

— ఇది రత్నాల సీమ కోలాటపు పాట. తెలంగాణపు పాటలలోనూ రాయల సీమ పాటలలోనూ తెలుగు జిగి ఎక్కువేమో ? పరిశీలించండి అన్నలు.

వచ్చేనురా రంగ వచ్చేనురా  
 పెన్నోబుళము తేరు వచ్చేనురా  
 గుడ్ల కోడి జంపుకోగుజ్జంగ వండుకొని  
 గుత్తిలోన తెల్లవార వచ్చేనురా  
 తారుకోడె జంపుకోని కమ్మంగ వండుకోని  
 కదిరిలోన తెల్లవార వచ్చేనురా  
 అత్తచూమ గొలిచేటిగుత్త నరసింహునకు  
 వత్తిలేని దీపంబెట్టి వచ్చేనురా  
 నట్టింట నుండేటి నాచిన్న బాలునకు  
 నట్టాపుపాలు బోసి వచ్చేనురా  
 పాలుబోసి పండ బెట్టి వచ్చేనురా  
 నీళ్లుబోసి నిద్ద రూపి వచ్చేనురా



# ౪౮ చెఱకుతోటకోపు

—ఐవి చిహ్నము సీమవి. చెఱకు పైఱకుల పాట్లు చక్కగా ముసీస్తవి.

ఏవేస్తవి నరనన్న చెఱకుతోట  
 ఎందుకేస్తవి నరనన్న చెఱకుతోట  
 చుట్టు ముట్టు తోటల్ని చెఱకుతోట  
 చుట్టుకాని కొచ్చినాయి చెఱకుతోట  
 నరనన్న తోటలోన చెఱకుతోట  
 నక్కకొరక పచ్చిలేదు చెఱకుతోట  
 ఆయగాళ్ల కింతపోయె చెఱకుతోట  
 సాయగాళ్ల కింతపోయె చెఱకుతోట  
 అప్పులోళ్ల కింతపోయె చెఱకుతోట  
 అడిగినోళ్ల కింతపోయె చెఱకుతోట

‘కిటతక కిటతక’ అని చతురశ్రగతిలోనే నడుస్తవి ఇవి.



## ౪౯ చే ఆ కు ప ం ట కో షు

సైరా నాగానిగిల్లా, ఇట్ల సరికలోకమేలేటి  
 నా ముద్దుగానిగా  
 కొత్త కోటోల్లోచ్చి కొలతబెట్టించిరి  
 గుండ్లూరు వారొచ్చి గుర్తుబెట్టించిరి  
 బారాల వారొచ్చి సెఱకు నాటేసిరి || సైరా ||  
 బోడరెడ్డి పల్లెవారు బోడసాలుతీసిరి  
 ఆంగుతోట పల్లెవారు ఆకుసాలుతీసిరి  
 నుట్టుపట్టు వారొచ్చి నుట్టేసిపోయిరి || సైరా ||  
 గుడియాత్తం వారొచ్చి గూటలునాటిరి  
 వారపు కొండకుపోయి వాసాలుతెచ్చిరి  
 నీతలకు తగలకుండా దండాలుకట్టిరి || సైరా ||  
 గానుగింట్లో ఆసెరకు గెజ్జ వాగినట్లుంది  
 కరణంకాడ ఆసెరకు కంచు వాగినట్లుంది  
 పంట పంట సక్కిరాయె వాకుదప్పిన బెల్లమాయె  
 రాయల్ పేట వర్తకులు రంగులేదనిరి  
 చౌడేపల్లివారు నరకు బాగనిరి  
 పలమనేరువారు పైకమిచ్చిరి  
 పిచ్చయ్య చేతిలో పచ్చనోట్లు  
 నీచేత నాచేత పచ్చిపోకలు || సైరా ||

చివరకు మిగిలేవి చచ్చిపోకలు ।

## ౫౦ జాబిరిపాట

— జాబిరిపాట చర్చికి పుత్తపరిణామము. తెలుగునాటి జాతీయగ్రంథము - తరువోజ -  
 కూడా సంస్కృతపు ధ్రువాపదలు; అవతానపే. జాబిరిపాటలు పన్నీటి బల్లలతో కాక  
 పోయినా కోలాట బృందగానాల కోలాటంతో జేరిన గానముల ఎంకా నిలిచివున్నాయి.  
 మాదిరికి రెండు

అల్లోమల్లో రాముల మల్లో  
 రాయిగదిలె రామశిఖరమై కదిలె  
 మున్నూటరవయి గుర్రాము కదిలె  
 గుర్రాన్నిగొట్టి గుట్టకుబెట్టి  
 గుర్రపుతోలు అర్జపుజోడు  
 జోడు గొంచాబోయి జొగయ్యకినై  
 జొగయ్య రెండూ జొన్నగింజలిచ్చె  
 జొన్నగింజలు తీసుక వలేత్రంబోతె  
 వలేత్రంలో రెండు ఎల్లెడు దొరికె  
 ఎల్లెడ తీసుక వ్యవసాయంపెట్టి  
 వలపటి దాన్నీ దాపట గట్టి  
 దాపటి దాన్నీ వలపటగట్టి  
 ముత్యం ముంగుట తుంటిమీమొండి  
 బంగారి పగ్గాము పన మీదమోకి  
 ఈడ్చికొడితే ఇరవైపుల్లు  
 అర్చికొడితే అరవైపుల్లు

## ౫౧ జాబిరి పాట

జాబిరి జాబిరి గాజుల పాప  
 జాజుల్ల గూచున్న సన్నపు చాప  
 చాప చుట్టరే సందారికోట  
 కోట కోటకు రెండు కొమ్మల జగ్గాల్  
 జగ్గాలు బట్టక పల్లెకు పోతే  
 అప్పుడే నావొల్ల జల్లుమానె  
 జల్లు మన్నకాడ మల్లెల్లు రాలె  
 మల్లెల మాదేవి తోట్లా ఉన్నాది  
 గుబ్బాల పడుచుకు గుత్తాపు రవికె  
 రవికె గాదురో రామాలమొగ్గ  
 మొగ్గగాదురో మోదుగునీడ  
 నీడ గాదురో నిమ్మల బావి  
 బావి గాదురో బనుమంతకూర  
 కూర గాదురో కుమ్మరి మేను  
 మేను గాదురో మేదరి ఇల్లు  
 ఇల్లు గాదురో ఈగల తెట్టె  
 తెట్టె గాదురో బియ్యపు రొట్టె.

చారుకృతి సీమలోని 'కాల్లా గజ్జా - కంకాళమ్మ' అన్నది నాగరిక  
 పాశువడ్డ జాబిరి పాటయొక్క కంకాళము. 'లయ మత్రము నిలిచింది నేటికి.

## ౫౨ తలపాగా

— ఈ మాడుపాటలూ చిత్తూరు మండలానివి. వీటిగతికూడా చతురశ్శిఖరమే. ముందు పాదానికి ఉరకలువేస్తూ పోవటం గుర్తునే వీటినికూడా కోలాటంపాటలే నవవలసి వస్తుంది

అల్లోమల్లో రాగూల మల్లు  
రాగూలకేసినా రంగూపురిసాప  
సాపాదిరుగోలె సౌకారుకోట  
కోటైన్ని కొమ్మలెన్ని  
కొమ్మలనందూన మర్రియాకు  
మర్రి మర్రికే జిల్లేడాకు  
జిల్లేడాకుల జెల్లముండె  
సీకూ దొరుకాక నక్కాకుదొరిక  
అటుగుంటి ఇటుగుంటి జివ్వేడాకె  
జివ్వేడికాపుల్ మరిమందోళ్ళు  
బతుకూమాని రెండూ మామిళ్ళిచ్చిరి  
మామిళ్ళదర్మాన పూతాగూనె  
పూతాదర్మాన కాతాగానె  
కాతాదర్మాన పనలేమక్కె  
పనలాదర్మాన పైకాలోచ్చె  
పైకాలదర్మాన పాగాలోచ్చె  
పాగాజుట్టకొని పల్లెకుపోలే  
పల్లెకుక్కాలన్ని బవ్ బవ్ మనె  
అప్పుడే నాకడుపు జల్లూమనె

## ౫౩ పరమాన్నం

భూమికి తాళాలేస్తేరంగా  
 అల్లోభోగం దాడైరంగా  
 బోగందానికి నవరం దొరికె  
 నవరం కొండూపోయి అమ్మకిచ్చె  
 అమ్మబుడ్డలు పాలుపోసె  
 పాలు కుండాపోయి పరవాన్నమొండె  
 మొగొన్ని పెట్టెరా మొరి చిప్పలో  
 బిడ్డాకు పెట్టెరా బొడ్డా గిన్నేలో  
 అది పెట్టూకొనె యెండి గిన్నేలో  
 మొగొన్ని పోసెరా కప్పల కడుగు  
 బిడ్డాకు పోసెరా రొయ్యాలా పులును  
 అది పోసె కొనెరా గంగావు నెయ్యి  
 మొగొన్ని కరచే మొద్దులపాము  
 బిడ్డాన్ని కరచే బెడ్డాల తేలు  
 దాన్ని కరచే కట్టకింది కాకి  
 మొగొన్ని వెట్టెరా మొద్దుల కింద  
 బిడ్డాని పెట్టె బెడ్డల కింద  
 దాన్ని పెట్టె కట్ట కింది లొట్లై.

---

## ౧౪ పడపడా పడపడా

మొండి పోతూవై మోటల బడితే  
 మాటలొచ్చెనో మల్లప్ప  
 మల్లప్ప అని మడుగు జల్లితే  
 శింగి గుట్టెనో శివలింగూ  
 శివలింగా అని చింతకుపోతే  
 గొడ్డాలి దూకె గోవిందూ  
 గోవిందా అని గోడ కరుకుతే  
 పెల్లగూలె వోయీ పెరుమాళ్లూ  
 పెరుమాళ్లూ అని పెండాకు పోతే  
 ఆవు దన్నెనో హనుమాన్లు  
 హనుమానూ అని అంగాడ్కి పోతే  
 దొంగాలు దోసిరి దడదడా  
 దడదడా అని దొడ్లోకి పోతే  
 పోనూ పోకను దెబ్బల్  
 పడపడా పడపడా  
 పడపడా పడపడా

## ౫౫ ఏలకోపు - ౧

— ఇవిరెందూ చిత్రమైకపాటలు. వీటిత్రీశ్రగతీ, పాదసంపూర్ణతా వస్తుసంక్లిరతా రచనాప్రాగల్భ్యమూ వీటిని కోటాటపు పాటలలో చేర్చుటానికి సాయపడ్డవి. వీటిలోని శృంగారమునుబట్టి వీటిని ఏలకోపులంటున్నాము.

వానేల గురిసెనోరాజో ! నాస్వామి,  
 వరదరాజుల పువలవాన |ఔను|  
 మల్లిగురిసిన పువలవానో | నాస్వామి,  
 మగువ దగ్గిరపేటలోను ||వా||  
 చీరెల్ల చిత్తారునేతో ! నాస్వామి,  
 ఒల్లెల్ల జవ్వారిపూత |ఔను|  
 యెల్లయెడ్లను, దున్నువాడ |చినవాడ|  
 యెల్లుండి నేవెల్లి పోతా ||వా||  
 వెల్లి పోయే చిన్నవాడ |నాస్వామి|  
 వ్రేల్లనిండా ఉంగరాలు ||ఔను||  
 ఉంగరాలు చెయ్యిచూస్తే |నారాజు!  
 ఉండదయ్య, ముండమనను ||వా||  
 ముంగరేరు, దున్నువాడా ! నాస్వామి ;  
 ముత్యాల పోగులవాడ |ఔను|  
 సాలుదప్పక దున్నుతావా |చినవాడ|  
 దారిదప్పక నేనెవసా ||వా||

కావిడేసుక నువ్వురాకో చినవాడ!

కడవబట్టక నేనెవస్తా ||బౌను||

నీటిమీద కొంగుపలుచి |నారాజ|

నిద్దులే నీకిచ్చిపోతా ||వా||

కొండమీద కొట్టచేనో |చినవాడ|

కొట్టబోతే రెడ్డిసాని ||బౌను||

రెడ్డిసాని తొమ్ముమీద |నారాజ|

గోగుచ్చువ్వే గొడుగునీడ ||వా||

---





## ౫౬ ఏలకోపు ౨

పుట్టమీద పాలపిట్టోయి నాసామి  
 కొట్టబోతే తేలుకుట్టె అవునోయి  
 మంత్రపించే జాణలంటే నాసామి  
 మల్లెమొగ్గ పానుజేడ్డు అవునోయి  
 నేలనేలనెల్లి కూరోయి నాసామి  
 పాలపాలబలును కూర అవునోయి  
 వాలుకొమ్మల సీతసిగ్గురోయి నాసామి  
 నండిపెడితే పలపుతీరు అవునోయి  
 ఆరుగుమీద ఆరటిపండోయి నాసామి  
 అడగబోతే బహుసిగ్గోయి అవునోయి  
 పండుమీద ప్రేమలుంటే నాసామి  
 పంతుగిస్తే పండురాదా అవునోయి  
 చక్కరాల గుట్టకాడ నాసామి  
 చెక్కగొట్టే చిన్నవాడ అవునోయి  
 చెక్కవచ్చి చెప్పనాటే నాసామి  
 చెప్పరాని దుఃఖమొచ్చే అవునోయి  
 మంచినీల బావికాడ నాసామి  
 మందునూరే సిన్నవాడ అవునోయి  
 మందులేలా మాకులేలా నాసామి  
 మాటలాడితే నేనుమానా అవునోయి ॥

'ఉంగరాల చెయిచూసి, ఉండదేర ముండమనసు', 'ముందేరు దున్నేవాడ', 'చెక్కవచ్చి చెప్పనాటే', నన్నవి రత్నాల తునకలు. చాలాపాటల్లో మెరుస్తవి. ఈగళయితలు పేరులేపెట్టుకొను. కాట్టి కాపీరైటు బాధలేదు! ఎవరు సంగ్రహించినా ఆక్షేపణలేదు.



## ౫౭ కోలాటం పాట

జానపదుల హృదయము ఒహోహన్నితమైనది. కోర్కాన్ని అరిమరి లేకుండా పూజిస్తుంది. ఆవగింజంత అన్యాయానికి కూడా సహించదు. పుత్రికుని వీరము కనబడినా కల్లమునుకోదు; వాని కీచి, రాజసము, సీసో గుణాన్ని ఎక్కడి కక్కడే పెచ్చునుంటుంది. హంతకుడినైనా సరే చిత్రాక్షణ చేస్తే భరించలేను. జాలిపాటలు పాడుకుంటుంది. లోకోపకారికి సాష్టాంగము పడుతుంది. తెలుగులో సుస్థ, వీర గాథలు పెళ్ళిలు కలవు. ఇక్కడ ఇచ్చినవి చిన్న రచనలు.

— మొదటిది 'కోలాటం పాట, ఓబులరెడ్డి కోళ్ళు (భండగతిలో నడవటం వింత) ప్రదర్శనకు రాకుండా ఆపకదిధాన్ని అడిగిన దాతని కెండా. తెలుగునాట నిట్టి అజ్ఞాత వీరులు ఊరుకు కొకరు. హందేవారు దోపిడీ నడిపినప్పుడు మరుట్ట పాళ్ళపు గొల్ల చిన్నమ్మ కొడుకు చిన్నమ్మల్ల శ "కోటకొమ్మలెక్కినాడు కోటికూతలేకనాడు, బుజం మింద బల్లెమిసిరి మొలక మీసం దిద్దినాడు." అదేర వంగడములోని వాడే ఓబులరెడ్డి.

కోలు కోలన కోలు కోలన్నా కోలే  
 కోలు మాయకు బాలనరసింహకోలే  
 గుట్టగురప్పకొండ గురిదప్పకుండా  
 పైదల్లమురాకుండ పడెరానీజండా  
 సైరాఓబులరెడ్డి నెలవన్నెకాడా  
 నినుజాచి నాగుండె జలుజల్లు మనెరా ||కోలు||  
 నీకుపూలూ నీదుకత్తికీపూలూ  
 నీచేతికీవన్నె బంగారురవలు  
 ఎర్రదిగుట్టము వెండికల్పముర  
 దూకించెగుట్టాన్ని ముమ్మెల్లలే,  
 బూడిదగుట్టాము బుగడకల్పమురా  
 బుగడకల్పాణికి బొండుమలెలురా ||కోలు||

వీరపూజలో తెలుగునెడ్డ ఎన్నడు వెనుకాడలేదు, నీచునీ తెగనాడుటలోనూ ఆలసింపలేదు.

## ౨౮ మల్లన్న పాట

ఓకోరి మల్లన్నా బొమ్మని పాటి మల్లన్నా  
 పాలోడ్డై పుట్టి విరా బొమ్మని పాటి మల్లన్నా  
 పగదానై పుట్టి విరా బొమ్మని పాటి మల్లన్నా  
 సీతండ్రి జావంగా నీతల్లి జావంగా  
 నాసేతు లేసిరా బొమ్మని పాటి మల్లన్నా  
 బండికి కట్టిందూ యల్పటకాడు చంద్రగాడు  
 దుమ్మేరి పాడదిరా బొమ్మని పాటి మల్లన్నా  
 బోరు బోరు బొగుడల్లా కాసోడు కొట్టిన  
 కక్కునపు రాళ్ళల్ల నీగోరి కట్టిరిరా  
 బొమ్మని పాటి మల్లన్నా  
 తాసిల్దార్ కాశేరికి తాల్కుదార్ బంగళాకు  
 నీ తబ్బిర్ దించిరిరా బొమ్మని పాటి మల్లన్నా

కక్కునపు రాళ్లతో గోరి కట్టినారట మాయల మల్లన్నును. అప్పటికిగాని వాని పాపానికి  
 ప్రాయశ్చిత్తము జరుగదు !

# ౧౯ గోపిరెడ్డి

—గుత్తాల గోపిరెడ్డి చిన్నపరెడ్డి వలెనే చండ శాసనమై యుంటాడు. బాధితులు నలుగురు హఠాత్తుగా వేల నడుమన పట్టి నరికినారట. పోతేపోయెను. చావని వాచోకియగలరా ? గోపిరెడ్డి ఎటువంటి వాడు ? శేరు శేరు వెండి మురుగులతో, దువ్వి నిక్కన మోసముతో కట్టవ మీద పోతూవుంటే 'కదిరితేయ' సాగెనట్లే !

ఓ గుత్తాల గోపిరెడ్డి

దాచేపల్లికి దానన్నా వా

శేరుశేరు ఎండి మురుగుల్ చేతులూకు బెట్టకొని

కట్టవ మీద వస్తావుంటే కలక శేరను కొంటిరి కొడకా

వయ్యారి కొడకా బంగారు కొడకా

దాచేపల్లికి దానమైతే వా

ఆపక్క ఒకసేను ఈపక్క ఒకసేను

నడుమ సాపసేను సందుననిన్ను నలుగురు బట్ట

నరికిరి కొడక వయ్యారి కొడక చిన్నారి కొడకా

దాచేపల్లికి దానమైతేవా.

గోపిరెడ్డి బ్యాప్టు మేజర్ తెలియరాదు.

## ౬౦ నందిరెడ్డి

—నందిరెడ్డి కూడా యిటువంటి దుష్కర్మము పాల్పెనవాడే. చండమామ వంటి అంబ చందాబున్న వాడట. కాంతాలోలు శత్రుమే ఆతని పాటుకు కారణమేమోననిపిస్తుంది. వినండి.

రాజా మానందీరెడ్డి  
 నీకిలలో బత్తె ముదీరనా  
 కొడుకా మానందీరెడ్డి  
 మల్లువంచె కట్టుకోనీ  
 నల్లకోటూ తోడుకోనీ  
 పల్లెదోవన బోతవుంటే  
 చాలెగాడను కుంటిరా  
 కొడుకా మానందీరెడ్డి  
 కట్టమీదా బోతవుంటే  
 కలకలేరను కుంటిరా కొడుకా  
 రాజా మానందీరెడ్డి  
 నీకిలలో బత్తె ముదీరనా  
 సున్నంగ తలదువ్వి  
 నూగాయ జడలేసి  
 సందువెంట బోతావుంటే  
 సండమామను కొంటిరకొడుకా  
 వచ్చిపోయ్యే దోవలోన  
 దానిమ్మ చెట్టుకింద  
 వెండికుచ్చే నేల బడితే  
 ఏటుకేతగ నరికనన్నా

# ౬౧ వీరభద్రా రెడ్డి

— వీరభద్రారెడ్డి కథవేరు. ఇది మా ప్రతాపరెడ్డిగారి నేకరణ. ఈగేయములలోని వీర భద్రారెడ్డి శ్రీనాథకవి సార్వభౌముని భ్రభువే అయి యుంటే నెలుగులో ఇదే అతి ప్రాచీన మైన జానపదగేయము.

రెడ్డొచ్చె రెడ్డొచ్చె రెడ్డొచ్చెనమ్మా వీరభద్రారెడ్డి విచ్చేసెనమ్మ  
పొద్దున్నెమారెడ్డి పొరకూడిపించు

నిలువెల్ల నడివీధి నీరుజల్లించు || రెడ్డొచ్చె ||

సందుగొందులలోను సాన్పుపోయించు

చీకట్ల పనుపుకుంకుములు పూయించు || రెడ్డొచ్చె ||

నంగవల్లులనూరు రాణింపజేయు

లొరణాల పంక్తులా తులకింపజేయు || రెడ్డొచ్చె ||

దివ్వెలనువెలిగించు దివ్యమార్గాల

మాపెల్లిపాలించు మంచిమార్గాల || రెడ్డొచ్చె ||

ఎండలకు పందిళ్ళు వేయించువాడూ

పొందుగా మారేళ్ళు కోయించువాడూ || రెడ్డొచ్చె ||

డొరిబావులలోన ఉప్పునున్నాలా

వెదజల్లునేలేట నిండువున్నానా || రెడ్డొచ్చె ||

చల్లని ఇంపైన గేయముకూడాను! ఈ సంపుటములోనే భక్తిగేయాలలో ఇచ్చిన

“శివశివయనమేలు తుమ్మెదా, శివయంటేను వినమేలు తుమ్మెదా” అన్నది దీని కంటే ప్రాచీనము (అనగా పాల్కురికి సోమనాధుని కాలమునాటిది) కావచ్చుగాని అవును అని నిశ్చయముగా చెప్పలేము. దీనిలో వీరభద్రారెడ్డి పేరుగలదు ; పలు నాటివేన నటానికి అక్షేపాలేదు.

వీర గాథలను చదివడమే ఉత్సాహమూ మెప్పుడల, - ఒక్కొక్కప్పుడు - మనసు  
ప్రాస్తావిక పదములకుకూడా కారణమౌతవి. వీరుల జీవితములూ, నీరకృత్యములూ  
అనుకోకుండా వచ్చేటివే కదా? అల్లాగనే అచ్చకునాటికంపె నీలముచ్చట, గోదావరి  
పుష్కరాళు, బియ్యపు కంటోలు అన్నవి ఒక్కొక్క సమయానికి అవతరిస్తావి.

మొన్నవచ్చిన గోదావరి వరదలపై ఎన్నిపాటూ వచ్చాయి. 'పల్లెమ్మ చెరువునీరు'  
ఏనాడో పొంగిరైలుతోసహా రైలునంతెనను కొట్టివేసిన పాట ఒకటిఉన్నది. రాజకీయ  
గేయములకూడా ఒక ఉద్యమాన్ని పట్టి బయలుదేరినవే. పొట్టి శ్రీరాములుగారి మీద  
'జోహార్ జోహార్' అన్నపాట చక్కనిది బయలుదేరినది, "అల్లూరి నీతారాం రాజా"  
అన్నది వీరగేయమే.



౫

బ్రతుకు చాటులు

# ౬౨ యేనాది పిల్ల

కవులు తీవ్ర సంపర్కము సాధముగా చాటు పద్యములను చెప్పినట్లుగా దేశీ జనులు బ్రతుకు  
మాటలలోని అనుభవములనే పాటలుగానెల్ల కొందురు. కవుల ఆనుభవాల కంటే ప్రజల  
ఆనుభవాలు నిర్లభములున్నా బహుముఖార్థములున్నా ఉత్తమము. అందువల్ల జానపద  
కవులు జైశాఖ్యము సముద్రప్రాయమై ప్రజలును సాక్షాత్తుమవుతుంది. ఈ పద్యము  
నంగు ఉపహరించిన కవులు దేశీ జనుల ప్రత్యేక బాటలను బలగా మార్తపె-  
నుచింపగలవు.

—జానగపది కవులు తీవ్ర ప్రభుత్వముగాని కవిత్వముగాని కాదని నిరూపిస్తుంది  
ఈ కవులు. మావంటి ఈనాడునూ నుటి మాటలు. ఈ పద్యములను గురించిన సృష్టి.

ఏవూరు యేనాది పిల్లానీది  
మాటలకు మోటుపల్లి మామానాది  
సిగ్గులేని చీనిపల్లె మామానాది  
మానంలేని మాదిగపల్లె మామానాది  
కట్టెల కన్న పోరాడ పిల్లానీవు  
కట్టెలంటే కాళ్ళు నొసై మామానాకు  
నీళ్ళ కన్న పోరాడ పిల్లానీవు  
సీళ్ళంటే నీరాసం మామానాకు  
వడ్లన్నా దంచరాడ పిల్లానీవు  
వడ్లంటే చేతులు నొసై మామానాకు  
సంత కన్న పోరాడ పిల్లానీవు  
సంతంటే సంతోషం మామానాకు  
సంతోషం సంతోషం సక్కిలిక్కిలిగా  
బుద్ధి మంత కూతురే బుడిగిలిక్కిలిగా

కడసారి పండ్లు ఒక్క పొంగుతో పైకి వస్తున్నవి.

## ౬౩ అవిరేణి పాట

జానపదుల వివాహోత్సవాలలో రంగులతో చిత్రించి అలంకరించిన అవిరేణిఘటమునకు ప్రాముఖ్యత ఎక్కువ. అవిరేణి, లేక అయిరేని— ఐరేని అనటంకూడా కద్దు— పాటలు తెలుగునాట విరివిగా ఉన్నవంటారు. మాకురెండే లభించినవి.

అలికిన పూసిన అరుగులమీద  
ఆకుతేలు కుట్టింది నిన్ను బావయ్య  
చీపురుకట్టాకచేత దీపమొకచేత  
దిగదుడువవచ్చిన చిన బావనుకుట్టె  
అన్నదమ్ములబాధ తాజాడలేక  
అట్టెవెళ్లి పెదబావ నట్టేటదిగును  
కానకవారమ్మ కాలువలోదిగును  
ఎరుగకవారితండ్రి ఏటిలోదిగును  
శతమానాలకువెళ్లిన చేడలనుజూచి  
కంసాలిగంగయ్య కాలువలోదిగును  
అవిరేణికివెళ్లిన అక్కలనుచూచి  
కుమ్మరిచెంకన్న గుంటలోదిగును  
బాసికానికివెళ్లిన బావలనుచూచి  
మంగలినుబ్బయ్య మంటలోదిగును

ఇది అవిరేణిదగ్గర పాడునట్టి పాటకాదు, అవిరేణి గురించినపాట అనిపిస్తున్నది.

## ౬౪ అవిరేడు మంగళ హారతి

— ఈ రెండవది అవిరేడుపాటయే. తెలంగాణలు పోయించిన తరువాత ఇది పాన్ననాలు వధూవరులకు చేయించి, పెళ్లిపట్టలమీద అక్షర్యచనాలుచేసి, అరుంధతిక్రమైక్కించి, పేరం టాండ్రతో అవిరేడు వద్దకు తీసుకపోయి వధూవరులచేత అవిరేడునకు మ్రొక్కించి ఈ మంగళహారతిని పాడుదురిట.

జయమంగళం | నిత్యశుభమంగళం  
 జయ; జయా! మంగళం | మహాత్మమంగళం ||జ||  
 దివ్యాంబరములుగట్టి | దీపాలవెలుగున  
 నవ్వుచూ; మహాలక్ష్మి | నాట్యమాడా  
 యిలవేల్పునీవు | వెలసితిమి, మాయంట ||జ||  
 సిరిగజ్జలనుగట్టి | చిందులు దొక్కుచు  
 సిరిలక్ష్మిమాయంట | స్థిరముగానూ  
 యేకచిత్తంబున | యెప్పుడుకలకల  
 బాయక, భక్తిలో | నుందువమ్మా ||జ||  
 మల్లెతోటలోను | మనలుతూ! మహాలక్ష్మి  
 యెల్లలోకంబులు | యేలుతూనూ  
 యుల్లానంబుతోసి | యూరుపాలింపచూ  
 యెప్పుడు, నుప్పొగు | తుందువమ్మా ||జ||  
 కనకగద్దెమీద | కదలకూర్చుండి  
 కోరినవస్తువులు | అంగీకరింపు  
 కోరినకోరికలు | కోనసాగింతువని

బిలువయిన, పట్టుమేం | పడితిమమ్మా ||జ||  
 కొప్పుచక్కగబెట్టి | గొడ్డంగులనుమూడిచి  
 పమిడి, జల్తారు | పట్టుచిరగట్టి  
 రంగైనరత్నాల | రవికనుతోడిగిన  
 భక్తపోషిణిమమ్మ | పాలించవమ్మా | ౨  
 ఆభరణములుతెచ్చి | అలంకరించిస్తే.  
 పసిడిగొలునులుతీర్చి . బాగుగవేసి  
 గంటలొడ్డాణంబు , కన్నతల్లికి పంపగల  
 కన్నబిడ్డలనుచు , కరుణించుతల్లి . ౩  
 అందముతోనీవను | లమరించినట్లు  
 తప్పలనుబట్టక | దయనుజూడు  
 యెప్పుడునీపాది | యేకసేవజేతు  
 యెప్పులోనీవద్ద | నుంచవమ్మా | ౪.

ఆడుపడుచు అత్తవారింటికి కిదిలేకుట్టుము గృహదీపనాములోని నుండిగ స్మిత్యాలలో ఒకటి  
 ఈ పాటలో అత్తింటికి పోయేపడుచులు పురుగున్నది.

మాబావ వచ్చాడు ఓయిసెల్లాలా  
 నేనెల్లి వత్తాను ఓయిసెల్లాలా  
 కొత్త సీరాలెన్ని ఓయిసెల్లాలా  
 కొబ్బెరా జెల్లము ఓయిసెల్లాలా  
 సీటి గుడ్డాలెన్ని ఓయిసెల్లాలా  
 సిల్కు సీరాలెన్ని ఓయిసెల్లాలా  
 పైట పావడాలు ఓయిసెల్లాలా  
 పట్టాడా లెన్నో ఓయిసెల్లాలా  
 మాబావ వచ్చాడు ఓయిసెల్లాలా  
 నేనెల్లి వత్తాను ఓయిసెల్లాలా  
 నన్ను మరువాకండి ఓయిసెల్లాలా  
 నామాట మరువాకు ఓయిసెల్లాలా  
 ఆమ్మ మాటయాను ఓయిసెల్లాలా  
 అన్నాకి తమ్ముడికి ఓయిసెల్లాలా  
 ఆమర్చి పెట్టావె ఓయిసెల్లాలా  
 ఇరుగు పొరుగోరితో ఓయిసెల్లాలా  
 ఇష్టంబుగా వుండు ఓయిసెల్లాలా  
 పొద్దు ఎక్కక ముందు ఓయిసెల్లాలా  
 పక్కా నుంచి లెగిసి ఓయిసెల్లాలా  
 పెతి రోజు గుడికిన్ని ఓయిసెల్లాలా

వదిలింగ ఎల్లరావె ఓయిసెల్లాలా  
 పళ్ళు పువ్వులున్ను ఓయిసెల్లాలా  
 పట్టాకెళ్ళ వోలె ఓయిసెల్లాలా  
 ఓయి మాబావ వచ్చేడు ఓయిసెల్లాలా  
 నేనెల్లి ఒత్తాను ఓయిసెల్లాలా

ఈ పాట వింటే, కుమార్తె తరలి పోయిన తర్వాత

“ ఏరెంత వెళ్ళవమ్మ యిసుక నన్నమ్మ  
 ఏరుదాటి వెళ్లింది ఎవరాడ పడుచు  
 మూట నున్నది పసుపు పొట్లాన కుంకం  
 వడి నిండ పోకల్లు పండుటాకుల్లు  
 భమిడి శ్రీ పిల్లమ్మ సారె వెళ్లింది ”

అన్న పాట గుర్తుకు వస్తున్నది.

---

## ౬౬ మేలుకొలుపు ✓

— ఇది అత్తింటి ముద్దుకోడలికి మేలుకొలుపు. “లేవే సీతమ్మ వాయమ్మ ముద్దుబగువ్వా లేవే బంగరుబొమ్మ లేవే అదియేమే వాయమ్మ అదుపులేదానీడు అన్నవారిల్లిది లేవే”

అన్న మేలుకొలుపు గుర్తుప పన్నున ఇవేమిటే.

జాబిపూల జలకమాడి  
పాలపెల్లి పాలకెక్కి  
అత్తయింట నడుగుపెట్టి  
మొగుడురాగ మొగముదాచి  
ఎందుకింత సిగ్గుపడుదు  
వేలనీకు యింతసిగ్గు?  
తాడిచెట్టు తలరుదన్ని  
తాతనీడ తరిగిపోయె  
నిదురలెమ్మ నిమ్మకాయ  
కళ్ళువిప్ప కందపిలక  
త్వరగలెమ్మ తల్లిగాదె  
చిలుకవచ్చి చెటుమీద  
పిలుచుచుండె పిల్లనిన్ను  
వేగలెమ్మ వెన్నయిదిగొ  
కిత కిత కిత కిత కిత కిత



## ౬౭ వదినె పాట

— ముగ్ధాది హాస్యాలు చున్నితోగా వుంపక మోటుగా నుంటవి. గుగ్గూడ వారుపనికే  
నరకూ తెలుగువారు హాయిగా చక్కగా చుట్టమే నేర్చుకోలేదు. మోటుహాస్యపు పాట  
లలో ఒకటి.

వదినెకు వగదర

బిందెకు బిగదర

బంగరు కుచ్చుల మావదినే

గోడపొంటి రెండునల్లులు పారుతె

ఉలవలంటదీ మావదినే

బుక్కుతనంటది మానదినే

నరాలపొంటి తేళ్ళుపారుతె

సేవాలంటది మావదినే

తింటనంటది మావదినే

దూలాలపొంటి పాములుపారుతె

కడియాలంటది మావదినే

పెట్టుకుంటనంటది మావదినే

శైక్సరబుక్కి దొడ్లవంటే

చీమలుకుట్టిన మావదినే

అన్నంతినక అర్రలవంటే

అన్నయ్యకొట్టినదా వదినే

# ౬౮ నీ రాడిన చేడె

—పండిత కవుల దృష్టి కిందిని నుండి దృశ్యము స్త్రీలు పాటలలో చక్కగా కనబడు తున్నది. పల్లెటూరి నీలాటి కవులలో ఇది దివ్య దీపమా ప్రత్యక్షమే.

నీలాటి రేవంత నిగ్గు తేరింది  
 ఏచేడె కడిగింది ఈచాయ పనుపు  
 పచ్చిపనుపు దెచ్చి మరద లాడింది  
 అణుప్పను పన్నుల చెల్లెలాడింది  
 కొట్టుపనుపు కొమాళ్ళ తల్లియాడింది  
 చాయపనుపు దెచ్చి పూయనేర్పింది  
 శాంతమ్మబంగారు చాయలదేర  
 కొమాళ్ళతల్లియే తానుగోపమ్మ  
 గొంతి యాడిన పనుపు గోవపూచాయ  
 అన్నుల చెల్లెలే తానుఅమ్మాయి  
 అతివ అడినపనుపు ఆపపుచాయ  
 బావలమరదలె తానుఅమ్మాయి  
 పణతి అడినపనుపు బంగారుచాయ

పనుపుకుంకుములు సౌందర్య సావగ్రియేగాని అరింఘములో మాంగల్య చిహ్నములుగా పుట్టలేదు. పరాధీనభారతము వానిని మాంగల్య చిహ్నములుగా పరిగణించుకున్నది.

నేడు తెల్లవారి జెల్ల పాడులు సదాచామై పోయినవి. దేశీయ సౌందర్యసామగ్రి వైపు మన తరుణుల దృష్టివరలునుగాక.

## ౬౯ తడికా, తడికా

— శ్వాస్త్రల నమమ కలలు పెచ్చినది. అంజలోనే దీరు హెచ్చినది. మాటలాడుట కూడ చిన్ననామే. తడికప మగ్యస్త్రీత్యము ఆపహించినది. అయితే ఎంతసేపుండగలవు ఈలాపాలు?

వంకాయ, వండాను । వరికూడువార్చాను,

తినమనిచెప్పవే? తడికా! తడికా!

వగలాడిమాటలకు । వట్లంతమండిది

వద్దనిచెప్పవే? తడికా! తడికా!

పట్టుచీరలెచ్చాను । పెట్టెలోపెట్టాను

కట్టమనిచెప్పవే? తడికా! తడికా!

చీరకంచులులేవు । చుట్టుచెంగులులేవు.

వద్దనిచెప్పవే? తడికా! తడికా!

సంతలోకివెళ్లి । సరిగంచుచీరను

అద్దాలరికను! అతివలెచ్చెదకట్టకోవే!

## ౨౦ వెరి ౧ బావ

— వెట్టిబావను ఉడికిస్తుంది గడుసు పెండ్లాము. అడుగుడుగునకూ అనుమానము కలిగిస్తూ చిక్కుచి పేస్తుంటుంది.

ఒకరికి చేతులిచ్చాక ఒకరికి కాళ్ళనిచ్చాక  
 ఒకరిని చేతబట్టి కూకున్నానోయ్ బావా కూకున్నానోయ్  
 ఎవరికి చేతులిచ్చావ్ ఎవరికి కాళ్ళనిచ్చావ్  
 ఎవరిని చేతబట్టి కూకున్నావే పిల్లా కూకున్నావే  
 గాజులోకి చేతులిచ్చాన్ కడియాలకి కాళ్ళనిచ్చాన్  
 డబ్బుల్ని చేతబట్టి కూకున్నానోయ్ బావా కూకున్నానోయ్  
 ఒకరినీ నానవేశాన్ ఒకరిని చితకాకొట్టాన్  
 ఒకరినీ చుట్టచుట్టి కూకున్నానోయ్ బావా కూకున్నానోయ్  
 ఎవరినీ నానావేశావ్ ఎవరిని చితకాకొట్టావ్  
 ఎవరిని చుట్టచుట్టి కూకున్నావేపిల్లా కూకున్నావే  
 సున్నాన్నీ నానవేశాన్ వక్కల్ని చితకాకొట్టాన్  
 ఆకుల్ని చుట్టచుట్టి కూకున్నానోయ్ బావా కూకున్నానోయ్  
 ఒకరినీ కట్టివేశాన్ ఒకరినీ వదిలివేశాన్  
 ఒకరినీ చేతబట్టి కూకున్నానోయ్ బావా కూకున్నానోయ్  
 ఎవరినీ కట్టివేశావ్ ఎవరినీ వదిలివేశావ్  
 ఎవరినీ చేతబట్టి కూకున్నావే పాపీ కూకున్నావే  
 ఆవుల్ని కట్టివేశాన్ దూడల్ని వదిలివేశాన్  
 చెంబూనీ చేతబట్టి కూకున్నానోయ్ బావా కూకున్నానోయ్

# ౭౧ ఎదురు చూచే వదిన

— బాసమిని ఎన్నడూనే కాకామిచ్చినది. ఎంపి గెలుచునాటికి మస్తాని చెప్పి 'దేశము' నకుపోయినాడు. గడువులు రాజీనామి. రాజేయ. ఆమె ఆచార్యునిమును గుర్తించండి.

ఏబదినా ఏబదినా ఎందుకేడుచ్చావు  
 ఎరినా బదినా సువ్వెంటునె సెప్పా  
 దేశమెల్లిన మీకన్న చిరిగి రాలెదు  
 తిరుగొల్తె బాగున్న తీర్త మెలుదూము  
 ఎల్లినో డెల్లినట్టె ఉండిపోతాడ  
 రేపోమాపోగాని తిరిగొత్తాడొదిన  
 సెప్పెల్లిన గడువులు దాటిపోయాయి  
 సెట్టెక్కి సూడోలే వత్తున్న డేమొ  
 సెట్టొద్దు సేమొద్దు ఊరుకో బదిన  
 రాబోయే మాయన్న రాకమానడు  
 సూసీ సూసీ కళ్ళు కాసినై కాయాలు  
 మేసేటి ఆవులు మానినై మేతాలు

కలత ఎక్కడికి పోగలదు ? ఆవులకు కూడా ప్రాణిందె.



## ౨౨ ఓరందకాడ

—జానపదులలో మామను పెండ్లాడుట కలదు. పలు అవతారములతో ప్రత్యక్షమయ్యే ఈ పాట 'దేశమెల్లిన' మామనుకైకించి అతని ప్రేయసి పాడిన పాట.

ఓ-రందకాడ బంగారు మామ

చంద్రగిరి చీరలంపరా .

చంద్రగిరి చీరలంపూ కాకినాడా గాజులంపు

రాజమంద్రీరైక లంపుమురా || ఓరందకాడ ||

నీకు నాకూ దూరమాయె నీలికొండలడ్డమాయె

కొండకెక్కి గొట్టె మేసిందోయి || ఓరంద ||

నిమ్మచెట్టుకు నిచ్చెనేసి నిమ్మపళ్ళు కొయ్యబోతె

నిమ్మమళ్ళూ రొమ్ము నాపెనోయి || ఓరంద ||

నీకు నాకూ దూరమాయె నల్లకొండ లడ్డమాయె

నల్లగున్న సాలునంటిరా || ఓరంద ||

నందియాల నందుల్లోన ధర్మలారుదారుల్లోన

కాలుజారితే కదలనివ్వరురా . || ఓరంద ||

దచ్చినాన గాలితోనే వచ్చే నల్లమబ్బుతోను

వన్నె వన్నె వార్త లంపుమురా || ఓరంద ||

ఇది ఏలపాట. తాళ్లపాక చింతిరుమలాచార్యులు దీని లక్షణమును సంకీర్తన లక్షణములో వ్రాసెను గాని అది కేవలము దీని రూపవర్ణనమును మాత్రమే చేయుచున్నది. దీని గతి 'తకకిటక' అని ఆరక్షరాల ఆవృతాలు వాలుగుచొప్పున గల రెండేసి పాదాలతో నడుస్తున్నది. రెండోపాదములో చివరి రెండావృతాలనున్న "రా, ఓ" అన్న రెండక్షరాలే ఘాహనాలు.

ఏలలు యక్షగానాల్లోగాని, వీధినాటకములలోగాని, స్త్రీల పాటలలోగాని ఉన్న ప్పడు వాటికి ఇదే లక్షణము. అప్పుకవి తక్కిన దేశీయములను వివరించునప్పుడు వలెనే ఏల వివరించునప్పుడును పప్పులో అడుగునై చినాడు. 'భానువంశమూనబుట్టి' అన్న కందు కూరి రుద్రకవి ఏలను 'తక్కిన తక్కిన' అని త్రిశ్రగిలో పాడుకున్ననూ పాడుకోవచ్చును. ఏల యొక్కగతి, రెండునాలుగు ఆక్షరాలుగా తెంపిననే నిరుషయుగా స్ఫురించగలదు. ఈ ప్రత్యేకతను చెప్పమంటే వేరేది చెప్పినను ఫలములేదు.

ఏలపాటలు రాయలసీమ జానపదకేయములలో మిక్కుటము. అందువల్లనే కదిరి పతి "వీధిబోయెడు ప్రాభ విటుడు పాడెడువిత ఏలపదాలపై యాలకించు" నన్నాడు. వీటిలో పాటకు ప్రాధాన్యత హెచ్చు, తెలుగు జానపదకేయములలో సంగీతమాధుర్యము రాయలసీమ పాటలలోనే హెచ్చు.



## ౯౩ గొబ్బియళ్ళో

— ఇవి చూడండి. పల్లెటూరి నీలాటి చేవుకడ ద్విశ్యములు.

పెద్దది అక్కెమ్మ పెదబానతోడ	గొబ్బియళ్ళో	గొబ్బియళ్ళో
పెద్దది అక్కెమ్మ సీళ్ళకుపోయె	”	”
ఎంతచక్కగా ఏడుమెట్లుదిగె	”	”
గడగడన కడవకడిగి బుడబుడనముంచె	”	”
చుట్టూపక్కలచూచె ఎవ్వరులేగు	”	”
కట్టపెన పోయేటి గింగుటరాజు	”	”
కడవట్ల ఎత్తుదుపూ రావయ్యరాజు	”	”
ఎత్తిలే ఎత్తెను పేరేమిచెప్ప	”	”
పేరేమిచెప్పేది పేదోళ్లపాప	”	”
నాపేరువజ్రమే కడవపేరు ముత్యమే	”	”

అక్కెమ్మ అన్నమాట పెద్దమ్మ అన్న అర్థముతో దేశసారస్వతములో కనబడుతుంది. అది సామాన్యనామ మన్నమాట.



## ౬౪ నీటి చెలమ వద్ద

తమల పాకుల మీద వడ్లెండ బోసి  
 నేబోతు కృష్ణమ్మ నీళ్ళు చెల మలకి  
 ఊరగదె వుడకంబు తేరగదె వూట  
 చేరగదె నాచేతి ముత్యాల బిందె  
 అటుచూచి యిటు చూచి కట్టాంకజూచి  
 కట్టమీద బోయేటి పొట్టి కోమటి  
 ఆవులు గలవారి ఆడమనిషిని  
 కోడలు గలవారి కోడల్ని నేను  
 మేకలు గలవారి మేనకోడల్ని  
 మాఅత్త కొట్టాది బిందెత్తి సొమ్ము  
 మీఅత్త కొట్టనేల బిందెత్త నేల  
 అటు జూచి యిటు జూచి బాటాంక జూచి  
 బాటమ్మట పెళ్ళేవు ఓ బాపనయ్య  
 ఆవులు గలవారి ఆడమనిషిని  
 కోడలు గలవారి కోడల్ని నేను  
 మేకలు గలవారి మేన కోడల్ని  
 మాఅత్త కొట్టాది బిందెత్తి సొమ్ము  
 మీఅత్త కొట్టనేల బిందెత్త నేల  
 అటు జూచి యిటు జూచి గట్టాంక జూచి  
 గట్టు మీద పోయేటి పూజారి మాయన్న

ఆవులు గలవారి ఆడమనిషిని  
 కోడెలు గలవారి కోడల్ని నేను  
 మేకలు గలవారి మేన కోడల్ని  
 మాఅత్త కొట్టాది బిందెత్త పొమ్ము  
 నీఅత్త కొట్టినేల బిందెత్త నేల  
 అల్లదిగొ మాఅత్త తానె వస్తున్నాది  
 ఎత్తొద్దు ఎత్తొద్దు వెళ్ళండి బాబు

అత్త సచ్చినచో బిందె తనంతట తానే నెత్తిపైకిలేదును. బిందెను కూడ అత్తగారన్న  
 భయమే. నిండు బిందె నెత్తిపై మోయు అలవాటు పూర్వార్థం నీమ పాటకు పు  
 నునములకు కలదు.

---

## ౧౫ పెరి మ గడు

—పెరి పెండ్లాము క్షేపార్థమును వట్టి పెనిమిటిని దొగతాళి చేస్తున్నది. ఈ గేయము పశ్చిమ గోదావరి మండలానికి.

ర్యాలీ రావులపాడు రేలంగి సంతలోన  
సొచ్చెపరిగె తెచ్చినానె ముక్కెయ్యవేపిల్ల ముక్కెయ్యవే

ఓరోరి నామగడ వయ్యారి నామగడ  
ఎరిబాగుల నామగడ ఏబ్రాసి నామగడ  
రక్కలున్న సేపకీ ముక్కులుంటాయా ?

నరసాపురం పాలకొల్లు మారుతేరు సంతలోన  
కోడిపెట్ట తెచ్చినానె గుడ్డెయ్యవేపిల్ల గుడ్డెయ్యవే

ఓరోరి నామగడ ఒయ్యారి నామగడ  
ఎరిబాగుల నామగడ ఏబ్రాసి నామగడ  
జుట్టున్న కోడికీ గుడ్డంటదా ?

భీమవరం ఆకిడు ఈరవాసరం సంతలోన  
గేదెపెయ్య తెచ్చినానె పాలెయ్యవే పిల్ల పెరుగెయ్యవే

ఓరోరి నామగడ ఒయ్యారి నామగడ  
ఎరిబాగుల నామగడ ఏబ్రాసి నామగడ  
కొమ్మలున్న గేదెకూ పెరుగుంటదా పాలుంటాయా ?

## ౭౬ రాజసపు కోడలు

—రాజసపు కోడలు వాలకము వరికంచంజీ.

ఇల్లలికి ముగ్గుపెట్టి రింటి మగవారు  
పేడకళ్ళు దీయు పెదబావగారు  
ఇంటి పనులు చేయు ఇంకో బావయ్య  
అంటు లన్నియు దోము అత్తయ్యగారు  
ఇంటి పనులు నయ్యె పడిదిలేవమ్మ ;

దుబ్బుపుల్ల ఏది పంచటరుగేది ?  
చిట్టిముంత నీళ్లేవి చిరువసువేది ?  
కుంకపు బరిణేది అడ్డముఏది ?

చూడరా ఆడదాని నురటి మాటలు  
చూడరా ఒకదెబ్బ చూడరా ఇకను ;  
ఎక్కరా చింతచెట్టు విరవరా జూక  
వెయ్యరా ఆజూక పెన్నుపొడుగునను ;

ఆరు నెలల బాల చంక బెట్టుకుని  
పుట్టింటికప్పుడు మరిదొడుతీసె  
అల్లంత దూరాన అన్నలుచూసి

“ఏమమ్మ చెల్లెల! ఇట్లు వచ్చేవు?”

“కానక కాండేగు పళ్ళనెగోర

నేరక నేరేడు పళ్ళనెగోర

కారుడ్డములు పలికె కాంతుడు మావారు

నేరాలు మోపేరు వాచందరును”

కుదించి కుదించి గోడుచెండంగ

ఓదార్చి తమయింట నుండ మన్నారు

వాళ్ళాన మనమరము. నువ్వు, అన్నె దేశము. నువ్వు మిడ్లలు, సీతమ్మ నువ్వు  
అనే పదములు దేశలో కనబడుతే. ‘అన్నెకారి’ యన్నె అంకొకటి.

—

# ९९ వేరే పోదామా

—అవిభక్త కుటుంబపు నీడలోనే కేరింటి కాపురము గూడు కట్టును. ప్రాథమిక తనభక్త నడుగు చున్నది.

సందమామకన్న సక్కాని మొగుడా

వేరే పోదామా ?

అత్త మామలపోరు నేనుపడలేను

అడవిడ్డలపోరు నేనుపడలేను || సం ||

ఉంగరాలచేయి ఊగెరామొగుడా

కందిరిగా నడుము కదిలేర మొగుడా

వేరే పోదామా || సం ||

కొండంత కొప్పేమొ కదిలేర మొగుడా

కొప్పుపై జాబులు వాడెరా మొగుడా

వేరే పోదామా || సం ||

లక్క-రాజు గంగయదాసు పాట ఒకటి ఇటు పండిచే కాని ఇంత కన్న పెద్దది ఉన్నది.

## ౨౮ ఏ రా లు

—వేలే పోషగనే సరికాదు. అక్షిణము సమస్యలు కలవు. అందుంగ' కంటే ఈకొంగ' తోనే ఎక్కువ బాధ !

పు :- ఏరాల్ని తెస్తాను । యింటిలో పెడతాను  
 ఏరాలి మాటవినాలి । నుందరి పిల్ల  
 యేరాలి మాటవినాలి । నాయుడో లమ్మి      ॥ ౪ ॥

స్త్రీ :- ఏకులొడుకు తాను । యేరొండి పెడతాను  
 యేరాలి పోరు పడలేను । నుందర మగడ  
 యేరాలి పోరు పడలేను । సోకుదారి మగడ      ॥ ౪ ॥

పు :- వండి పెట్టలేవా । వడ్డించలేవా  
 కోనేటి నీళ్లుతేలేవా । నుందరి పిల్ల  
 నామాట వినాలే । నాయుడో లమ్మి

స్త్రీ :- కూకుంటె లెగలేను । కూడొండి పెట్టలేను      ॥ ౪ ॥  
 కోనేటినీళ్లు కెళ్లలేను । నుందర మగడ  
 కానిమాట లనబోకు । సోకుదారి మగడ      ॥ ౪ ॥

పు :- బింగారపు బొమ్మ । బెంగుభూరు గుంట  
 దాని నడుము నాగబంధములే । నుందరి పిల్ల  
 దాని నడక హంస నడకలే । నాయుడో లమ్మి      ॥ ౪ ॥

శ్రీ :- దాని మాయలోను పడబోకు ! నాయుడుబావ  
దాని సోకులోను దిగబోకు ! సుందర మగడ  
దాని మాటలైన వినబోకు ! సోకుదారి మగడ

పు :- వడ్డాణ మిదిగోయె । వయ్యారి భామా  
నీ నడుముకైన పెట్టకోయె । సుందరి యిల్ల  
నీ నడుము చక్కగుంటుందె । నాయుడో లమ్మా ॥ ౪ ॥

శ్రీ :- ఎప్పుడెట్టు కోవారో । అప్పుడెట్టు కోవాలి  
పండుగ పున్నానికి । సోకుదారి మగడ  
అదిఅప్పుడెట్టు కోవాలి । నాయుడు బావ

తడిక పోలలోని చిన్న ఆరువదై పెద్ద ఆలకలు కూడ నగలో పటావంశలు !

—



# ८८ సి రి సి రి ము వ్వ పా ట

—ఆయిశే చులతో చుకుప్పి చేకూగులగా ఎన్నాళ్లు నవతి బాగు భరించగలదు  
మన నాని ?

ఈముండ కాపురము || సిరిసిరి మువ్వ ||

నాకే ముండ తెచ్చింది || సి ||

అన్నపూర్ణ కాపురము || సి ||

కన్నవారి యిల్లుకాదా || సి ||

రంగమ్మ కాపురము || సి ||

రత్నాల మూటకాదా || సి ||

ప్రక్కపాడిదేలనని || సి ||

ప్రక్కలికగ తన్నేడే || సి ||

జాకెట్టు తొడిగితే || సి ||

పోకేలనని తన్నేడే || సి ||

పాకిదాని లాగుంటేని || సి ||

పకపకవాడు నవ్వేడే || సి ||

“హరిమి విశంపై నమనేరములే తోచుచుండు నిక్కము సుమతీ !”

# ౧౦ పుట్టినింటికి

—అభిజాత్యము ముదిరిన సిరిమంతులను విద్వంశమైనది విదానములు. పాశుకపు జనములూ ఇవి పరిపాటియే. మగని బాధపడలేక పుట్టినింటికి నడక సాగించినది ఇక్కడనున్న పడుచు ! “కాశికేశదా మంఠై కదలవేకాళ్లు, ఢిల్లీకేశదా మంఠై అంగణ మనను. నారాః పుట్టింటి కేశదాము అంఠై, నాకాళ్లు పన్నిన్ని కదములైనవను నాచేతులయ్యాలచేదులై నూనె.” అయితే దారితోడు నుంచి ప్రశ్నవచ్చింది.

ఏవూరు ఏపల్లి తుమ్మెదా  
 ఎక్కడికి ఎల్లావు తుమ్మెదా  
 గులకల్లపాడూ గుమ్మడే  
 గోదారి పక్కని గుమ్మడే  
 గులకల్లపాడూ తుమ్మెదా  
 అత్తోరు ఊరూ తుమ్మెదా  
 పుట్టిల్లలేక తుమ్మెదా  
 పుట్టిల్ల మాదా గుమ్మడే  
 గులకల్లపాడే గుమ్మడే  
 పాడిపంటండదా తుమ్మెదా  
 సంతానముఎందరె తుమ్మెదా  
 పాడిపంటలేదు గుమ్మడే  
 సంతానములేదు గుమ్మడే  
 అత్తగారుండదా తుమ్మెదా  
 ఆడబిడ్డలు ఉన్నారా తుమ్మెదా

అత్తగారుపోరు గుమ్మడే  
 ఆడబిడ్డలుపోరు గుమ్మడే  
 పడిలేకనేను గుమ్మడే  
 మావూరు సోతున్నా గుమ్మడే  
 పెద్దనోరులేరు తుమ్మెదా  
 కంతబుద్ధి నెప్పడానికీ తుమ్మెదా  
 బుద్ధిసెప్పేనోళ్ళకీ గుమ్మడే  
 అనలుబుర్రేలేదు గుమ్మడే  
 అత్త లేనియిల్లు తుమ్మెదా  
 ఆరళ్లు ఉండదు తుమ్మెదా  
 ఆయిగా ఉంటాను తుమ్మెదా

బండ్లచెప్పేవారు అక్కడా వున్నారు. అసలుసంగతి వారకెళ్లారుక పడును ? తెలి  
 పోయినా చెప్పటకంటేమా పెద్దలే. వారికీ “బుద్ధిలేదట” ఇలాటి పడుచులే

“ఆడదానినయి పట్టుటకంటే  
 అడవిలో మానయి పట్టుటమేలు”

అని నిట్టూర్పులు నిగిచ్చేది !

# ౮౧ వియోగము

—పికారముల్లనో భార్యను పట్టినట్లు విడిచివచ్చినాడు యువకుడు. అమె అక్కడ  
ఈతడిక్కడా బాపడుతున్నాను,

ఎన్నాళ్ళో; ఈబింకాకానాలు : మాకెన్నాళ్ళో; ||ఈ||

కదిలివచ్చేనాడే | కారుమజ్జేసింది

కలికిరోనాయెల్లి | వెలవెల బోయింది

కందినసెక్కిళ్ళో | కడవలలో బోసింది

కాటకకన్నీళ్లు | నీలాలు నాయెల్లి || ఎ ||

గడియసేపయిన నన్ | విడిసిపోడుకాడు

పడనాయెడాది | పాతైనకాలేదు

నడిమంతమున యింత | విడిమేలమైపోయె

కడకునా కాపురము | కడగల్గపాలాయె || ఎ ||

సీలమందాదాక | సిందాడుతలకట్టు

కలువపూలు జుట్టి | కడవంత కొప్పెట్టి

పొలుపైన కుంకుమ్మ | పొట్టు కాటుకబెట్టి

గున్నతేనుగు మల్లె | గునగునా నడకలు నాయెల్లి || ఎ ||

వలరాజు అందాల | వన్నెచిన్నెలరాజు

నిలువెత్తు నట్టిల్లు ; నిండినారాజు

మెలిరాని నూనూగు , మీసాల నారాజు

కలలో రాతిరివచ్చి , కనిపించి పోయాడు || ఎ ||

## ౧౨ కలవారికోడలు

— ఆవిష్కృత బిటురెమునందలి సోదరిగారును స్త్రీత్వముచేస్తుంది. ఈపాటు వినుండి.

కలవారికోడలు కలికి కామాక్షి  
 కడుగుచున్నది పప్పు కడవలోపోసి  
 అప్పుడే ఏలించె ఆమెప్పున్న  
 కాళ్ళకు నీళ్ళిచ్చి కన్నీళ్ళునింపె  
 ఎందుకు కన్నీళ్ళు ఏమికష్టమ్మ  
 తుడుచుకో చెల్లెలా ముడుచుకో కురులు  
 ఎత్తుకోబిడ్డను ఎక్కుతందలము  
 మీరి త్తమామలకు చెప్పిరావమ్మ  
 కుర్చీపీటమీద కూర్చున్నాతా  
 మాఅన్నలొచ్చారు మమ్మంపుతారి ?  
 నేనెరుగ నేనెరుగ మీమామనడుగు  
 పట్టెమంచము మీద పడుకొన్నమామ  
 మాఅన్నలొచ్చారు మమ్మంపుతారి  
 నేనెరుగ నేనెరుగ నీబావనడుగు  
 భారముచదివేటి బావ పెదబావ  
 మాఅన్నలొచ్చారు మమ్మంపుతారి  
 నేనెరుగ నేనెరుగ నీఅక్కనడుగు  
 వంటచేసేతల్లి ఓక్కగారు  
 మాఅన్నలొచ్చారు మమ్మంపుతారి

నేనెరుగ నేనెరుగ నీభర్త నడుగు  
 రచ్చలోమెలిగేటి రాజేంద్రభోగి  
 మాఅన్నలొచ్చారు మమ్మంపుతార  
 పెట్టుకో సొమ్ములు కట్టుకోచీర  
 పోయిరా సుఖముగా పుట్టినంటికిని

ఎంతసుఖమైన హుళుము ! రచ్చలోమెలిగేటి రాజేంద్రభోగి ఉత్తరాంధ్రసీమ గేయాలలో  
 రెండుమాడు తడసలు కనబడుతాడు.

సర్దిగా యిటుపంటిపాటుయే రాయలసీమ పాటలలో ఒకటున్నది.

పట్టెమంచమింద పండుండె మామా  
 అందరూబోతారు నందితిరణాల్నూ స్వామితిరణాల్నూ  
 నన్నేమియడిగేవు మియత్త నడుగే  
 గద్దెపీటలమింద గౌరిపెద్దతా  
 అందరూబోతారు నందితిరణాల్నూ స్వామితిరణాల్నూ  
 రచ్చకట్టలమింద రాజా పెదబావా  
 అందరూబోతారు నందితిరుణాల్నూ స్వామితిరుణాల్నూ  
 వంటసాలలనుండె వయ్యారిఅక్కా  
 అందరూబోతారు నందితిరణాల్నూ స్వామితిరుణాల్నూ  
 ఎద్దూలగాసేడి ముద్దూల మఱిదీ  
 అందరూబోతారు నందితిరుణాల్నూ స్వామితిరుణాల్నూ  
 సూదుల్లో ఉండేటి ఓమొగలీరేకా  
 అందరూబోతారు నందితిరుణాల్నూ స్వామితిరుణాల్నూ

రచ్చలోమెలిగేటి రాజేంద్రభోగికి, నూదుల్లో వుండేటి మొగలిరేకుకి తారతమ్యమున్నది  
 గదా ! అది హుళుములో కూడ కనిపిస్తున్నది. ఈతడు వల్లగాదన్నాడు.

## ౧౩ తిరునాళ్లు

—తిరునాళ్లకు పోవటముతో సరికాదు. అక్కడ చిక్కలెన్ని ? తిరిగి వచ్చే వరకు శివప్రతిమ తీరిపోతుంది.

ఎల్లే ఎల్లువుగాని ఎంతో జాగ్రతయమ్మి  
 చిన్నదానైనైయుండి చిన్నామామయ్యతో  
 చక్కదానాలనూ చెన్నకేశవుల  
 తిరునాళ్ల నే బోయి తీర్థామాడినాక  
 పెంకాయనే కొట్టి దీపమెలిగించి  
 ఉల్లడం క్రిందుగా ఊరేగుతుంటే  
 చిలిపివాడెవ్వడో చిన్నంగెన కొచ్చి  
 సంకాలొ చెయిపెట్టి సరసమాడేడే  
 ఎనక్కిచూసే తలికి యెల్లీ పోయినాడే  
 మాచెర్ల చెన్నడే మాయల్లవాడే

వాడెవడైనా మాచెర్ల చెన్నడే అచుకోవటములో అందమున్నది కదా ! చెన్నకేశవుని ఉత్సవానికి వెళ్లినదాయెను. ఆ చిలిపివాడెవ్వడు కాగలడు ?

# ౧౪ చెలువుడి చెల్లెలు

—పుట్టినింట ఉన్న చెలువుడి చెల్లెలు వివాహమును సుర్తింపండి ఈ పాటలో. ఈ పాట యెవరో నుభద్రా సత్యభామలను గుర్తుకు తెస్తున్నది.

చెరువు కట్ట దున్నించి పుయ్యాలా  
 చెరుకులే నాటించి పుయ్యాలా  
 మంచె మీదా మంచె పుయ్యాలా  
 మంచినీళ్లా భావి పుయ్యాలా  
 చెలువుడీ చెల్లెల్ని పుయ్యాలా  
 చేను కావీలుంచి పుయ్యాలా  
 ఈనెలూ జెండ్లాలించి పుయ్యాలా  
 మంచెలే కావించి పుయ్యాలా  
 వెండిదీ వడిశెల పుయ్యాలా  
 భవిషిదీ ఆరాయి పుయ్యాలా  
 గిరగిరాతిప్పతూ పుయ్యాలా  
 గుప్పనా రామొదల పుయ్యాలా  
 టక్కునా తగులునూ పుయ్యాలా  
 తల్లకిందుగ పడును పుయ్యాలా  
 పొయ్యెటి పిట్టలను పుయ్యాలా  
 బొరలే పగలేకే పుయ్యాలా  
 నడిచేటి పిట్టల్ని పుయ్యాలా  
 నడుములే విరగేకే పుయ్యాలా



కూర్చున్న పిట్టలను పుయ్యాలా  
 గుండెలే మురిగేసె పుయ్యాలా  
 చచ్చేటి పిట్టలను పుయ్యాలా  
 వడినెతోనేవేసె పుయ్యాలా  
 ఆపిట్ట నీపిట్ట పుయ్యాలా  
 గుడికట్టుకొనివచ్చె పుయ్యాలా  
 చండుమని పెడనొదిన నుయ్యాలా  
 వాకిట్ల వేసెనే పుయ్యాలా  
 చచ్చలో పుండేటి పుయ్యాలా  
 రాజేంద్రాభోగి పుయ్యాలా  
 వినవయ్య నీచెల్లి పుయ్యాల  
 వేటలాడొచ్చింది పుయ్యాల  
 అట్టిమాటలు మతికి పుయ్యాల  
 గిట్టనని చెప్పితి పుయ్యాల  
 ఆడదానికి ఆటలుయ్యాల  
 మొగవాడికి వేటలుయ్యాలా

ఉయ్యాలా అన్నపాదాంతమును సాధారణముగా జీవుని ఉద్దేశించిన వేదాంతగ్రంథములలో  
 కనపడుతుంది. ఈపాటలలోనికి ఆపదము అతి వ్యాప్తివల్ల ప్రవేశించినది.



# ౧౫ బ్రతు కష్ట పాట

బ్రతుకష్టపాటలు తెలంగాణములోనివే. అయిదో ఈ పాటలో 'చందమామ' అన్న పాదాంతర్యమున్నది. ఇంకొకపాటలో

— అది అన్నకూడా అయినది — పల్లవో అనే ఈయ్యాలో అనే పాదాంతర్యము లున్నవి. బ్రతుకష్ట విష్ణువు, బ్రతుకష్ట లక్ష్మీదేవి. బ్రతుకష్ట చందమామ మాత్రము తెలంగాణమున తిప్పే వేలేనోట నరుగురున్నట్టు చెబుదురు. ఈపాట గోవింద నామముల చనునలోనుండుట విశేషము.

శ్రీలక్ష్మీదేవియు చందమామ | నృప్తిబ్రతుకష్టయ్యో చందమామ

పుట్టినా రీతిచెప్పె	,,	భట్టు నరసింహకవి	,,
ధరచోట దేశమున	,,	ధర్మాంగుడనురాజు	,,
ఆరాజు భార్యయు	,,	ఆతనత్యవతి యండ్రు	,,
నూరునోములు నోమి	,,	నూరు మందినిగాంచె	,,
వారు శూరులయ్యు	,,	వైరులచే హతమైరి	,,
తల్లిదండ్రు లపుడు	,,	తరగనీ శోకమున	,,
ధనరాజ్యముల బాసి	,,	దాయాదులను బాసి	,,
వనితతో ఆరాజు	,,	వనమందు నెవసించె	,,
కలికిలక్ష్మీని గూర్చి	,,	ఘన తపంబొనరించె	,,
ప్రత్యక్షమై లక్ష్మీ	,,	పలికె వరమడుగుమని	,,
వినుతించి వేడుచూ	,,	వెలదితన గర్భమున	,,
పుట్టుమని వేడగా	,,	పూజోజి మదిమెచ్చి	,,
సత్యవతి గర్భమున	,,	జన్మించె మహాలక్ష్మీ	,,

అంతలోమునులునూ చందమామ   అక్కడికి వచ్చిరి చందమామ			
కపిలగాల వులునూ	„	కశ్య పాంగిరనులు	„
అత్ర వశిష్టలూ	„	ఆకన్నియను జూచి	„
బ్రతుకుగనె యీతల్లె	„	బ్రతుకమ్మ యనిరంత	„
పిలుతు లదివరనుండి	„	ప్రియముగా తలదండ్రు	„
బ్రతుకమ్మ యనివేరు	„	ప్రజలంత అందరూ	„
తాను ధన్యుడంచు	„	తనబిడ్డతో రాజు	„
నిజ పట్టణముకేగి	„	నెల పాలించంగ	„
శ్రీమహా విష్ణుండు	„	చక్రాంకు డనువేర	„
రాజు వేషంబున	„	రాజు ఇంటికి వచ్చి	„
ఇల్లంట మనివుండి	„	అతివ బ్రతుకమ్మను	„
పెండ్లాడి కొడుకులా	„	పెక్కుమందిని గాంచె	„
ఆరువేల మంది	„	అతి సుందరాంగులు	„
ధర్మాంగుడను రాజు	„	తనభార్య సత్యవతి	„
సరిలేని సిరులతో	„	సంతోష మొందిరి	„
జగతిపై బ్రతుకమ్మ చందమామ   శౌశ్వతంబుగ వెలసె చందమామ			

# ॐ

## వినోద గేయములు

## ౧౬ రాయరాయకాగితం

విన్నోదములేనిచే నవితములేదు. అహో! నిద్రాదులు శరీరమున కానంపమునిచ్చిన, విన్నోదము మనస్సున మల్లాసమునిచ్చును. నీతిటింటికి వెలుగున్నా చింతలకమిత్తన మనస్సుక విన్నోదమున్నూ అందము.

తెలుగునాట విన్నోదములకు పొక్కులేదు. నాతానిజయ్యరూ. శ్రీరాద్రి యాత్రికులూ, గారడీవారూ, గంగమ్మ దాసులూ, కొమ్మదాసులూ, కోయమామలూ, పెల్లాడే బొమ్మలూ, బుడబుక్కిలవారూ, సోదీవారూ, డిసరాపిల్లలూ, ఎల్లూ ఒకరు ఏడాది పొడుగునా పాటలు పాడుతూ రంజిస్తునే వుంటారు.

— అడుగో ఎర్రనిపాగా, ఎల్లని శరీరము, మచ్చని చెవిరింపులూ రాగి పంపకడియాలూ, ఎండునేళ్ల మురుగులూ, పచ్చపసుపు, చంద్రవంక బొట్లూ, వీవున విల్లంబులతో కోయిమామ!

నీలాటి కోయమామ మూలాటి దేశము సే  
ఉట్టివాడవెట్టి డోలేగిం చెదము రాయరాయ కాగితం  
వాడిడిపుణ్యాన్న అబ్బాయి పుడితేను  
కోయరాజు పేరుపెట్టు కోండి రాయరాయ కాగితం  
ఏడీలు సీడీలు ఎక్కువైకొందరు  
ఎనకనెక్కరాలు వెంటబడ్డాయి రాయరాయ కాగితం  
దమ్మిడి కూలోళ్లు దగులాబ్బజీ గుల్లోళ్లు  
గొప్పకు రమ్మంటేను రాయరాయ కాగితం  
కొప్పలు దిప్పేరు ఇంటిలో తలదువ్వి  
ఈధిలోకొస్తేను బేడకిదానికొప్ప బేరమైంది  
రాయరాయ కాగితం

రాయరాయకాగితం అంటే ఉత్తరము రాయమనికావోలు.

# ౧౭ సాముదిక్రకం

— కోయమాను చెయ్యిచూచి సాముదికంకూడా చెప్పగలడు.

సేయిసూస్తారా పిల్ల  
సేతిలోబంగారు నేకున్నది ;  
కుళ్ళాయి, కుచ్చుంది  
కూకుని తింటావుపిల్ల ;  
బాలంత రూపుంది  
బాధపడతావు పిల్ల ;  
బండిమీద కల్లుంది  
బహుజోరుగావుంది ;  
తాగుతాగు పిల్ల  
తన్నుల్లింటావు పిల్ల || సేయి ||

ఇవి పూర్తిగా పరివర్థనున్నా కాదు, పరివర్థనున్నా కాదు. అక్కడే వుంది పీనిఅండము

# ౧౧ పెళ్లా డేబొమ్మ

— ఇదెవరు ? తుచకబాబు. రంగుల లక్కబొమ్మ తలలోనూ, చేతులలోనూ వేళ్ళుదూర్చి బీబీనాంచారి పాట పాడుతున్నది.

పెళ్ళాడే బీబీనాంచారి పెళ్ళాడేబొమ్మా  
అత్తామామలపోరూ పడారాదమ్మా  
మామాకూ బంగూపెట్టి  
అత్తాకూ మందుపెట్టి  
అందర్నీ సాగనంపూ || పెళ్ళాడేబొమ్మా ||

—

# గాఢ కాళీ కావడి

— గంటల కావడితో కాళీపటాలు చూపించటానికి యాత్రికుడు వస్తున్నాడు. కాళీ దిండుటమూ తట్టుబీదలు ముళ్ళువిప్పటమూ, చూడవచ్చినవారిని సర్ది కూర్చోనెట్టుటమూ ఒక్కొక్క పటయూవిట్టి ప్రవర్తించటమూ — మొత్తమొక అరగంట ప్రదర్శనము !

కాళీకి పోయాను రామహరీ

కాళీ తీర్థమూ తెచ్చాను రామహరీ

కాళీకి పోలేదు రామహరీ

పూరి కాలవూ నీళ్ళండి రామహరీ

కాళీకి పోయాను రామహరీ

కాళీ విభూతి తెచ్చాను రామహరీ

కాళీకి పోలేదు రామహరీ

వీడి కాష్ఠంలూ బూడిదండి రామహరీ

పంచేంద్రియములూ రామహరీ

నేను బంధించి యున్నాను రామహరీ

కొంచెము సమ్మనా రామహరీ

కొంప ముంచి వేస్తాడండి రామహరీ

ఆలు బిడ్డలు లేరు రామహరీ నేను

ఆత్మయోగి నండి రామహరీ

ఆలు బిడ్డాలెల్ల రామహరీ వీని

కాయూర నున్నారు రామహరీ

సెనుక మాటలు చెప్పేవాడని బంధువే.



# ९౦ పైన తమాషా

—వీరవీరవీరవీరవీర వాద్యం విడుచు తున్నది. నల్లకోటూ, ఎర్రతలపాగా, అద్దాలు మెరుస్తూ తాటాకా కచేరీ ఆకారంతో కొత్త పట్టే సోరుగా వున్నది వీరి వ్యాపారము ! చెంపలకు చేతులు చేర్చుకుని, పంగి, పెట్టెలోని బొమ్మలను ఆప్యాయముతో చూపున్నారు పిల్లలు వీరికన్నా ముట్టూ నున్నవారి కోలాహలం జాన్తిగా ఉన్నది. వాద్యమును వున్నాము. గొళ్లతోకొట్టుతూ చేతివిడిచివైతో లయనియ్యతూ పాడుతున్నాడు.

పైన తమాషా చూడర బాబూ.

ఏమి లాహిగా నున్నది చూడు

ఏమి తమాషా లున్నయి చూడు

కాశీపట్నం చూడర బాబూ

కలకలలాడే గంగానదిని

కన్నుల కలపుగ చూడరబాబూ

హరిశ్చంద్రుడు సత్యం కోసం

ఆలి బిడ్డలను అమ్మిన చోటు

అదు గదు గదుకో విశ్వేశ్వరుడు

హర హర హర యను భక్తుల చూడు

చూచి మోక్షం పొందర బాబూ

॥ పైన ॥

హస్తినాపురీ పట్నం చూడు

పాండవులేలిన పట్నం చూడు

తాజమగులును చూడర బాబూ

కృష్ణదేవరాయలని చూడు

బెజవాడకో కనకదుర్గను

భద్రాచలములో రామదాసును

కన్నుల పండువుగ చూడర బాబూ

చూచి జ్ఞానం పొందర బాబూ

# ౯౦ కోతి కీబుద్ధులు

— కీబుద్ధులు వదిలి సందులలో ప్రవేశిస్తాము. ఆయింటిమంగట ఏవో నందిడి. ఆవారినంది పోతే గృహిణులందరూ లేచిపోతారు. ఈవారినంది ఏమోయెరగనట్టుగా వదింది. ఎరుకలచ్చింది కోతిని తెచ్చినది. కోతి ఏవోపనులు చేస్తున్నది.

పతివ్రతాధర్మంబు భక్తిగానలిపి  
అతనిచెంపమీద అంటిస్తూవుండు  
మగనితో నీకనలు మైత్రనరిపడక  
పగదానివలె మీద పడజూడెత్తి  
అత్తమామలతోటి అనువుగాకుంటె  
క్రొత్తముగ్గులుపెట్టి కుంగదియ్యవే  
సేవచేయించుకో చిన్నత్తచేత  
బావగారిని నీదు బానిసగజూడు  
మరదుల నట్టిట మన్నించబోకు  
యిరుగు పొరుగులతోటి యిచ్చకములాడు  
అంపకము లానాడు అడగవచ్చితే  
కొంపగదలక కోపించుకోవే  
పెద్దలు నిన్నొచ్చి పిలువ జూచితే  
పెద్దపెట్టనగోల పెట్టిఆటాడె  
ఏకువలె మెత్తంగ నెరుగనట్లుండి  
మేకురీతినిబిగిసి మేలుకొనియుండు  
కయ్యంబులకు ముందు కాలుదువ్వుచును  
పొయ్యికడకేబోక బుద్ధిగలిగుండు  
అంకినకాడికి అమరజూచుకొని  
జంతుచెందక బార జూచిపోరాడె

## ౯౨ గౌరి కల్యాణ వైభోగము

—వీడ్పూ మెడలకు గం; పుత్రుల, కొప్పు నిండా పూలతో వియ్యపురాండ్రు. ఆ పసుపు బట్టల జంట నవవివాహితులు. ఈ డంపతులకు అశీర్వాదము బహుమానము కోరుతున్నారవియ్యపురాండ్రు.

గౌరి కల్యాణ వైభోగమే  
 లక్ష్మీ కల్యాణ సౌభాగ్యమే  
 వెళ్లి వెళ్లన్నాడు పెరుగూ తున్నాడే  
 కన్నమ్మ బాస్కాలు కడల మన్నాడే      || గౌరి ||

వోలేది హంకేది వోవెళ్లి కొడకా  
 వాడికట్టు బియ్యమేవి వోవెళ్లి కొడకా      || గౌరి ||

మాబాబు గడ్డాము బివిరి గడ్డాము  
 యీనుండె వేలుండె ఈతముల్లుండె      || గౌరి ||

అవిచేణి కుండలకి అంచులే లేవూ  
 వెళ్లి కొడుకు అబ్బాయికి పెదవులే లేవు      || గౌరి ||

---

## ౯౩ పల్లె వాని స్వీయ చరిత్ర

—వీడెవడు? వీరునవల, నెత్తికి నన్నగా అల్లెన తాబూస తోపే, చేతిలో మురిక సంపి !

నేను; పల్లోళ్ల, కుత్తోణ్ణి బాబు;  
 నన్ను; కొట్టాడు, తీట్టాడు బాబు;  
 నేను; దోసేది, బుట్ట సంగడి బాబు;  
 నేను; యేసేది, ఇనురు వలబాబు;  
 నాను; పుట్టింది, పూలవల్లి పుంత;  
 నాను; పెరిగింది, పెద పూడి సంత;  
 నా; బాబు పేరు, జల్లకొంకు బాబు;  
 నా; అమ్మ పేరు, మట్ట గిడప బాబు;  
 నా; చెల్లెలు పేరు, చేదు పరిగె బాబు;  
 నా; తమ్ముడు పేరు, రొయ్యి పీను బాబు;  
 నా; పెళ్ళిం పేరు, యినుక దొందు బాబు;  
 నా; పేరు, బొమ్మిడాయి బాబు    || నే !

ఆ సంగతిలో ఈ చేపలున్నవి కాబోలు.    ఓడు ఎడదో కొత్తవాడు ఎప్పుడూ చూడలేదు.

ಗೌರಿ ಬಿಂತ್ರಿ ಪ್ರದರ್ಶನ

—అలోగేలో ఎసో పాలు విడుదలవున్నది. ఎడమకి త్వరగా. ఓహో. సాతాని జేయ్యరులు. వెడల్పైన ఏర్రంతులు తెల్లలోపలులు, వండినిండా నామాలూ, తలపైనమునుగు నుమటిదుట్టూ తిప్పినకొంగూ, చేతలోతాటియాకు విసకట్ట, తలమీద గుమ్మడివంతువంటి రాగిపాత్ర! చూడవలసిన వేషము! ఆదిగో తిరిగి అడేపాలు పాడుతున్నారు. రండి విందాము.

ఎంతో బీదవాడే వేణుగోపాలుడు ఎంతో పేదవాడే

ఎంతో పేదగాకుంటే అలనాడు కుచ్చేలుని

అటుకులకు చెయిజాచునా                      || వేణుగోపాలుడు ||

కట్టవస్త్రమె యుంటె కాసల్యతనయుడు

నార చీరలు దాల్చునా                      || వేణుగోపాలుడు ||

ఎక్క-గుఱ్ఱమె యుంఁటె యశోదతనయుడు

పక్షివాహన మొక్కనా                      || వేణుగోపాలుడు ||

పండ్లమంచమే యుంటే పంకజినాభుడు

పాముపై పవళించునా                      ॥ వేణుగోపాలుడు ॥

ఉండయిలే యుంటే పుండరీకాక్షుడు

కొండ నెత్తుక దూరునా                      || వేణుగోపాలుడు ||

క్షీరసంద్రమేయుంటే శౌరి పారుసిండ్లకు

పోయిపాలు త్రాగునా                      || వేణుగోపాలుడు ||

చమత్కారంగా వున్నదిగదా. అడుగో ఆయింటివారేమా అంటున్నారు. పాడవలసిన జియ్యరులు వింటున్నారు మనముకూడా విందాము.

## ౯౫ గొల్లవారము

గొల్లవారము సద్గురునిసేవ కలవారము  
చీకటికోనలోన చిట్టడవి మేసేపశువుల  
చిత్తమందున దొడ్డికట్టి చెదరకుండా మందలోలే  
వరయోగ తిరుమంత్రమును వదలకసేవించేవారికి

... .. చల్లలమ్మే || గొల్ల ||  
గోప్యమైనా తిరుమంత్రమును గొడ్డలొకటి చేతబూని  
అండగోరండమైన అడవి నరకి దొడ్డికట్టి || గొల్ల ||  
అందమైన బిందెలోన, చెదరకుండా పాలుపితికి  
పొంకమైనా అడుపుమీదా పొంగకుండా పాలుకాచే || గొల్ల ||  
శాంతమను పాలారబోసి, చతురాక్షరమున తోడూయుంచి  
ఆత్మయనియెడుభండములోనా, అందముగాతైరుదరచే || గొల్ల ||  
తిరుమంత్రమచు కవ్వముబట్టి, ద్వైమంత్రమనే తైరుతరచి  
శరణార్థియను వెన్నదీసి చెదరకుండాముద్దచేసే || గొల్ల ||  
అన్ని విధముల అమరగాచి, వన్నెమీరా నెయ్యిదీసి  
వినయమైన వన్నపముతో నిష్టతోనిజగురునిచేరే || గొల్ల ||

పాఠయోగుల గుప్తతత్వాలు గుర్తుకు వస్తున్నవి. వడగళ్ళవైష్ణవము భక్తునికి అధికార  
అర్హతను స్వీకరిస్తూ సాధనపట్ల కొంతగోప్యతను కోరుతుంది కాబోలు. అందుకేనేమో  
ఈ పాట ఇళ్లలోనేగాని వీధిలో వినబడకపోవడము.

## ౯౬ బసవన్న

—అశుగో బసవన్న. బసవన్న అంగనే మీదకైతము గుర్తుకు వస్తుంది. నంది శివుని వాహనము. బసవన్న సింహాది ఆపున్న, ఏడుకొంపల వెంకన్న, అంశములు పుణికి పుచ్చుకున్నాడు. అప్పున్న అన్నమాట అహోహుతు భ్రంశరూపమై యుండునా ?

డూ డూ డూ బసవన్నా  
 డూ డూ డూ యెంకన్నా  
 పెబువుగారికి దండంబెట్టు  
 బాబుగారికి భాగ్యం కలిగి  
 పిల్లపాపలు చల్లగవుండి  
 పైరుపంటలు గాదులు నిండి  
 పచ్చగాను పది కాలాలుండి  
 దానం ధర్మం చేత్తావుండి  
 యెండిగిట్టలు యిస్తారంట  
 పైండి కొమ్ములు కడతారంట  
 పట్టుశాలువ పైనయేనుకు  
 పదిమందిలో పేరు సెప్పకు  
 యింటికొక్కడు యీరభద్రుడు  
 పంచకొక్కడు బసవేన్నరుడు  
 చల్లగ వెలసి పెబువులు వుంపె  
 కళ్ళవేడుకలు మనకంతాను

గంగెడు దాసు సన్నాయి, శ్రుతి బూర, బిళ్ళగంటా అతనికి కాపీరైటుగా దఖలు పడ్డవి.

## ౯౭ అధ్యాయము

—కీరెనో తాతగారు విద్యభ్యసనము నెత్తిమీద ఉన్నప్పుటికి ముప్పాడేడు ఏళ్ళ టారు? జోగయ్యతాతగారా? ఆయ్యమ్మ కొవ్వారు సత్రానికొచ్చడానికా? ; నన్ను దండము తాతగారు.

ధీరుడు విశ్వామిత్రుడు తానయోధ్యకు  
శ్రీరామసీ జూడవచ్చెను - అని  
వారుడై సౌధము జూచ్చెను - ఎదురూ  
గారాజు చనితోడి తెచ్చెను - మునిగీ  
చారు సింహాసనమిచ్చెను - మహళా  
దారుడై పూజయొనర్చెను - స్వామి  
మీరు వచ్చినయట్టి కారణమదిదెట్లు  
డీ రాజ్యమైన మీకిచ్చెదననె  
ను రాకేందువదన వినవె యీచరితము కుందరదనా ॥

మననా వాచకర్మతా మూడుయోగానా సాగన చేస్తున్నాడీ బడుసు బ్రాహ్మణుడు!



# ౯౮ తాతతో పరిహాసకం

—అదుగో శాస్త్ర మీద పాడుతున్నాడు గారితోవాడు. అపాగా, మీసము, ఎర్ర చొక్కా, బంగారు బిళ్లల పండా ప్రదర్శనాదు కాకానికి నేటికీ అదేవేష మితనికి.

తాతో పీతో ముంజీ కాయమూతో  
 ఉల్లికోడు ఉతో తాతోయి తాత  
 తాతోయ్ | మాయింటికిరారో | మాటుంది;  
 నూవు కూనుంటె; కురిసీల పీటుంది;  
 నూవు నుంచుంటె; నిమ్మచెట్టు నీడుంది;  
 నూవు తొంగుంటె; పట్టిమంచం పరువుంది;  
 నీ కాకలయితే; సన్నబియ్యం కూడుంది;  
 అందులో కొంకాయి; కూరుంది;  
 నువ్వు ససేను; వల్లకాటి దిబ్బుంది.



# ౯౯ తోడు లేదన్నా

పిల్లల్ని ఆకర్షించటానికి ఈ పాట. వారూ పాడతారు అని మొదటి చరిత్రాన్ని. రెండో పాట వినండి.

ఎగిరే జట్కూ బండి | నడిచే వంటెద్దు బండి !  
 గ్రుడ్లెట్ట జేసింది | గుడ్డు బండి || గ్రు ||  
 యీమూడు జాతుల కలపుకోని | పూడ బొడిచిన |  
 రయిలు బండి | కమరు కంపు బొగ్గునీళ్లు, తోడులేదన్నా ||  
 వుడికె తోటకూర | మొలచే చెంచలి కూర  
 గ్రుడ్లెట్ట జేసింది | గులుగు కూర || గ్రు ||  
 యీమూడు జాతుల కలపుకోని | పూడబొడిచిన,  
 గోంగూర | కమరు కంపు రొయ్యి పీచు తోడులేదన్నా ||  
 వుడికె ఉలవ పప్పు | చెరిగే సెనగ పప్పు  
 కల్లెట్ట జేసింది | కంది పప్పు || క ||  
 యీమూడు జాతుల కలపుకోని | పూడబొడిచిన  
 పెనర పప్పు | కమరు కంపు | నేతిబొట్టు తోడులేదన్నా ||

## ౧౦౦ రాజ నిమ్మ పండు

ఇంకా పండ్లు పోతులే పాడు గున్నాడు. అసలు పాట 'రాజ నిమ్మ పండు' డోలక్ పాయింట్ పాడు చిరు కట్టెతో తాళము నిలుపుతూ వాయిస్తాడు. అదుగో అదే—

వల్లభ :- రాజన్న రాజో ! నారాజ నిమ్మల పండో !  
ఓడెల్తుందో డెల్తుంది ; నారాచ ముద్దుల బావ ।

అ ! ప । రాజ, నారాజ, నారాజ నిమ్మల పండ;  
నా అప్పరావు కొండ; నాలేత మామిడి మొగ్గ;  
నా అప్పడు గాచిన నెయ్యి ।  
నా నేతిలో ఉడికిన బూరికన్న । నేరుపైన రాజా !  
ఓడెల్తుందో డెల్తుంది; నారాజ దేశమెల్లి పోతున్నావా ॥రా॥

౧ చ :- వెళ్లేవాడ వెళ్తావు । ఎన్నాళ్లకు వస్తావో ?  
ఇంటి వెసుకల, అకుమడి దున్నెల్లు రాజా !  
వచ్చిందాక; చూచుకుంటారు ॥ రా ॥

౨ చ :- వెళ్లేవాడ వెళ్తావు ! ఎన్నాళ్లకు వస్తావో ?  
ఎడమకాలి మడమ లోటి; తన్నెల్లు రాజా !  
వచ్చిన దాక; చెప్పి కుంటాను ॥ రా ॥

౩ చ :- వెళ్లేవాడ వెళ్తావు । రంగంలో దిగుతావు;  
ఒకటో నెంబరుగళ్ళి; చల; రెండో నెంబరుగళ్ళి;  
చల; మూడో నెంబరుగళ్ళి । కెళ్ళితే మళ్ళి రావురాజో ॥రా॥

౪ చ :- దేశము బాగుందా ? ఊరైన బాగుందా ?  
 అనుచు, అడిగి వేలిపించి | ఆదరణ చేయించి;  
 ఉడుకునీళ్లు త్రాగబెట్టి | వేపరొట్ట చేతికిచ్చి !  
 అంత మంది తొలగి | అట్టేపోవు రాజ్ఞో : రా !

ఇది వాస్తవానికి ఓడపాట. నమ్మించిన క్రియలు రంగం పోతూన్నప్పుడు పాటకపు  
 ప్రియురాలి గుండె పాడుకొనుపాట ఇది.

---

## ౧౦౧ ట నా నా టం కు చె లో

— గాఢీవాడు నీల పాటల పుట్ట. శతాబ్దాల వెట్టుమీస మరీపోకుండా దిగి వచ్చిన యెవ్వెక్కాడు. ఇది లోక వ్యవహారాలన్నిటినీ ఎత్తిచూపుపాట. ఈ వరసని చరణాలు ఎన్నైనా వుంటవి. మచ్చుకుకొన్ని

నామగడు వాడకెళ్లే నాకు లోడు ఎవరులేరూ  
 కోడికూసే పళ్ళదాకా లోడురారా వన్నెకాడా || టనాన ||  
 చింతచెట్టు చిగురుచూడూ, చిన్నదానీ యీడుచూడూ  
 అద్దములూ నీడ చూడూ, ఇద్దరికీ జోడు చూడు || టనాన ||  
 సరసాపురమునుంచి నలిగి నలిగొస్తంతే  
 తాళ్ల పాలెముకాడ తగిలింది జ్వరమూ || టనాన ||  
 చంకలోని నీళ్ళకడవా - నీడజూచి నిండ గట్టిరి  
 ఇద్దరికీ యిట్టమయ్యె - ఎవరిదేమి భయ్యమె || టానన ||  
 ఇంటి మొగుడికి వంటెద్దుబండి - రంకు మొగుడికి రెండెడ్ల బండి  
 మధ్యతిరిగే లాల్ గాడికి - దొరలుఎక్కే మరలబండి || టానన ||  
 ఇంటి మొగుడికి యీతకల్లు - రంకు మొగుడికి తాటికల్లు  
 మధ్యతిరిగే లాల్ గాడికి - దొరలుత్రాగే బ్రాందిసీసా || టానన ||  
 తల్లిపిల్ల నిడిసి యాడు - సేసుకున్న భార్యనిడిసి  
 దొమ్మరదాని యెంటపోతె - డోలుమెడకు యేసెరా || టానన ||  
 కల్లు తాగి ఒళ్లుమరసీ కైపుయెక్కి తిరగజోకూ  
 పెళ్ళిచేసి పంపుతారూ పెందలకడ మేలుకోరా || టానన ||

# ౧౦౨ పాండవులు పాండవులు తుమ్మెదా

—ఇది సంక్రాంతి పండుగ దినములలో ధరించెన్నులు చేర్చి కట్టి పళ్లెములలో కట్టి పనుపు కుంకమ అలంకరణము చేసి, మాలెతలు ఇంటింటికి తిరుగుతూ పాడు పాట.

పాండవులు పాండవులు తుమ్మెదా, పంచపాండవులె

తుమ్మెదా

ఓయి భామల్లాల తుమ్మెదా, భామల్లాల తుమ్మెదా

పండిన వరిచేలు తుమ్మెదా, పాయలు లోక్కింది తుమ్మెదా

పట్టండి నందిని తుమ్మెదా, గాణుకందాని తుమ్మెదా

యీనిన వరిచేలు తుమ్మెదా, తమ్మిరాయాదు వెడజిమ్మింది

తుమ్మెదా

పోగలోటలన్నీ తుమ్మెదా, పాడిపాడిగ లోక్కిందితుమ్మెదా

చెరుకు లోటలన్నీ తుమ్మెదా, చెడలోక్కివేసింది తుమ్మెదా

యెక్కడెక్కడ వెడకినా తుమ్మెదా, యేడాదినంది తుమ్మెదా

కాపారిచేలో తుమ్మెదా, కట్టివెడతారు తుమ్మెదా

మాలవారి చేలోకి తుమ్మెదా, వెళ్లునందన్న తుమ్మెదా

మాలవారు మంచివారు తుమ్మెదా, నిన్నుగొలుతురూ

తుమ్మెదా

తుమ్మెదా అన్న పాదాంత పదములతో అంతమయ్యే పాటలు వైప సిద్ధాంత సంబంధులే విసపుటికిన్నీ. తరువాత ఇతరవస్తువును కూడా ఆకళింపుకొన్నవి.

## ౧౦౩ లిల్లేలు పాట

—ఇది సృష్టాంతి పురుష కనుము నోనన, మనెగ కులంవారు గ్రామంలో సొమ్ము దండుకోటానికై, ఒక కావికి, తల్లిలు, వేసుకొని, ఒక లిల్లేలు పాటకును, కాళ్లకు గజ్జెలు, మొలకట్ట, కట్టి లిల్లేలు కత్తి భుజంమీది వేసుకొని, ఆగుంపులో కొంపరు డబ్బులు వాయిస్తూ, వంత పాటుపాడుమండగా పాడుపాటు.

లింగ; తా! లిల్లే: తా లిల్లే!

తాం; తత్తా పడకుండ; తానె బ్రహ్మము || లింగ || తా ||

ఓరి; ఆది మూలము, బ్రహ్మ, విష్ణు విగ్రహము మీద!

ఆనంద మాడే వాడెవడురా?

అఖిల దేవతలకు. ఆభయ మిచ్చి వాడు!

అలాడు గోసంగు. నేనేనురా || లింగ || తా ||

పనుపు గంధము చాల. పెనిండ బూసుక!

మిసిమి కత్తి సీచేత. మేల్ బూనంకొని!

మేల్, మేల్, నలిగిన. మేటి మృగముల కెల్ల!

నాకత్తి సయ్యాట. లాడునురా || లింగ || తా ||

మింటి దిక్కును జూచి. మానంబు వడివేసి!

కొంటె దున్నతల. నరికేనురా!

గొంకక చిందులు. గోవింద గంతులు!

శంకలేక బలి. చల్లీతిరా || లింగ || తా ||

అండాండ మనువీరుడు. డాసాదినా పేరు!

పిండాండ మను. వీరుదుకాసె పోసి!

అండ పిండ, బ్ర. హృండాముల కెల్లను!

మెండుండుదై బాలకు. మెండాడురా || లింగ || తా ||

గోసంగులు బ్రహ్మనాయని నేడలోని మదిగలు. మదిగవారు వీరశైవులు. శివరాత్రి నాడు కోటి ఫలిశ్చేత్రములో వీరి డప్పల వాద్యాలతో చెవులు గళ్లు పడును.

## ౧౦౪ నాగుల చవితి

—ఆంధ్రులకును నాగులకును విడిపోని చెలిమి. అమరావతి శిల్పములలో నాగముల పంటి తలపాగాలు విరివిగా కనపడును. నువ్వు భారతపు బార్ష కు శిల్పాలలో కూడా తలపాగాలు కనపడును. ఆయితే ఆకరువాని సాంచీ, అమరావతి నాగాష్టనకొండ చిత్రములలో విరివిగా కనపడుటను బట్టి తలపాగా తెలుగువారి అభిమాన పుటలంకరణమన వచ్చునేమో.

ఈ పాటలు పాములకు సంబంధించినవి. క్రూరప్రాణి అయిన పామును కూడా అత్తలలో చేర్చుకుని పాటలు పాడడము వినోదకరమైన వింత.

ఇది జోల పాటలలోనిది.

నాగస్వరం, పాడితే | నాగులకు నిద్ర  
పుట్టలో నుంటేను | భూములకు ముద్ర  
అమావాస, పున్నాల| మనగలే నుద్ద  
పాటి మీదాకొస్తే | కత్తు కట్టేను  
బూక రించుచు | పడగ బున్న కొట్టేను  
గుడిలో నాగులు | కొల్చిన దేవుడు



# ౧౦౫ నాగుమయ్య ఉనికి

—ఈ పాటలో పాముల ఉనికి చెప్పబడింది.

పిల్లలందరుగూడి పుల్లలేరబోతె  
పుల్లలూ వుండేటి ఓపుల్లనాగ ॥

ఇల్లలికి ముగ్గెటి మల్లెలు విరజల్లి  
మల్లెలూ వుండేటి ఓమల్లినాగ ॥

గొల్లభామలుకూడి చల్లలు చెయ్యంగ  
చల్లకుండ కింద చల్లనాగయ్య ॥

ఇవతల యిదికొండ అవతల అదికొండ  
నట్టనడుమను కొండ నల్లతాచయ్య ॥

అనుభవానికి చక్కని వర్ణన. ఈ పాటలలో ఈ గుణము స్వత్రా కనపడుతుంది.

## ౧౦౬ నా గు మ య్య

—ఇది నాగ పూజను గురించిన పాట. తొలియుగాలలో ధ్యాయంకర పస్తవులన్నీ—  
 రుద్రునివలె— దేవతాంశము కలవిగానే పరిగణించినాడు అదిమ మానవుడు. నాటి  
 నుండి నేటికి దిగివచ్చిన సమృద్ధిమన కుడాహరణమీ పాట.

ఉసిరిగ చెట్టు కింద పసరిగ పాము  
 కూనమూడ్చి పాము పడగ బుస్సంది  
 పామునన్నూచూచీ పడగ నెత్తింది  
 పడగలెత్తకు పాము పగవారముకామూ  
 పడగెత్తి దూసింది నాలుకలురెండూ  
 నాలుకలుదూయకే నీవారము నాగూ  
 మంచినాగూవైతే పంచలెట్టేము  
 కోడెనాగూవైతే కోకలెట్టేము  
 పడగలెత్తకునాగు పగవారముకాము  
 మాచేను పండిలే చలిమిడేసేము  
 మా నువ్వులు పండిలే చిమ్మిలేసేము  
 నాలుకలు దుయ్యకే నీవారమునాగూ  
 మాపత్తి పగిలితే పంచలెట్టేము  
 మాయాపులీనితే పాలుపోసేము  
 పడగ లెత్తకు నాగు పగవారముకాము  
 నీపూజ చేసేము నీకు మొక్కిము

# ౧౦౭ పాము మంత్రము

—ఇది పాము మంత్రమునకు సంబంధించినట్లు కనపడుతున్నది. పాము సౌండర్యాన్ని చూడండి.

నాగా దిగురా ।

నాతండ్రి దిగురా । నాగన్నదిగురా । నాగాదిగురా ।

దిగుదిగు నాగన్న దివ్య నుందరనాగ

నల్ల చుక్కలనాగ నాముద్దునాగా ॥ నాగా ॥

నవనవ లాడేటి నల్ల చుక్కలనాగ

తల్లతల్ల లాడేటి తెల్ల చుక్కలనాగ

పసిమి పొరలుగల పచ్చన్నినాగా ॥ నాగా ॥

కొండ చిలువలకెల్ల కోర్కెతో రాజువై

పరుగుడు పాములకు ప్రభువువైరంజిలి

మొగలి చెట్లపైని మనలి తిరుగులాడి

పాలు ఆరగించు పచ్చన్ని నాగా ॥ నాగా ॥

పక్కాను పదిహేను మచ్చలుగలవాడ

గురివింద పూసల కల్లయిన గలవాడ

పరికి ముల్లవంటి పళ్లుగలవాడ నాగాదిగురా ॥

## ౧౦౮ నాగదేవుని పాట

—అరడుగులు కలిసివేస్తే ఆస్తులవృతారట. చేలలో తిరుగుతూ చేసుచెటిపే ఎలకలను పట్టిమింగేటి పాము ఆ ప్తవర్ణములోనిజే. నాగన్నకు సలహా యిస్తున్నది గృహిణి.

పుట్టలోనాగన్న బూచినాగన్న  
ఎండలో పడుకోకు పెరినాగన్న  
కలిగినోరి కోడళ్లు గర్వవంతులు  
కలాపిజల్లేరు కాళ్ళచిమ్మేరు  
ఎంగిళ్ళజల్లేరు భంగపుచ్చేరు  
అటుబోకు నాగన్న చాకిరేవులకు  
చాకిరేవులలోన చేరిపడుకుంటె  
సాలివరుగుడని సంపేరునాగు  
అటుబోకునాగన్న చెఱుకుపాలములకు  
చెరుకుపాలములలోన చేరిపడుకుంటె  
నల్లచెరకు అని నరికేరునాగు

# ౧౦౯ గడికోపు

—ఈ నాలుగుపాటలూ శేషలము వినోదములొచ్చుట వినోదమునకు దాదిశీశేటివే.

తానతందానతాన, తక్కిడి తందానతాన

పచ్చపచ్చని వక్షియొక్కటి, నడినైత్తిని రెక్కలొచ్చె  
చేతులాను గోళ్లువచ్చె, చెవులనందున కొమ్మలొచ్చె॥

దాని వచ్చిమాంసమును, క త్తిపీటన కోసికోసి  
బ్రాహ్మలనక బంటులనక, బంతినీ భోంచేసిరంట॥

ఎంతచెప్పిన వేదశాస్త్రం, తెలియదాయెను దానిభావం  
దానిభావం బట్టబయలు, దానిపేరే అరటిచెట్టు॥

సందెకాడ లగ్గమాయె, సానిపొత్తు గర్భితాయె  
తెల్లవారగ పిల్లతల్లి, పొద్దుపొడుపుకు పేరుకొచ్చె ॥తా॥

ఎంతచెప్పిన వేదశాస్త్రం, తెలియదాయె దానిభావం  
దానిభావం బట్టబయలు, దానిపేరే పెరుగుకుండ ॥తా॥

ఇంటివెనక కుప్పవేసె, కుప్పకాల అప్పలీరె  
ఎంతచెప్పిన వేదశాస్త్రం, తెలియదాయె దానిభావం  
దానిభావం బట్టబయలు దానిపేరే కుమ్మరావం ॥తా॥

ఇది తక్కింటితక అని ఏడక్షరాల ఆవృతాలతో నడుస్తున్నది. కోవులన్నవి సాధారణముగా నాలుగక్షరాల ఆవృతాలతో నడుస్తవి.

## ౧౧౦ పొట్టేలు

పొగరెక్కి పొట్టేలు పొడిచేయునోపిల్ల  
తొగరుచీరపిల్ల తోవలో లెగులెగు  
వచ్చగట్టుమేసి వక్రించినదికొమ్మ  
మచ్చికదనుకోకు మార్గాన లెగులెగు  
బొచ్చుమెడ చిరుగంట బురణించి రవణించు  
ముందంజవేయకు పుంతలోలెగులెగు  
కచ్చపోసినపిల్ల కాలందేఘలపిల్ల  
వచ్చుచున్నపిల్ల వయ్యారిపిల్ల

# ౧౧౧ గొ రే గొ రే

పొట్టేళ్ల గన్నతల్లి గొర్రేగొర్రె  
 దున్నపోతును గన్నతల్లి బర్రేబర్రె  
 పుష్పెత్త కాయతింటె పెర్రేపెర్రె  
 మిరపకాయ నమిలితేను వర్రేవర్రె  
 కాకిరెట్ట బట్టమీద కర్రేకర్రె  
 బురదలోను కాలేస్తే పుర్రేపుర్రె  
 ముందటి పండ్లూడితేను తొర్రేతొర్రె  
 తొర్రెనోట్లా అంబలేస్తే జుర్రేజుర్రె

“చదీవణ్ణం పుల్లిపాయా జుర్రోజుర్రో, దానీ మొగుడు దాన్ని కొడితే మొర్రోమొర్రో,  
 అన్న పాటలా గున్నది ఇది.

## ౧౧౨ చీకటిలోన

—ఈపాట వైదానికి అనుకరణవలె కనపడుతున్నది. కాని దీని సాగనూ దీనిది.

చీకటిలోన వానచినుకు చిటావటా  
ఆకుచాటు ఆడపిల్ల చటాఫటా  
పూతపూచె బొండుమల్లె గపచిప్  
కోతకొచ్చె గొడ్డుమావి చల్చల్  
వేళగాని వేళవచ్చి చిర్బుర్  
మేలమాడి నవ్విస్తాడు బల్బల్  
కోడవాడు కొంటెవాడు ఆయి ఆయ్  
రానిదాన్ని రమ్మంటాడు సంయ్సంయ్



7

పడవపాటలు

## ౧౧౩ హైలాస

పడవలరేవు సాగవైన కూడలి. పడవ ప్రయాణము ఒడిదుడుకులు లేని సాఫీ ప్రయాణము. కళానీలకూ సరంగకూ మూత్రము పడవపని చికాకైనదే. సామాన్యముగా ప్రయాణము రాత్రి పూట. పగటి పూటలోనే వానికి నిద్ర. కనుక వారి జీవితానంద మంతా పడవపైననే సాధించు కుంటారు వారు. వారి పాటలలో కామడేవుడు విచ్చల విడిగా విహరిస్తుంటాడు. నడేటికి పోతే వారిదే రాజ్యము. అలలుగాఠి తోడైతే చెప్పనే ఆక్కరలేదు.

హైసా, హైలాస అన్నవి పడవను బలముగా నీటిలోనికి నెట్టవలసి నప్పుడు వారు పాటలలో ఉపయోగించే ఊతపదాలు. నలుగురూచేరి వీపులు పడవకు చాపుపెట్టి నెట్టితే నాలుగు సెకనులలో పడవనీటిలోకి జరుగుతుంది. ఆ నాలుగు సెకనులలోనే పాట పూర్తి కావాలి.

వెళ్ళి కూతురు చూడు హైలాస

బహు పెద్ద మనిషిరా ,,

చూసి రమ్మంటేను ,,

చేను కొచ్చిందిరా ,,

గంగ గౌరమ్మ హైలాస

గంగమ్మ ,,

దండాలు మాతల్లి ,,

కొలుపులు మాతల్లి ,,

కొండల్లా మాతల్లి ,,

దిగిరావె మాతల్లి ,,

చేయిత్తి దణ్ణమ్మ	హైలాస
గంగమ్మ దణ్ణమ్మ	”
కనిపెట్టు మాతల్లి	”

అంతరాల పడవ మీద హైసా  
 అందిపూలు కొయ్యబొత్తె హైసా  
 కొమ్మతూగి కొప్పు నిండు హైసా  
 లేనిపోని రవ్వ లొచ్చు హైసా

కొమ్మతూగి కొప్పునిండుట ఈ జానపదగేయాలలో అతి సాధారణము. ‘లేనిపోని రవ్వలు’  
 పెనిమిటి దండింపులు.

---

## ౧౧౪ ఐ లే సా

ఏలియాలా ఏలియాలా

ఏలియాలా ఏలియాలా

ఐలేసా జోరుసెయ్యి

ఐలేసా జోరుసెయ్యి

అయిల వట్టు ఐలేసా, బల్లకట్టు ఐలేసా

అద్దిర బాబు ఐలేసా, అక్కడ వట్టు ఐలేసా

సావనుట్టి ఐలేసా, సంకనెట్టి ఐలేసా

నందమామ ఐలేసా, అందముగా ఐలేసా

ఐలేసా జోరుసెయ్యి, ఐలేసా బారుసెయ్యి

సన్నజాజి ఐలేసా, సీరకట్టి ఐలేసా

పొన్నపూలు ఐలేసా, అహ కొప్పునెట్టి ఐలేసా

సిన్నదొచ్చి ఐలేసా, కన్నుగీలు ఐలేసా

వేదము వెంకటరాయశాస్త్రిగారు “జోర్నాయ్ బార్నాయ్” అన్న పాదాంత ప్రదాలతో కొన్ని పదవ పాటలు రచించినారు. వానిలో సాగనుకత్తై ప్రశంసలేదు.

~~~~~

## ౧౧౫ జా లు మా లి

జాలుమాలి జాలుమాలి  
జాలిరవో బేడిజిల్లా  
కాకినాడరేవులోను జాలుమాలి  
జోడుకొయ్యెల వోడవచ్చె జాలుమాలి  
వోడమీద సిన్నవోడ జాలుమాలి  
యేళ్ళనిండ వుంగరాలు జాలుమాలి  
వుంగరాల సెయ్యిసూచి జాలుమాలి  
వుండదేర ముండమనను జాలుమాలి

ఈ పాటలో 'జాలుమాలి' అన్న పదమును కళాసీలందరూచేరి పలుకుతారు. మాటలు పదము చెప్పేవాడు చెప్పకుంటాడు. ఈ పాటలో కథ అల్లిక కనబడుతున్నది. పడవను విడిచి పాట ఓడనుపట్టినది. ఓడలో ప్రయాణికులు పెక్కురు.



# ౧౧౬ భీమరాజు పదము

—వారిలో భీమరాజు ఒకడు. భీమరాజెట్లాంటివాడు ?

వాడమీద వన్నెకాడో భీమరాజు  
 వాసనకి సంపెంగవనమూ  
 చేతినిండవుంగరాలో భీమరాజు  
 చెప్పరాని చక్కదనమూ ||వా||  
 కాయపంచెలు కట్టుకొని భీమరాజు  
 కిర్రుచెప్పలు తొడుగుకోని  
 కర్రచేత బట్టకోని భీమరాజు  
 కలకటేరులాగొచ్చేను ||వా||  
 కాకినాడరేవులో భీమరాజు  
 కేవుగట్టి వోడవక్కి  
 రంగురంగుల బావుట్లాతొ భీమరాజు  
 రంగుసేసి రంగమెల్ల ||వా||

## ౧౧౭ నారాయణమ్మ

—రంగముచెట్టే కూసీవారు నేటికీ చాలామంది ఉంటారు. రంగములో కూలి ఎక్కువ. కాబట్టి కూలీలు కరువుగా పోతుంటారు. వారిభార్యలకిది కష్టకాలము; చెలిమికత్తెలకింకా ఎక్కువ. ఇది ఒక జంట సంభాషణ.

నేరంగమెల్లిపోతానే నారాయణమ్మ  
 నేను నబ్బరెల్లిపోతానే నారాయణమ్మ  
 నువు నబ్బరెల్లిపోతేనూ నాయుడుబావ నీ  
 యబ్బనాకు తోడవరూ నాయుడుబావ  
 రంగమెల్లిపోతేనూ నారాయణమ్మ నీకు  
 రంగుసీరలంపుతానే నారాయణమ్మ బల్  
 సిలుకు సీరలంపుతానే  
 సీరలు సారెలుగట్టి నాయుడుబావ నే  
 నోరితోను కులుకుతాను నాయుడుబావ.  
 పదిరాళ్లుతెస్తాను నారాయణమ్మ  
 మనమిద్దరము కులుకుదాము నారాయణమ్మ  
 నన్నిడిసిపోకోయి నాయుడుబావ మన  
 కిద్దరిజోడోయి నాయుడుబావ

ఇది సాగనిమొర. సొమ్ముచాలకనో నారాయణమ్మపై మోజాచాలకనో నాయుడుబావ  
 రంగము వెళ్లి పోతున్నాడు. ఆఖరి క్షణములో ప్రయాణము ఆగబోతుందా ?

# ౧౧౮ చెంచు

—నాయుడు కన్నాగడును వాడీ యువకుడు. ఇక్కడీ విజ్ఞానములు నాలక పొందు పోతున్నాడు. పోకే నూటలు మాత్రము ఇవి.

మళ్ళీ వచ్చిందాక మర్నా మరవనంటా  
శేతులో శెయ్యేసి శెప్పాలె శెంచు జోర్యేయ్

కూడాండి పెడతాను గుడ్డుతికి పెడతాను  
కూడాలోడ కపోవా జోడుగా మావా ?  
నీమణుచు నామణుచిరకూ దప్పాకుంటే  
యెడబాసి నెలవుంటె నేమోలే శెంచు జోర్యేయ్

ఏవూర నేపల్లె దేనిమా కన్నేళినవో  
యెంటా నన్రానీవు తుంటారి మామా జోర్యేయ్

కోకా జరితెస్తా కొప్పు బిళ్లాతెస్తా  
నవ్వాతా శెలవిచ్చి నన్నంపే శెంచు జోర్యేయ్

కోకా జరివాద్దు కొప్పు బిళ్లావాద్దు  
రానీ వానీ తోటి కానీవో మామా జోర్యేయ్

శెంపాముద్దెట్టుకొసి శెల్లోబాయ్ యెడవకు  
అల్లాడే సారంగు యెల్లీపో శెంచు జోర్యేయ్



# ౧౧౯ ఓడెల్లి పోతున్నది

—సాధము ఆ చిన్నది ఏమిచేయగలదు. ఓడ కంటికి కనబడు నంత వరకూ ఏడుస్తునే ఉన్నది.

ఓడెల్లి పోతున్నది మారాజో ఓడెల్లి పోతున్నది  
చెన్నావట్నం రేవులోన చెట్టా పట్టాలేనుకొని  
చెవిలో గుసగుసలేమో చెప్పిపోయిన మారాజో ఓడెల్లి

కాకినాడ యీదుల్లోన కాటుక కమ్మల జూచి  
కన్నీళ్ళుచేత తుడిచి కనికరించిన మారాజో

నీవంద కత్తెవావి నిలువూట ద్దానచూచి  
నీడజూచి మురిసిపోయిన నీటుగాడవు మారాజో

భీముని వట్టాములోన పిన్నపెద్దలందరుజూడ  
పెద్దాపందిరిలోన పెళ్ళాడిన మారాజో

కంచంలో బువ్వెట్టుకొని కమ్మని యెన్నెలలోన  
కసిగాటు కొట్టుకొంటూ కలవరించిన మారాజో

అందమైన నీమోము చందురూని చూస్తూంటే  
గుండెచల్ల బడతాదాని గునికాడిన మారాజో



# ౧౨౦ సిరిసిరి మువ్వ

—రంగము పోవటము, సొమ్ము చేరటము రంగసాని చెడిమిచేయటము, సొమ్ము చేయి జారటమూ అయినవి. సముద్రాల కటనైపున ఉన్నచిన్నది గుర్తుకు వచ్చినది.

జోడుకొయ్యల వాడమీద—సిరిసిరిమువ్వ

జోడ్గిపెట్టె లంపినానే—సిరిసిరిమువ్వ ॥

అది అందిందో లేదోనె—సిరిసిరిమువ్వ

నాకు తిరుగుజాబు లంపలేదే—సిరిసిరిమువ్వ ॥

మూడు కొయ్యల వాడమీద—సిరిసిరిమువ్వ

నీకు ముక్కుపుడక లంపినానే—సిరిసిరిమువ్వ ॥

అది అందిందోలేదోనె—సిరిసిరిమువ్వ

నాకు తిరుగుజాబు లంపలేదూ—సిరిసిరిమువ్వ ॥

నాలుగుకొయ్యల వాడమీద—సిరిసిరిమువ్వ

నీకు నానుకోడు లంపినానే—సిరిసిరిమువ్వ ॥

అది అందిందోలేదో—సిరిసిరిమువ్వ

నాకు తిరుగుజాబు రాలేదు—సిరిసిరిమువ్వ ॥

అర్ధరూపాయి డబ్బులకు—సిరిసిరిమువ్వ

నువ్వొకపడా బోకంది—సిరిసిరిమువ్వ ॥

ఆనుపత్రి పాలైతే—సిరిసిరిమువ్వ

నిన్నాడుకోనే వారులేరంది—సిరిసిరిమువ్వ ॥

కసరి కసరి కొడితేను—సిరిసిరిమువ్వ

నేనరసమనుకున్నానే—సిరిసిరిమువ్వ ॥

కంటికి కాటకబెడితే—సిరిసిరిమువ్వ  
 నేను కన్నె అనుకున్నా నే—సిరిసిరిమువ్వ ॥  
 పైట పావడాగడితే—సిరిసిరిమువ్వ  
 నే—పడుచు అనుకున్నా నే—సిరిసిరిమువ్వ ॥  
 పొడలేను కుంటేను—సిరిసిరిమువ్వ  
 నేను—బాలికనుకున్నా నే—సిరిసిరిమువ్వ ॥  
 తల్లుకు జూపిస్తేను—సిరిసిరిమువ్వ  
 నా—వలుపులనుకున్నా నే—సిరిసిరిమువ్వ ॥  
 నీమీద వలపంటే—సిరిసిరిమువ్వ  
 కామాలనుకున్నా నే—సిరిసిరిమువ్వ ॥  
 సంకురాత్రి పండుగనాడు—సిరిసిరిమువ్వ  
 నేను—సారానీళ్ళు త్రాగబోతే—సిరిసిరిమువ్వ ॥  
 ఒంటిగా నుంటేను—సిరిసిరిమువ్వ  
 నా—కొక్క చుక్కదిగలేదు—సిరిసిరిమువ్వ ॥  
 కప్పవడ్డ డబ్బంత—సిరిసిరిమువ్వ  
 ముండ—కాటిమీద బెట్టినానె—సిరిసిరిమువ్వ ॥  
 ముద్దు గుమ్మనేడిపించి—సిరిసిరిమువ్వ  
 పాడు—ముండలకు బెట్టినానె—సిరిసిరిమువ్వ ॥  
 నమద్రాలు దాటిపోతే—సిరిసిరిమువ్వ  
 పై—సాయైన లేకపోయె—సిరిసిరిమువ్వ ॥  
 బుద్ధిలేక రంగమెళ్ళి—సిరిసిరిమువ్వ  
 యీరద్దిపాలు బడ్డనే—సిరిసిరిమువ్వ ॥

## ౧౨౧ ప డ వ పా ట

— ఈ తెప్పపాట రచన యేమోననిపిస్తున్నది. కాని దీని నిచ్చిన మిక్కిలి కోటిఫిలిలో పడవవానికడ రానుకున్నానని చెప్పినారు. అందంగా ఉన్నది. “రవ్వమువ్వలతెప్ప రవగాలికి కెల్లినదట.

వల్లవి :- గట్టెకు తాదా ! నాతెప్ప

కల్లోల జలధిలో మునిగిపోతుందా || X ||

కొక్కురో; కోయంచు | కోడి గూయంగానె;

దేవుడిచ్చిన నిద్ర | తెలిసిందిరాయంచు;

చలిగాలిలో వల్లు | నవరించుకొంటు

చద్ది గట్టు కనేను | చక్కవచ్చాను ||X||

చల్లన్ని గాలిలో | మెల్లంగవెలిగేటి,

చంద్రయ్యనే జూచి | నంద్రమే పొంగింది,

పొంగేటి కెరటాలు | వంగుతూ; వాలుతూ,

రవ్వమువ్వలతెప్ప | రవగాలికెల్లంది || X ||

పదిగుల్లవలదీసి | పారజూస్తే, తెప్ప

పొంగినా కెరటాలు | బొబ్బలెట్టాయి

కారుచీకటి గ్రమ్మి | కల్లకు పస్తయ్యె

సరిగపోయేతెప్ప | గిరగిరాతింగింది || X ||

గాలిజోరుచూచి | కల్లోలమేచూచి

కుదురులేని గుండె | కొట్టుకోసాగింది

చుక్కాని తిప్పుచు | శోకాన మునుగుతూ |  
 అంతు, వంతులేని | అనీటిలోనుండి || X ||  
 ఇంతలోనే యిల్లు | యింటికిల్ల నాకు  
 జ్ఞప్తిరాగా వల్లు | గలగలా లాడింది  
 యింటి పిల్లింక, నా | కంటపడతాదా  
 సరసాలలోనేను | మరిసి పోతానా! || X ||  
 పొమ్మంటే పోతుంద? | రమ్మంటే వస్తుంద?  
 రంగడి దయలుంటే | కంగారుపడనేల?  
 గాలిలోనేనింక | కూలినా నరేగాని;  
 రంగడే మాయోడు | రంగడే దొంగోడు || X ||  
 మనసు కలిసినవారి | మనసులొకటల్లేను  
 కుటీల మెటుగని బాబు | గుండె కాయల్లేను  
 మబ్బులన్నీ దాటి | మారాజు సూరయ్య  
 గప్పు గప్పు మంటూ | గంతేస్తు వచ్చాడు || X ||  
 పొంగుతూ వలదీసి | బుంగనిండేదాక  
 చేపలేరుకనేను | చెంగున గట్టెక్కి  
 నావ కట్టిబెట్టి | నాయింటి కెల్లాను  
 పిల్ల కంటబడితే | వల్లు చల్లాగుంది  
 (గట్టెక్కినాది, నాతెప్ప | కల్లోలిజలధిలో కడలేరినాది)

8

ఏల పాటలు

## ౧౨౨ మంచెదిగవే

ఏలలు అన్నవి నిక్షేప భంజో నిర్మాణము గల పదములు. యోననానుభవమును నూచించే భావాలున్న పదములను ఇక్కడ ఏలపాట లంటున్నాము. ఈ అర్థముతో 'ఏలపాటలు' అన్నమాట వాడుకలో నున్నది. వీటి భందము మాత్రము ఏలల భందముకాదు అయినప్పటికిని 'వీధిబోయెడు ప్రాధ విటుడుపాడెడు వింత, ఏలపదాలటై యాలకించు' నన్న కదిరీపతి పలుకులు ఏలపాటల కీయమునే సాధించుచున్నవి.

ఏలపాటలలో పడుచువాండ్ర భావాల ఛాయలన్నీ కనబడుతాయి. పంశిత వాఙ్మయములో ఇవి అరుదు.

—యదాలాభముగా చూచినపడుచును కిక్కిరిస్తున్నాడు యువకుడు.

ముద్దుమొగమూదాన ముక్కుపోగూదాన

కాకేవేషముదాన కామంచి పడుచా

మంచెదిగవే ||

అఱక చేనూలోన ఆపూలున్నవి భామ

అలమందానన్న అదలించరావే

మంచెదిగవే ||

కొట్ట చేనూలోన కోడెలున్నవి భామ

కోడె మీదానైన కోపించరావే

మంచెదిగవే ||

రూమాలమూటలో రూకలున్నవి భామ

మంచెకిందికి రావె పంచుకుందామూ

మంచెదిగవే ||

## ౧౨౩ పంచపన్నెల సిలక

—ఇటు వంటిదే ఇంకొకపాట. ఈ పాటలో చిన్నది జవాబుస్తున్నది. అయితే ఆభే మానము కాదు, ఆమెను పరీక్షిస్తున్నది; అచ్చెరువు!

మంచెదిగవే పాంచాల సిలకా మంచెదిగవే  
 మంచెదిగవే ఓ పంచపన్నెల సిలకా  
 వొంచిన తలయెత్తి వాలూసూపులుసూసి  
 మంచెదిగవే పాంచాల సిలకా || మంచెదిగవే ||

సేబాను తురవాడా సెవులాపోగులవాడ  
 మాబావ కన్నబిన్న మరియాడ దక్కునా  
 మంచె దిగనూ సేను కంచెదాటి రానూ || మంచెదిగనూ ||

అల్లాము బెల్లాము తెల్లాకొంగున కడుదు  
 తెల్లాకొంగున కట్టి తెల్లవారేసరికి పోదు  
 మంచె దిగవే పాంచాల సిలకా || మంచెదిగవే ||

అల్లాము బెల్లాము వల్లాదు నామనను  
 అన్నాదమ్మలు సూత్రే ఆచోరు నిలవాదు  
 మంచెదిగనూ మంచి మరుగులవాడా || మంచెదిగనూ ||

పూలారైకాదాన వాలూసూపులదానా  
 కాలులోములుదిగెనూ కాసింతములుతీయే  
 మంచెదిగవే పాంచాల సిలకా || మంచెదిగవే ||

కాలిలో ములుదిగితె కట్టి మంగలిగలకు  
 తాలీ కట్టినోడు తాయెత్తు కట్టూను  
 మంచె దిగనూ పొంచున్నసినవోడ || మంచెదిగనూ ||



అల్లిక పుష్పముగా లేకన్నా నాగరిక రచనలై కనబడలేదు ఈపాట. విన్నవారి  
ఆ పేరును పట్టికొంచునీకి చిన్నదానిచేత జవాబు చెప్పించాడు జానపద రచయిత.

ఈకకపు పాటలు చెంచునాటకములలోకూడా కనబడుతున్నవి. సింగడు

గుండు దిగనె చెంచీత గుండు దిగవే

వేళ్లకు తగ్గ కనకపు శ్రీమెట్టై లిచ్చేనూ॥

అంటే సింగి

గుండు దిగనూ ఏబులూ గుండు దిగనూ

వేళ్లకు తగ్గ కనకపు శ్రీమెట్టై లొల్లనూ॥

అని జవాబు చెప్పేపాటను దొణప్పగారు పేర్కొనినారు. ఈపాటలు వాడుకలో  
నున్నవే నాటకములలోనికి దిగియుండుననుటే సముజసమేమా. ఏలలూ, లాలి, జోల,  
కోభనము, తలుపు దగ్గరపాట, మేలుకొలుపు, ఉయ్యాలపాట అన్నవన్నియును వాడు  
కలోనున్నవి నాటకములో ప్రవేశించినవి.



# ౧౨౪ నల్ల చిన్నదాన

ఏమంచె మీదనోవుండినట్లేతే దిగను పొమ్మని పడుచువానిని తెప్పించుకొగడదు పీల్చి.  
పొలమునుండి ఇంటికి పోతున్నప్పుడో ?

ఈ రెండు తునకలే. మిగిలిన భాగము మాపు వొరకిలేను.

చిన్నదాన నల్లచిన్నదాన

నీ ఊరి పేరేమి ? నీపేరేమి ?

నిజముగా చెబితే

నీ యెంట వొత్తాను నల్లని చిన్నదాన

నాఊరు ఊసేలరా ? నాపేరు ఊసేలరా ?

---

## ౧౨౫ పగడాల ముద్దుగుమ్మా

మెళ్లొ పగడాల దండ ముద్దుగుమ్మా

బంగారుబొమ్మా

నా మెళ్లొ పగడాల దండ వూసెందుకూ నా

వాళ్లంతపైనికింద వూసెందుకూ ?

ఈ పిల్లలకు వెనుక వద్దకున్నది, ధైర్యమున్నది.

---

## ౧౨౬ చంద్రి - బాలయ్య

—పడుచువాడు పలుకుబడి కలవాడై తనకు ఆమ్మ బాబూలేని పడుచైట్లయితే చురుక్కొన జవాబివ్వలేదు. వినండి.

బాలయ్య                      నీ లేడి కన్నులోలె శంధి  
                                      నీ లేతనవ్వులోలె శంధి  
                                      ఆతీగె సొగసులోలె శంధి  
                                      ఆపళ్ళగుత్తులోలె శంధి  
                                      ఆనడక జోరులేమె శంధి  
                                      నీ నడుము నన్నమోలె శంధి

రంగు పింగులు సూత్రై రంబలాగున్నావు  
 రంగం వెడదామోలె శంధి

శంధి                              నేకై కాల సిన్నదాన్ని బాలయ్య  
                                      నన్ను కంకులుబెట్టకు బాలయ్య  
                                      నాకమ్మ బాబులేరు బాలయ్య  
                                      నన్ను ఆరళ్ళుబెట్టకు బాలయ్య  
                                      నా మేనత్త సాకుతూంది బాలయ్య  
                                      నాకు మేనరికమున్నది బాలయ్య

ఇరుగు పొరుగు సూత్రై ఏమనుకొంటారో  
 ఎంటరాకురోరి బాలయ్య

బాలయ్య

కమ్మారి బాయి కాడ శంధి  
సువ్వు కడవ నెత్తి బెట్టి శంధి  
నందు గొండులు దాటి శంధి  
సువ్వు సిండులు దొక్కంగ శంధి  
నీకొప్పు తిప్పులు సూసి శంధి  
నా కోరికలూరేయి శంధి  
నీ కాళ్ళ కడియాలోరె శంధి  
గణ గణ మోగేయి శంధి  
గిలుకు మట్టెలతోనె శంధి  
సువ్వు గిరున తిరిగేవు శంధి

సూపులో సూపెడితె నుక్కలాగున్నావు  
లక్కరైకలిస్తా శంధి

నీలంపు బావనీలు శంధి  
నే నిక్కంగా తెచ్చిస్తా శంధి  
తీగె పట్టెడోరె శంధి  
నే తిన్నంగా శైయ్యిత్తా శంధి  
నడుము వడ్డాణము. శంధి  
నే నాకొంగ శైయ్యిత్తా శంధి

నీసిట్టి ముక్కుసూతై సిల్కలా గున్నావు  
నీరెలిత్తానోరె శంధి

బాలయ్య

నే మరులు గొన్నానోలే శంధి  
నువ్వు మాయదారివోలే శంధి  
మత్తు మందు జల్లేవె శంధి  
నావి ఉత్తమాటలుగావె శంధి  
నా కైరెత్తి పోతుందె శంధి  
నువ్వు ఎంత పాపివోలే శంధి

నేతిలో సెయ్యేసి నందిటలో కొత్తను  
సంక గొడతానోలే శంధి

శరువాత కథ ఎట్లు నడచినదీ మనకు తెలియదు. తెలియకంటేనే అంజము. ఇట్టే  
మేనరికానికీ అట్టే బాలయ్యకీ దెబ్బ. అందుకే ఇట్లా ముగిసిందేమాపాట.

---

# ౧౨౨ ల గ్గో పీల్లా

—అనుక్తి అయినంత మాత్రాన కనుకలపదా గొంపిపోనక్కర్లేదు. ఈ పిల్ల మాటలూ  
పదకూ చూడండి.

| చిన్నోడు | నల్లనల్ల మబ్బుమబ్బు నుండి     | లగ్గోపిల్లా |
|----------|-------------------------------|-------------|
|          | అగ్గో తెల్లతెల్ల చంద్రుడొచ్చె | ”           |
|          | అల్లిబిల్లి తీగెచూడు          | ”           |
|          | అల్లానేరేడు కిందజూడు          | ”           |
|          | మంచి చల్లనైన చెలమ జూడు        | ”           |
|          | నేరేడు నీడలోన                 | ”           |
|          | నీ చూడేసి కళ్ళుజూపు           | ”           |
|          | చూడేడు నీడలోన                 | ”           |
|          | నీ బారెడంత జడనుజూపు           | ”           |
|          | నిండు పున్నమనాడు              | ”           |
|          | పండు వెన్నెలగాచె              | ”           |
|          | చిన్నారి చిన్నదాన             | ”           |
|          | నాకన్ను పండు సేయరాదె          | ”           |
|          | పొన్నపూలు వీరితెచ్చి          | ”           |
|          | నీ చిన్నిచేతి నియ్యరాదె       | ”           |
|          | ఆందమైన నీదుమోము               | ”           |
|          | ఆ చందురుడ్నె ఓడించె           | ”           |

చినోడు

తెల్లజొన్న రొట్టెజేసి  
మంచి పెన్నబూసి పెంటతేవె  
పల్లెదరి లోటకాడ  
మంచి తెల్లమల్లి పూలుతేవె  
నా చేను పండిపోయె  
ఇంక నీచేను పండదాయె  
చేను చేను గలసినట్టు  
నీమేను మేను గలపరాదె

లగోపిల్లా

”

”

”

”

”

”

”

లగోపిల్లా

కారుమాట లాడబోకు  
మావారు వచ్చిచూస్తారు  
కారుమబ్బలొచ్చినాయి  
నాకుదారి చూపులేచివచ్చి  
కటికే చీకట్లు కమ్మె  
చిటుకుపొటుకుమంట వాన జూడు  
అటుకు మీద పిడకలన్ని  
ఆ అటుకు మీదె వుండిపోయె  
గుడిసె మంచెకెళ్ళుదాము  
చూడు తడిసిపోయి వణుకుతాము

పిల్లవాడా

”

”

”

”

”

”

”

”

”

పిల్లవాడు

నీ చేనుగుడిసె మంచె  
నా చేను నొట్టిమంచె  
తెప్పమీద తెప్పవచ్చె

లగోపిల్లా

”

”



|            |                            |             |
|------------|----------------------------|-------------|
|            | తెప్పతోటి చిరుకులొచ్చె     | లగ్గోపిల్లా |
|            | అంగట్లా మొన్నగొన్న         | "           |
|            | కొత్తగొంగడన్న కప్పుకోవె    | "           |
|            | దగ్గరకి రారాదె             | "           |
|            | నీవు సిగ్గుబడితె తడుస్తావు | "           |
|            | వాన వెలిసి వెన్నెలొచ్చె    | "           |
|            | మనం తానమాడి నటులాఁఁదు      | "           |
| లగ్గోపిల్ల | బట్టలన్ని తడిసిపోయె        | పిల్లవాడా   |
|            | నేనుపట్టుకోక తెచ్చుకుంట    | "           |
| పిల్లవాడు  | నీవు పట్టుకోక తెచ్చుకుంటె  | లగ్గోపిల్లా |
|            | నేను పట్టంచు ధోతి గడత      | "           |
|            | లగ్గమైన మనసు తోటి          | "           |
|            | మనం లగ్గమైతె బాగుండు       | "           |
| లగ్గోపిల్ల | పూరుపల్లె విడిచివెట్టి     | పిల్లవాడా   |
|            | ఈ పూరు బయట లగ్గమేంది       | "           |
|            | బాజాబజంతీలేవి              | "           |
|            | మంచిమోజు మీద నవ్వడేది      | "           |
|            | కులము కులము కలసినంక        | "           |
|            | ఈ పొలముకాడ తొందరేమి        | "           |

పిల్లవాడు గాంధర్వము కబుర్లు చెప్పటానికి దువ్వంతుడు కాకపోయె. పిల్ల గట్టి ప్రేక్కివేసింది.

## ౧౨౮ గుండ్రపల్లి గురివి

—పడుచువాడు తన వలపుకత్తెను గురించి నేస్తగానితో—విమానమునతోకాదు—కెప్పుడున్నాడు. ఆమె సిరిమంతురాలు. తనకేలుకడియము చెజిపించి వానికి కన్నెర చేయించినది. అందరికీ మూడుగుల్లూ వీనికి నాల్గవ దుడ్డూ ఇచ్చుటలో ఆశ్చర్యమేమున్నది? చెరిమి మంచితనము వలపునుగలచోట పీఠతగులముండుటలో ఆశ్చర్యమేమున్నది?

బావిగడ్డున చేనుజేయ్యలో చన్నంగిరామా

బావినీళ్లకు నేను వచ్చేనూ!

అన్నది ఈకోపలోని ప్రియురాలే శనవలపుకానితో, వాడు సామ్యుకలవాడు కాదు. ఆకొండ పండదని జంకు.

బావి గడ్డున చేనుజేస్తేనో జాలారిపాపా

చేనుగుత్తామిదబడి తేనో

అన్నాడు. వలపుండవలెనుగాని ఉపాయములకులోపేమి?

చేనుగుత్తామిదబడి తేనో చన్నంగిరామా

చెవుల కమ్మలమ్మి కట్టేనూ

అని ధైర్యము చెప్పినది.

గుండ్రపల్లి గురివిరా - దాని

చేత కీలు కడియమురా

కీలు కడియం నెడాగొట్టి

కన్నెరాచేయించెరా

కోడినిస్తామానెరా కోడి  
 పెట్టనిస్తామానెరా  
 కోడినమ్మినకాలురూపాయి  
 కోరియిస్తామానెరా

వారవారముదినమురా రామ  
 సపురేపల్లె సంతరా  
 సపురేపల్లె సన్నామల్లెలు  
 కుచ్చుల్నొల్లర దుడ్డురా

ఊరిపడమట బాటరా నే  
 బాటకూలికి పోతరా  
 అందరాకు మూడుదుడ్లు  
 నాకు నాల్గర దుడ్డురా !

ఇటువంటి పాటయే ఒకగొల్లదానిని గురించినది కలదు.

కుడితటాకొప్పది కుంకుమరై కది  
 బామా నక్కని గొల్లదిరా-కులమూసక్కనిగొల్లదిరా  
 మాపిడిగొల్లూ మందకు రాగా || మా ||  
 మర్నామెరుగని గొల్లదిరా, అదియేమీ యెరగని సిన్నదిరా||  
 చప్పిడిమెట్లా నల్లకడవలు || చ ||  
 నరసామెరుగని గొల్లదిరా సంసారమెరుగని గొల్లదిరా ||

ఇది వైదానివలె మిశ్రగతిలో కాక చతుర స్రగతిలో జోరుగాసాగిపోతున్నది.

## ౧౨౯ పిలుపు

—ఇది పిల్లవాని విరహమును తెలుపుపాటు. వెన్నెలలో మల్లెపూల పండికి క్రింద నెండి కట్ల కిన్నెర పట్టి కూర్చున్నాడు. ఆమె వచ్చిన నవ్వులోనె తెల్లవారునలు. అను భవములను మీదుకట్టి పొచ్చిన సంస్కృత కవులవర్ణనలను అలంకారములను నెమరువేస్తు రచించే పండితుల వర్ణనలు ఈ పాటపూలిమేదలను చేరగల వేమోచు-డుడు. దీనిని విన్నప్పుడు ఉమర్ ఖయ్యము జ్ఞప్తికి వచ్చును. ఇట్టి 'పిలుపును వహించుటకు గాలికి, మేఘునికి, చంద్రునికి కూడ సంతోషమేకదా !

వేళజూడ వెన్నెలాయె వెండికట్ల కిన్నెరాయె

మల్లెపూల పందిరాయె, వయ్యారిరావె

నవ్వులోనె తెల్లవారును

కొండగోగులు పూసెనేమొ కొండనిమ్మలు కాసెనేమొ

దొండ-పండులాంటి పెదిమె - వయ్యారిరావె

మనసు ఎవరి పాలుజేతును

మల్లెపూవులు పూసినట్లు మల్లిమల్లి మాటలాడు

మల్లె పూలవంటి మనసు, వయ్యారిరావె

పూవులెవరి పాలజేతును

నందిపూసె కందిగాసె కందికొనలు నందిమేసె

అందమైన మేలినడల వయ్యారిరావె

గంధమైన పంపబోతిని

## ౧౩౦ బంగారిసామి

—ఈపాట ప్రేమసేపీయుల పరిచయార్థమును ధ్వనిస్తున్నది. చంద్రుణ్ణి, గాలినీ, కోయిలనీ తిట్టుకొంటూ పూలపాన్పుమీద ప్రేతాయించు ప్రబంధ సుందరుల ఉపన్యాసముల ప్రక్కన కమ్మగెగ్గిరి వాసనకే ఉండరాదుర ముండ నా మనసు అను ఈ చిన్నదాని కాంక్ష కిలావిగ్రహము ప్రక్కన చిన్నదానివలె కనపడుట లేదా ?

సెక్కుమీదను సన్నగోరూ, సెంపనాజవ్వాదిపూతా  
సొంపుగానీ కెవరు బూసీరే, చక్కానిబాలా  
ఇంపుగా నీకెవరు బూసీరే ?

ఇత్తరీ జొన్నెన్నుకొలుతూ ఈని నాపులపాలుగొలుతూ  
రాగిమానూపూలు గొలుతబిబ్బి, బంగారిసామి  
నడిసి రారానాదు సరసాకూ

కుంకమూకురు వేరుచేనూ, దవనమూదానింటితడికే  
వంగిరారాసుంకుతగిలేనీ, బంగారిసామి  
తములపాకూ మడుపులందేనీ

కుట్ర కుట్ర సినుకులోన వుంటిరాదానింటియెనక  
దూడతొత్తు మాటపినేరా ? బంగారిసామి  
దుక్కిపంట నానిపోయెరా

గారడీ దానింటి వెనుక, మాబిడీ కొమ్మలురెండు  
అందలేదూ పొందలేదుర, బంగారిసామి  
అన్నెకారీ కోడి కూసెరా

గాజులుండే సేవిమీదా కమ్మగెగ్గిరి సెట్టుపుట్టా  
కమ్మగెగ్గిరి వాసనాకేరా బంగారిసామి  
ఉండలేదుర ముండ నామనసు

## ౧౩౧ పెరుమాళ్ల చిన్నా

—ఈపాటలోని నాయక ప్రాధ. అన్ని ఉపాయములూ ఆమెగారే చెప్పుతున్నది ఏ అపాయము వచ్చినను పైయెత్తు ఆమె ఉపాయాలో ఉండనే ఉన్నది. ఏరువస్తే యిది పోదామనే చెలిమికత్తై ఈమె.

ఈపాటలోని చరణములు మాత్రమే సత్యములు. వాటివరుస, సంఖ్యకాక పోవచ్చును.

కొత్తకుండ నీరుతీసి, కోరినమగవాడుతీసి  
వాడినాచెఱకెంత తీవబ్బి పెరుమాళ్ల చిన్నా  
పడరా బందారు పోదాము.

సీకునీవారులేరు, నాకూనావారులేరు  
ఏటి యొడ్డున ఇల్లుకట్టబీబ్బి, పెరుమాళ్ల చిన్నా  
ఏరువస్తే కూడబోదాము  
చెంపనానంపంగినూనె అంచునాచెంగల్వమొగ్గ  
ఏటివడ్డున యిల్లు కడదాము  
బావిలోపల బల్లి వలికె బన్ననరమూ కొలుకులూడె  
బిల్లలామొలతొడు తెగెనబీబ్బి  
పెరుమాళ్ల చిన్నా  
ఏరువస్తే ఈది బోదాము  
ఆకసాన ఆకుతోట యంత్రమధ్యన పూలతోట  
పూలతోటలొ బండ్ల బాటమ్మి పెరుమాళ్ల చిన్నీ  
బండ్ల బాటలొ మంచి మాటమ్మి ॥

ఉల్లిపూలా పడవాగట్టి

మాడ !

మల్లిరేకుల తెఱనుదించి

నాగులేటి వాగులోన

మాడ !

తేలీ పోదామా ?

మొగిలిపూల తేరూగట్టి

మాఁవ

మొగిలి రేకుల గొడుగువట్టి

మొగులు మేసే కొండా మీద

మాఁవ

ముద్దుగానే ఎల్లదామ

‘కుంభగతపదీప కల్పకాక్రీడోప నెందుంబో కెందే నింద్రియముల్ రహితాగను’ ఇంపు  
కోరలేదీ ప్రేయసి. మొగిలిరేకు గొడుగు వట్టి మొగులు మేసేకొండమీద నీడబొమ్మలవలె  
గోచరిస్తుండడమే ఈమె కాంత.

## ౧౩౩ చల్ మోహనరంగ

—చల్ మోహనరంగ పదము నెరుగనివారుండరు. వనజాక్షి పుణ్యమాయని దాని అసలు పదము రూపుమాసిపోయినది. రచన ప్రాకృతుని రచనకాదు. కాని అసలు తెలియనప్పుడు లభించినంత వట్టు ప్రచురించుచే కర్తవ్యమని దీని నిచ్చితిని. ఈపాటకు రెండు మూడు పాఠాంతరములున్నవి. కాశీరైటు సంపాదించుకొనుటకు ఏ కవిచేతనో కొన్నిచరణాలు కల్పించజేసిన రూపములు రెండుమూడు అచ్చులో కనబడుచున్నవి. అసలు పాట మన్యుని పంటిదైనచో నిది యాతని బూది.

౧

రంగారు చెట్టుమీదా - బంగారు గోరువంక  
 వినీపించే కతలు విందము పదరా  
 చివురాకూ వల్లెరములో - మివులపండిన పండ్లు  
 నవిరించీ ఆరగింతము పదరా  
 పొగడ పూవులుగోసి - పొందుగనే దండగుచ్చి  
 దండనీ మెడను వేసుకురారా  
 చిరిమంచుకోటలోన - గురుతైన మంచెమీద  
 శిరిపాట పాడుదాము పదరా || చల్ ||

౨

చుట్టు తుమ్మెదలుగూడి - గట్టి బాజాలు పాడి  
 అట్టిట్ట తిరుగుచున్నవి కదరా  
 కొనమావి కొమ్మలందు - గొనబైన రామచిలుక  
 ధనములందిచ్చుచున్నది గదరా



గుబ్బరైన చింతమీద - కబురు తెచ్చేటి చిలుక  
సాగ్నైన గూడు కట్టెను కదరా || చల్ ||

౩

నీవుపోయే దారిలోని - నిలుపుటద్దములలోన  
నీదురూపు నిలిచిపోయెను గదరా  
చిరునవ్వు నవ్వి తేనూ కురియూ పువ్వులవాన  
చిరునవ్వాసిం చియుంటినిగదరా  
శనివారం సంతలోన పనిబూని సంతలోన నిను వెదకి  
పరుగెత్తి పట్టుకొంటిని గదరా  
బొండుమల్లె పూలదండ నిండుగా నీమెడనువేసి  
నిండారా కాగిలింతును రారా || చల్ ||

౪

చీకటి రాత్రినాడు - కోకనల్లది కట్టుకోని  
చీకట్లా కలిసిపోయితిగదరా  
ఊడల మర్రికింద - మోడైన తుమ్మచూచి  
చీకట్లా ఝడును కొంటిని గదరా  
గట్టుదాటి పుట్టదాటి ఘనమైన యడవిదాటి  
అన్నిదాటి ఆరసి తరలితి గదరా  
ఒంటిగా పోవద్దు వద్దని - పైటబట్టి లాగగానే  
పైటజారి సిగ్గుపడితిని గదరా

పొడుపు కొండలమీద - సిద్ధుపైన చందమామ  
 నీలాగె నిలువబడెను గదరా  
 నేనొంటిగానుపోతే - నీవునా వెంటవస్తే  
 నీడజూచి జడునుకొంటిని గదరా || చలో ||

—

నీవునేనూనిలబడితే - వచ్చిపోయేటట్టివారు  
 చిరునవ్వు నవ్విపోయిరి గదరా  
 నీకునాకు నేన మయితే మల్లెపూల తెప్పగట్టి  
 తెప్పమీద తేలిపోదుము గదరా  
 నాలోని వలపుతీగ నీలాలపేరుగాగ  
 నీకంతముసను జుట్టితి గదరా  
 నీమీది వలపుతీపి - నామీది కెక్కిపోయె  
 నిన్నింక విడువ జాలను గదరా  
 ఎన్నొక్క కెనగాని చిన్ననీమొగముజూచి  
 నిలువెల్ల సాక్కిపోతిని గదరా  
 నీకునీవారులేరు - నాకునావారులేరు  
 యేటివడ్డున యిల్లకడదాం పదరా  
 చలో మోహనరంగ యేరువస్తే యీదిపోదము పదరా ||  
 చేయి చేతానువేసి న్యాయమార్గము చూచి  
 నాయందు ప్రేమతిప్పక మనరా  
 నీవే చందూరుడైతే నేనే వెన్నెలనాడు  
 భావించి వెంటనుండును కదరా || చలో ||

పాపిష్టి గాలివాన బెజవాడకు రాకపోతే  
 కష్టాలే లేకపోవును గదరా  
 కంటికి కాటుకెట్టి కడవ చంకానబెట్టి  
 కన్నీరు కడవనించెను గదరా  
 నీరూపు చూడగోరి దారులుగాచగానె  
 పాడైన శకున మాయెను గదరా  
 నీవు నేను ఏకమైతే నిండుచందురుడు నవ్వి  
 మేఘాల దూరిపోయెనుగదరా  
 నిన్నుజూచి నన్నుజూచి పున్నమచందురుడు  
 నవ్విచిక్కిశల్యమయ్యెనుగదరా  
 విరజాజిపూలు పూసే ఉర్వైన వనములోన  
 గురువిందలేరుదాము పదరా  
 పసిడి పన్నీటిలోన మిసిమి కాంతులతోడ  
 బంగారుచేపలున్నవికదరా  
 బలమైన అలలురేగి చలియించు సాగరమున  
 సంగీతమాలకింతముపదరా  
 నరులు కన్నడనిచోట సురలు చెన్నూరుపీట  
 అందముగా ఆడుకొందముపదరా  
 తెలితామరాకు జండా గలపూల రథముమీద  
 దేశాలు తిరుగుదాము పదరా

పూవులరథముగట్టి చిలుకగుట్టములుగట్టి  
 పోయివత్తము గాలిపీఠిని పదరా  
 పూలతోటి బుట్టగట్టి - బుట్టకు మత్తాలుచుట్టి  
 బుట్టలోనె యెగిరి పోదముపదరా  
 అమృతప)వాహమైన ఆకాశగంగలోన  
 సరిగంగాలాడుదాము పదరా

౮

నీమొగము చందమామ-నీకళ్లు కలువపూలు  
 నామొగము తోటిచ్చేర్చిపోరా  
 నీనోట నున్నమురళి నానోటనుంచి చూడు  
 నేనొక్క పాటపాడెద వినరా  
 మధుపూనీ మోవితేనె-అదిరానే నానియాని  
 మతిమాలి సొక్కి సోలితి గదరా  
 నీవొక్క హంసమైతే నేను మానసమగుదు  
 పన్నీట నిదురబుత్తును గదరా

౯

తేట పన్నీటిలోన నీటుగాను జలకమాడి  
 మధుర నీరూపుచూపను పదరా  
 మధురా నీగుండెలదరా-నిదుర కంటికిరాదు  
 రెండు కొండ లడ్డమాయె గదరా

బంగారు పంజరాన—చెంగావి చీలుకలంటే  
చెంగావి నీదు మోవి గదరా

౧౦

కస్తూరి బొట్టుపెట్టి కలికితురాయిగట్టి  
నీవేనా రాజువైతివి గదరా  
కల్యాణ మందిరమున కనకంపు గద్దెపైన  
మంగళ హారతి చెప్పెద రారా ॥

—

## ౧౩౪ ముద్దులబావ

—ఇదేదో రెండుమూడు పాటలు కలిపి కుట్టిన చాంత. ఒకటి గారడీవాని పాట లేక, ఓడపాట. రెండోది 'రాతిరి పన్నెండు గంటలకు బాను తిరిగి నేనువస్తా' అన్నది. ఈ రెండోపాటది, 'రమణి ముద్దులగుమ్మ' అన్నది ప్రచారముగల చల్లవే. కూర్చి పాట మాకు లభింపలేదు. ఇక్కడ ఇచ్చిన ఈ పాట "ఫరవా లేదు" అనిపిస్తున్నది. ప్రేమసీమియులు లేచిపోవుట పాటకపు జనములో గలదు. ఆ సందర్భమునకిది ఉదాహరణము.

ముద్దులబావా! ఓ ముద్దులబావా!

నారాజా నారాజ | నా రాజనిమ్మలపండు

నా ఒప్పురాలకుప్ప | నా అచ్చావుపాలు

నా అప్పడుకాచిన్నేయి | నా అప్పడాలకట్ట

నా అంటుమామిడి గున్నా | నా జంటయీడకుంటావా || ము ||

రమణి ముద్దుల గుమ్మా | ఓ ముద్దులగుమ్మా

నారాణి నారాణి | నారాణి ముద్దులగుమ్మ

నా; గజనిమ్మ పండు | నా అవకాయబద్దా

నా; అప్పడాల పీట | నీయబ్బమిద ఆన

నిన్నిడిసి విముసముంటానా | ముద్దులగుమ్మా || ౪ ||

మనసంటే ఎంతవరకో | మాటంటేఎంతనిరుకో

వైనమేమి తెలియకుండ | వాసివన్నెచూడకుండ

ఉన్నవూరు లుంటేను | విన్నవారునవ్వతారు

మన మేవూరుపోదామో | ముద్దులబావా!

చిలకా గోరింకలముగా | కలసి మెలిసి ఉందాము || ము ||

ఓ రంగు రంగుల | రమణరంగీ  
 సాగనులెన్నో జరిగిపోయె | నగంప్రేమ సాగిపోయె  
 ఇరుగు పొరుగువారితోను | ఇనుమంత చెప్పకుండ  
 చిలకా గోరింకలముగా | చెంగు చెంగున లేచిమనము  
 లింగాలపురికి పోదామె | రమణి ముద్దులగుమ్మా    || ర ||

---

## ౧౩౫ దేశోల్లచిన్నది

—బిరు చూపించు పిల్లకత్తాన్ని పెట్టిచేసే పాట ఇది. చిన్నబానిస చూచినప్పుడు, మిట్టపిల్లలాగ మిడిసిమిడిసిపడుతున్నది పోనానన్నది. దీని పర్వము వివరించుగా నున్నదిని సాహసించినాడు. “సాహసేలక్ష్మి” అనికదా అన్నాడు ?

నన్నుచూసి నవ్వింది దేశోల్లచిన్నదీ

మెట్టాయెట్టిందీ - అహమేలుకల్లదీపెద్ద || మేలు ||

నట్టిసేతబుచ్చుకొని సాగెడుతుందీ

మిట్టపిల్లలాగ మిడిసి మిడిసి పడుతుందీ || నన్ను |

కోక కట్టుకుంది సెవ్వాకులెట్టుకుంది - కొత్త

ఎల్లక ఎల్లారి ఎల్లు ఎల్లు మన్నదీ

సల్లగచైతాకుతేను పల్లకున్నదీ || నన్ను ||



# ౧౩౬ రాగంవాళ్ళ రంగుచిన్నది

—పీడవడో బండ్లవాడు. వీని మైకము జీవితావసరములను చాటినది.

- తల్లి      అబ్బి పోరా గడ్డికి  
 నాబాబు పోరాగడ్డికి  
 నాతండ్రి పోరాగడ్డికి
- కొడుకు      రాగంవాళ్ళరంగు చిన్నది వస్తానన్నది గడ్డికి  
 అదివస్తేపోతాగడ్డికి రాకుంటేపోనే గడ్డికి
- తల్లి      అబ్బి పోరా గడ్డికి  
 నాబాబు పోరా గడ్డికి  
 నాతండ్రి పోరా గడ్డికి
- కొడుకు      చిలకముక్కుచిన్ని కొడవలి తేస్తానన్నది గడ్డికి  
 అది తేస్తేపోతాగడ్డికి లేకుంటేపోనేగడ్డికి
- తల్లి      అబ్బి పోరా గడ్డికి  
 నాబాబు పోరా గడ్డికి  
 నాతండ్రి పోరా గడ్డికి
- కొడుకు      మొనలేని పెద్ద బారిగె తేస్తానన్నది గడ్డికి  
 అదితేస్తేపోతాగడ్డికి లేకుంటేపోనే గడ్డికి
- తల్లి      అబ్బి పోరా గడ్డికి  
 నాబాబు పోరా గడ్డికి  
 నాతండ్రి పోరా గడ్డికి

కొడుకు అడుగులేని పెద్ద గంపతెస్తానన్నది గడ్డికి  
అదితెస్తేపోతాగడ్డికి లేకుంటేపోనే గడ్డికి

తల్లి అబ్బి పోరా గడ్డికి  
నాబాబు పోరా గడ్డికి  
నాతండ్రి పోరా గడ్డికి

కొడుకు కరకంచుపెద్దకోక తెస్తానన్నది చుమ్మకే  
అది తెస్తేపోతా గడ్డికి లేకుంటేపోనే గడ్డికి

తల్లిపోరు పడలేక గడ్డికోతకు పోయినప్పుడైనా చిలకముక్కు చిన్నకొడవలో, మొనలేని  
పెద్ద బొరిగే, అడుగులేని గంపకావలెనట వానికి ! వేరు సాధనములైనచో గడ్డికోతకు ఆంతు  
గలుగును. ఈసాధనములతో పవలంతయు 'పని' లో గడవగలదు.

---

## ౧౩౭ బాటలో సరసము

—నిన్నది - కాదుకాదు పెద్దజేకాటయను - సలకరించుచున్నది చిన్నవానిని.

ఆవునెడ్డు బండికట్ట  
పరువు పరువున పోయేవాడ  
బండినిలిపి బాసలాడర  
పెడమల్లి చిన్నా  
బండినిలిపి బాసలాడర  
ఆకసమున అరటివనము  
ధరణిమీద నిమ్మవనము  
నట్టనడుమ బండి బాటోయి .  
బండి బాటలో బొమ్మలాటోయి  
ఉద్దగిరి బండమీద  
ఉద్దులెండబోసే పాప  
ఉద్దులకు ఎద్దులొచ్చెనే  
నుద్దులాడ పొద్దుపోయెనే  
బాటవార బండమీద  
చెక్కగొట్టె మీఆక్కమగడు  
చెక్కవచ్చి చెంపదగిలెను  
ఎక్కడలేని దుఃఖమొచ్చెనే  
బాటవార బండమీద  
వడ్డూదంచే చిన్నపాప  
నానబియ్యం నాకుపెట్టవా  
మళ్ళిరారా మలచిపెట్టెను

ఆకసమున అరటివనము, ధరణిమీద నిమ్మవనము నట్టనడుమ బండిబాట. ఈపాటలో ఆబాటలోని బొమ్మలాట గోచరిస్తున్నది మనకు. ఇటువంటిదే 'ఓబులేకునిపాట'

## ౧౩౮ ఓబులేశుని పాట

ఓబులేశునీ కొండలనడుమా  
 వొంచెగడ్డికోసేదానా  
 వొంచెగుడ్డావొల్లెగుడ్డేమే : హరిఓబులేశ :  
 గిద్దెలగిరి కొండానడుమా  
 యెద్దులుకాచే ముద్దుల మరదీ  
 నన్నుచూసీ నవ్వుబోకోయీ || హరి ||  
 కట్టమీదనుంచెళ్లేదానా  
 కాలుకురచా చిన్నదానా  
 కానులిస్తాయెంట వస్తావా || హరి ||  
 ముందటరకా దున్నేవాడా  
 ముద్దుల మేనత్తకొడుక  
 దాపటెద్దుకు దప్పికాయెనోయీ || హరి ||

ఎన్ని చరణాలుంటే తనవితరగలదు ఈ పాటతో. గడ్డిమాట కట్టుటకు లక్ష్మీ దేవికివేరే 'గుడ్డ' శ్రీక వల్లెలో మూటగట్టినదట; సరి. చిలిపి చూపుల ఆహోబిలేశుడూరణానగలడా?

## ౧౩౯ సిన్నోడు - సిన్నది

—వస్తువు కొంచెము భేదమైనప్పటికినీ ఈ సలవాటుకూడా చిత్రముగానే నడుస్తున్నది.

కొండలోవుండే సిన్నోడా  
 నీకు కూరేడ కద్దురో సిన్నోడా ?  
 కుమ్మరోనింటిలో కుండమ్మా  
 కుండగిండమ్మ నాకంత కూరమ్మా  
 కూడు గలిగిన సిన్నోడా  
 నీకు పప్పేడ కద్దురో సిన్నోడా ?  
 అప్పడాలమ్మే కుప్పమ్మా  
 కొప్పతిప్పితే నాకంత పప్పమ్మా  
 పప్పులు గలిగిన సిన్నోడా  
 నీకు చారేడ కద్దురా సిన్నోడా ?  
 సీమలోపోయే యేరన్నా  
 ఏరువెరికితే నాకింత చారన్నా  
 చారు గలిగినా చిన్నోడా  
 నీకు నెయ్యేడ కద్దురో సిన్నోడా ?  
 కుక్కనుకొట్టే కొయ్యమ్మ  
 కొయ్య గియ్యమ్మ నాకంత నెయ్యమ్మా  
 నెయ్యిగల్గినా సిన్నోడా నీకు  
 పెరుగేడ కద్దురో సిన్నోడా ?

ఆయింటి యాయింటి పెరుగమ్మా  
 పెరుగు గిరుగమ్మ నాకంతపెరుగమ్మా  
 పెరుగుగల్గినా సిన్నోడా నీకు  
 పాలేడ కద్దురో సిన్నోడా ?  
 ఆవులామేపే బాలన్నా బాల  
 గీలన్న నాకంత పాలన్న  
 పాలు గలిగినా సిన్నోడా నీకు  
 వాకేడ కద్దురా సిన్నోడా  
 అడవిలోపాయ్యే నక్కన్నా  
 నక్కగిక్కన్ననాకంత వక్కన్నా  
 వక్కగలిగినా సిన్నోడా నీకు  
 ఆకేడ కద్దురా సిన్నోడా ?  
 ఆకసానపాయ్యే కాకమ్మా  
 కాకినేకమ్మ నాకంత ఆకమ్మా  
 ఆకుగల్గినా సిన్నోడా నీకు  
 సున్నమేడ కద్దురా సిన్నోడా ?  
 ఆయింటి యాయింటి సూరమ్మా  
 సూరగీరమ్మ నాకంత సున్నమ్మా  
 సున్నమ్మగల్గినా సిన్నోడా నీకు  
 పొవ్వాకు ఏదిరా సిన్నోడా ?  
 సెట్టుమీదాపుండె పిట్టన్నా  
 పిట్టగిట్టన్న నాకంత మట్టన్నా.

## ౧౪౦ వ దిన

—ఇది వయసుకుకూని సరసము. పిల్లగాడు వదినతో సరసములాడుతున్నాడు.

ఒడ్డుమీద కూనున్న పిల్లగో  
 నువ్వెవ్వరి కొడుకవో పిల్లగో  
     నేను మేనత్త కొడుకను వదినో  
     నీకు స్నేహన చీరలు దెచ్చేను వదినో  
 చీరలు బీరలు అక్కడా  
 నామనసైన మాట ఇక్కడా  
     నీ దగ్గరికి వత్తిని వదినో  
     నీకు రైకల్ దెత్తిని వదినో  
 రైకల్ బీకల్ అక్కడా  
 నామనసైన మాట యిక్కడా  
     పొంగుకుంట వత్తిని వదినో  
     నీకు పొగుల్ దెత్తిని వదినో  
 పొగుల్ గిగుల్ అక్కడా  
 నా మనసైనమాట ఇక్కడా

వదినకు ఇచ్చకాలు గిట్టవు. మనసైన మాట పలికిలే వింటుంది. చీరలు, రైకలు, పో/ అల్లంత దూరములో సుండవలసినదే.

# ౧౪౧      గై ర మ్మ

—వీడెవరో మరియొక ఆకు జాస్తిగా చదివినవాడు. నక్కజిత్తులు చేస్తున్నాడు. వెరికాకి వీనివలలోపడేనా ?

గైరమ్మోల్ ! గైరమ్మా !  
 నీన్నేతల్లి గన్నదే । గైరమ్మా ॥ గై ॥  
 నీముక్కెంత చక్కనే । గైరమ్మా !  
 నీముక్కులో నత్తెంత । అందమే । గైరమ్మా ॥ గై ॥  
 నీనడుమెంత చక్కనే । గైరమ్మా !  
 నీనడుము వడ్డాణమెంత అందమే । గైరమ్మా ॥ గై ॥  
 నీకాలెంత చక్కనే । గైరమ్మా  
 నీకాలిఅందెలెంత, అందమే; గైరమ్మా ॥ గై ॥  
 నీవొల్లెంత చక్కనే । గైరమ్మా  
 నీవెల్లవూది నగలెంత అందమే । గైరమ్మా ॥ గై ॥  
 నీకల్లెంతచక్కనే । గైరమ్మా  
 నీకల్ల కాటుకెంత అందమే । గైరమ్మా ॥ గై ॥

వీని పొగడ్తలు గైరమ్మకోసమా, నత్తువడ్డాణము, అందెలూ నగలూ కోసమా ? తెలుసుకోగల అవకాశము మనకులేదు.



## ౧౪౨ బంగారి పిల్లా

—ఈచిన్నవాని పేరుమిడి బూటకము కాదేమో, ‘బంగారిపిల్ల’ కు అందపు దుస్తులు తెచ్చు ననుచున్నాడు.

ఓ సిలిపిమాట సిన్నదాన  
సిలకపూల సీరబెట్టేనే  
ఓ రామసిలకా రంగసానీ  
రంగు రంగుల రయిక దొడిగేనే  
మునుము బట్టి కూరునుంటే  
గనిమదాకా పలకరించవు  
పట్టుపూలా సీరదెచ్చేనే  
బంగారిపిల్లా పట్టుకుచ్చులు నీకుదెచ్చేనే.

గట్టిదే! మునుముపట్టి కూర్చున్న ‘కనుచు’ దాకా పలకరించదు. ముచ్చటలన్నీ రాబట్టు చున్నది. కనుమకడనైనా పలకరించుకుంటే ఎట్లా?

## ౧౪౩ చిన్నవాడు - చిన్నది

—వీరిద్దరూ అనుకూలురు. ఆ ఉత్సాహము చాగుగా తెలుస్తుంది చూడండి.

౧

చక్కని గుంటా | రామె సామెంటా |  
 సరసకూచుంటా | పెళ్లి చేసుకుంటా  
 గుట్టాన్నెక్కిస్తా | కూడానేనొస్తా |  
 సట్టున పూరంత | సైదిరిగి వత్తాము || చ ||

౨

నేకులాస గుంటా | నిన్నంటా  
 నిన్నే పెళ్లాడతా | నంటా  
 నాకు నీకు జోడంటా  
 నాకేమిపెట్టకు | తంటా || చ ||

౩

చేపల బుట్ట | చంకనెట్టి  
 సందెడు పూసలు | మెళ్లోబెట్టి  
 కోపుగ కాప్రేడు | చీరనుగట్టి  
 గోలేసిన రవిక | తొడిగబెట్టి || చ ||

# ౧౪౪ గంగమ్మ పాట

—పీడు ప్రిబంధములు చదివినవాడు. అందును నలుని దమయంతీ అభ్యంతరమందిర  
ప్రదేశమును తప్పక పఠించి యుండును. గంగమ్మ వెర్రిదేవీ కాదు. ఊరించి ఊరించి  
ప్రేమించినది.

| వంగనెట్లా పక్క        | గంగమ్మా |
|-----------------------|---------|
| నీవు వంగి సూత్తుంటే   | ”       |
| పానం జల్లుమనె         | ”       |
| నీవు పక్కకెందుకురావు  | ”       |
| పక్కాన నిలుసుండి      | ”       |
| నీవు ఒక్కసారి ముడితె  | ”       |
| నీ కంట్రాకి సూత్తానె  | ”       |
| నేనొల్లుమర్చిపోతా     | ”       |
| అనుమాండ్ల గుడికాడ     | ”       |
| నువు వంగి మొక్కుంగా   | ”       |
| నీ కొంగు జారెనే       | ”       |
| బుద్ధి దీరంగ జూస్తినే | ”       |
| మా యింటి ఎన్నాల       | ”       |
| పూల నెట్లలోన          | ”       |
| పూలు తెంపుతుంటే       | ”       |
| నీ నీర సినిగిపోయె     | ”       |

|                      |         |
|----------------------|---------|
| సీర పోతేపోయె         | గంగమ్మా |
| ఒక్కసారి రావె        | ,,      |
| వచ్చి సూడకుంటె       | ,,      |
| నేన్నచ్చి పోతానే     | ,,      |
| దొంగసూపు సూత్తె      | ,,      |
| నేన్వంగి వంగి సూత్త  | ,,      |
| రంగదేవుని కాడ        | ,,      |
| నువు దొంగపూజ సేత్తవు | ,,      |
| దొంగ పూజెందుకే       | ,,      |
| నాకు వంగి సలామను     | గంగమ్మా |

నిజమే. దొంగపూజలెందుకూ ? స్వయముగా పోయి ఆతని బండారమును చూచినట్లయితే తెలిసిపోవునుగదా !

## ౧౪౫ గంగి - గంగారాం

—గంగి ఏవో మిషన్ గంగారాం కడకు చేరినది. తాను వచ్చి పోయిన వస్తువులట అడకున్నది. ఏదీ ఇప్పుడు, నిన్ను పోనివ్వను అంటున్నాడు. అయితే పట్టి మాటలకు మోసపోక కాదుగంగి !

|                           |         |
|---------------------------|---------|
| చిక్కుడు చెట్లలో          | గంగారాం |
| నా సిగ్గుబోయిందీ          | ,,      |
| నా సిగ్గు నాకియ్య         | ,,      |
| నా వోల్లను కల్వబోత        | ,,      |
| నీ సిగ్గు నీకియ్యనే       | గంగి    |
| నీ వోల్లను కల్వబోనియ్యనె  | ,,      |
| వంకాయ సెట్లలో             | గంగారాం |
| నా వంకె పోయిందీ           | ,,      |
| నా వంకె నాకియ్య           | ,,      |
| నావోల్ల యింటికిపోత        | ,,      |
| నీ వంకె నీకియ్యనే         | గంగి    |
| నీవోల్ల యింటికి పోనియ్యనే | ,,      |
| బీర సెట్లలో               | గంగారాం |
| నా చీర పోయిందీ            | ,,      |
| నా చీర నాకియ్య            | ,,      |
| నావోల్లను కొయ్యవోత        | ,,      |

|                        |         |
|------------------------|---------|
| నీ చీర నీకియ్యనే       | గంగి    |
| నీహ్లకు కొయ్యనోసియ్యనే | ”       |
| బండమీద బండలంటివి       | గంగారాం |
| బంగారు తలుపంటివి       | ”       |
| బండమీద బండపది          | ”       |
| బంగారు తలుపేది         | ”       |
| ఈదుల్ల ఇల్లంటివి       | ”       |
| ఇద్దరికి జోడంటివి      | ”       |
| ఈదుల్ల ఇల్లేది         | ”       |
| ఇద్దరికి జోడేది        | ”       |
| గుట్టమీద గుడిసంటివి    | ”       |
| గురిజాల తలుపంటివి      | ”       |
| గుట్టమీద గుడిసేది      | ”       |
| గురిజాల తలుపేది        | ”       |
| ఇంటనే బాయంటివి         | ”       |
| ఇద్దరికి జోడంటివి      | ”       |
| ఇంటనే బాయేది           | ”       |
| ఇద్దరికి జోడేది        | గంగారాం |

గంగారాం అటకట్టుబడినట్లున్నది. తోసీరాజైన ఏమిచేయగలడు? ఎక్కడామొగమాటము లేదు గంగికి.

గంగీకి నావైన మనసాప్సకుంటేను  
 నడబాబిలోపడి - చస్తానని చెప్పు గంగితో  
 మాపు - వస్తాననీచెప్పు గంగితో ॥

చెవులాకు కమ్మలు, కాళ్ళాకి అందేలు  
 తెస్తానని చెప్పు గంగితో  
 మాపు - వస్తాననీచెప్పు గంగితో

బాణాల చీరాను, బొమ్మంచురవికాను  
 తెస్తాననీచెప్పు గంగితో  
 మాపు - వస్తాననిచెప్పు గంగితో

అన్నీ ఆ తుంటరి మాటలే. అగంగి వీనికి లొంగునా ?

---

## ౧౪౭ యె రి కి లీ

—ఈమె జారిణి. తన అశ్వేషణమునూ, రంపవాద్యక సేవతోనూ చక్కగా ఉపవృత్తిస్తున్నది. తారచెల్లెలు. వాడు ముగ్ధుడు. యెరికిలీ.

గాజులుండే చేతిలోన గండవొడిపూతపూసి

వీధి వీధులు పలవరించురా - ఓ యెరికిలీ

వీధి వీధులు పలవరించురా

బావిలో బచ్చలికూర చేనితో చెంచల్లికూర

చెంపకూ సంపెంగ నూనెరా - ఓ యెరికిలీ

చెంపకూ సంపెంగ నూనెరా

నూగునూగు మీసమోడ, నూగుచెట్లకావిలోడ

పరగచేసి బాటతెలుపుమురా - ఓ యెరికిలీ

పరగచేసి బాటతెలుపుమురా

కూడు పెడతా తినిపోరా, కూడావస్తా తోడుకపోరా

ముళ్లులేని మొల్లకిందికీ - ఓ యెరికిలీ

ముద్దులాడి మళ్లివంపురా

ఈతమానూయిల్లుకాదూ తాటిమాను తావుకాదూ

తగరం బంగారు కాదురా, ఓ యెరికిలీ

తగులుకున్న మొగుడు కాదురా



# ౧౪౮ సంతలో బావ

—ఈ చిన్నదానికి విధి విచార్యము మైచది. బావఈమెను వివాహమాడ లేదు. అయినప్పటికీ సంతలో నిండు కన్నులు చూచి సంతోషించిచినది. నానిచ్చర నమును గఘనింపుడు.

శుక్ర)వారం సంతలోన బావయ్యో బావయ్యో  
 చుట్లమీద తొక్కినావు బావయ్యో బావయ్యో  
 నువ్వు తొక్కినందుకేడ్వలేదు బావయ్యో బావయ్యో  
 నీకాలు నొప్పికేడ్చినను బావయ్యో బావయ్యో  
 ఆదివారం సంతలోన బావయ్యో బావయ్యో  
 అంది అంది గుద్దినావు బావయ్యో బావయ్యో  
 నువు గుద్దినందుకేడ్వలేదు బావయ్యో బావయ్యో  
 నీగుత్తి నొప్పికేడ్చినను బావయ్యో బావయ్యో  
 బుధవారం సంతలోన బావయ్యో బావయ్యో  
 నాబుగ్గలట్టుకు కరిసేవు బావయ్యో బావయ్యో  
 నువ్వు కరిసినందుకేడ్వలేదు బావయ్యో బావయ్యో  
 నీపళ్ళనొప్పికేడ్చినను బావయ్యో బావయ్యో

మొదట ఆతిథ్యము ఎక్కువై ఆమెకాలిచుట్లు మీద తొక్కినాడు. ఆమె బాధపడలేదు. తరువాతగుద్దినాడు. ఆమెకు నొవ్వలేదు. దీనితో వానికే దెబ్బతగిలినది. బుధవారము సంతలో తనతప్పు తీర్చినాడు. కాని ఏమిఁకలము ? బాధయేమిగిలినది. ఈసందర్భమును బట్టి మేరొకపాట జ్ఞప్తికి వస్తున్నది.

చీమిడిముక్కుని చింపితిలకాయా

ఒల్లానంటికిగదర ఒల్లానంటికివిగదర

ఓ మేనమామా ॥

పొయ్యమొచ్చినపుడు - పైబొచ్చినపుడు

ఓగిపైవచ్చిన ఓగిపైవచ్చిన

ఓ మేనమామా ॥

అని చిన్నప్పుడు చూచి తన్నొల్లని మామను దెప్పిపొడుచు చున్నది పయసులోనున్న చిన్నది.  
అయితే యీమె స్వాధీనపతిక. ఇందాకటి పాటలోనిది విప్రోషితవలెనే కన్పించుచున్నది.

# ౧౪౯ వలచిన చిన్నవాడు

— ఇటువంటి నాయకయే బలపుకాడు కీర్తిించి మాయమైపోతుకు విలపించుచున్నది.

- వాడు; వలచినాడమ్మా !  
నను తలచినాడమ్మా ! ...చందమామోయ్ !
- వాడు; వలచినా ! తెల్లారి;  
పిలచినా ! పలుకడు ! ...చందమామో !
- వాడు; పిక్కల నన్నంపు.  
బిగువైన మగవాడు; ...చందమామో !
- వాడి; భుజాన ఉన్నది;  
భూచక్ర కంబళి; ...చందమామో !
- అది; పదిగట్ల భూమిపై;  
పరచినా చాలమ్మా ! ...చందమామో !
- వాడి; మునిపల్ల నందున.  
ముత్యాలు తొక్కిస్తూ; ...చందమామో !
- వాడి; పక్కాన ఉన్నది;  
పచ్చలపిడి బాకు; ...చందమామో !
- అది, ఎదలోన ఒకసారి  
అదిమినా చాలోయి; ...చందమామో !
- వాడు; వలచినా దాకాను  
వలపోసి తిరిగాడు; ...చందమామో !
- వాడు; వలచినా తెల్లారి  
పిలచినా పలుకడు; ...చందమామో !

|       |                                           |              |
|-------|-------------------------------------------|--------------|
| వాడు; | కలకలా నవ్వాడు<br>కన్నెత్తి చూడడు;         | ...చందమామో ! |
| వాడి, | కావి పంచలమీడ<br>కస్తూరి తాకిస్తు;         | ...చందమామో ! |
| వాడి; | బంగారు చెక్కిళ్లు,<br>రత్నాలు మెరిసిస్తు; | ...చందమామో ! |
| వాడి; | ముద్దైన మోముపై<br>ముత్యాలు విరబోతు;       | ...చందమామో ! |
| వాడి; | నూనూగు మీసాలు<br>వలపు తీగెలు పాకిస్తు;    | ...చందమామో ! |
| వాడు; | చూచినా చాలమ్మ<br>స్వర్గ మేదరిదాపు;        | ...చందమామో ! |
| వాడు; | నవ్వుతూమాటాడి<br>కవ్వించి పోయాడు;         | ...చందమామో ! |
| వాని; | నవ్వులోనే మనసు<br>నను విడిచి పోయింది;     | ...చందమామో ! |
| వాడు; | పలికినా చాలమ్మ<br>ప్రాణాలు వికసించు;      | ...చందమామో ! |
| వాని; | బంగారు మొలత్రాడు;<br>పై, పైనమెరిసింది;    | ...చందమామో ! |
| వాడి; | ఉంగరాలజుట్టు<br>రంగైన మగవాడు;             | ...చందమామో ! |
| వాని; | కోపాన ఒకసారి<br>కసరి తిట్టినచాలు;         | ...చందమామో ! |

వాడు; ముసేముసి నవ్వుతో  
మురిపించి పోయాడు; ...చందమామో !

ఆ; మగవాసె కొగింట  
మరజించినాచాలు; ...చందమామో !

వాడు; కంటికి కనబడితే,  
కదులునొఅడుగేసి; ...చందమామో !

దీనికి జవాబనిపించుపాట చిన్నవానిభావాలు కూర్చినది ఉన్నది. కాని ఆమె జేహ  
సౌందర్యమునూ, అంగసౌష్ఠ్యమునూ నెమరువేయునది ఆపాట.

వలపుకత్తె ఇంకొకరై తన నరనయ్య మామతో చెప్పకుంటున్నది.

దూరభారము దున్నబోకు  
దిబ్బలెక్కి చూడలేను  
ఊరుముంగిట ఉలవనల్లబ్బి  
ఓరంచకాడ నరనయ్యమామ  
ఉలవనోతకి పిలువనంబట్టి.

## ౧౫౦. రాజడిగితేమందును ?

—ఈపాట కాయజూరిన చిన్నవానికినే ఆమెను తప్పుగాఁగ్రహించిన చిన్నవానికినే జనుగు సంభాషణను వినిపించుచున్నది. పీడుగనేకారి. ఆమెను ఇహమనునా పాటయి, చెప్పి పెట్టుచున్నాడు.

కాలిమట్టెలుపోయెను | చినవాడ ! రాజడిగితేమందును ?  
 మన గడప పెద్దదనవే | చినదాన ! గడపతగిలి పోయెననవే.  
 చేతి గాజులు పోయెను | చినవాడ ! రాజడిగితేమందును ?  
 శెనగపువ్వురొకలనవే ! చినదాన | చెయిజూరి పోయెననవే !  
 వల్లెల రక్కులాఁ | చినవాడ ! రాజడిగితేమందు ?  
 మన యిల్లు చీకటిల్లు | చినదాన | మనపిల్లి రక్కులనవే !  
 నొప్ప కుంకుమ (బొట్టులు) పోయెను | చినవాడరాజడిగితేమందును?  
 చిరుచెమట లెక్కెననుమా | చినదాన | చెమటనుకరిగిననుమా !

ఈమె తలుపు దగ్గర పాటకొక్కదాని నైనను విన్నట్లు లేదు.

## ౧౫౧ వలపుకాని చావు విని -

—ఈ చిన్నది కూడ వలపు ఒకచోట పట్టువేసొకచోట ఉన్నదుగడ్డవ్వవంతురాలే. పాపము ఈమె తన పలపుకాదు మరణించిన వార్త విన్నది. ఎట్లేడ్వ గలదు? ఆనాడే అత్తింట ఒక దూడ కూడ చచ్చిపోయినది. ఆ నుఖమును దూడ పేరిట వెళ్లగక్కుకొని గుండె బరువు పింపుకొను చున్నది.

దూడమ్మ దూడాదూడా దూడంటె దుఃఖమొచ్చె  
వాడంతా వాడిపోయే కూడైన తినిపోయే దూడమ్మ  
బూరెలు వండినాను బుట్టలో పెట్టినాను  
బూరైన తినిపోయే దూడమ్మ దూడాదూడా  
గారెలు వండినాను గంపాలో పెట్టినాను  
గారైన తినిపోయే దూడమ్మ దూడాదూడా  
గుగ్గిళ్లు వండినాను గుడిసెలో పెట్టినాను  
గుగ్గిళ్లు తినిపోవె దూడమ్మ దూడాదూడా  
మంచి నీళ్ల బావికాడ మంచి మంచి గంతులేసి  
మంద మోరమలగూకోయే దూడమ్మ దూడాదూడా  
వరిచేలలోకిపోయి వచ్చిపోయే వారిమీద  
వన్నెచూపులై నచూడు దూడమ్మ దూడాదూడా  
ఎన్నెన్నో దూడలున్నాయి ఎన్నెన్నోవాడలున్నాయి  
నావాడా దూడానీవే దూడమ్మ దూడాదూడా

ఇంకొకతెకు పరిస్థితువంత పదును గారేవు. గుండెలు బాదుకుని ఏడుస్తున్నది:

గుండెలుగాడి తమ్ముడంట  
మందపాటి కోటడంట  
మారెళ్ల నుబ్బడంట  
మందుపెట్టి సంపెరోరబ్బి గుండెలుగా  
అరబ్బి అరబ్బి అరబ్బి గుండెలుగా ॥

## ౧౫౨ దొరగారు

— ఈపాట నుడిండ్పొత్తుము మారి రావలసి వచ్చినది. ఇక కేవలము పయనాపలహా, మాత్రమే పాటలకు వాహనములు. సంఘనియమములు తెగువలేని వారికి, పేరుతా తోక చుక్కలు. ఈపిల్లనుచూడండి, ఇప్పుడెప్పుడే కర్ణులెన్నవ్వని.

అద్దసేరు బుక్కాకొనీ

వంగి కీనల బోనుకోని

ఎగిరి ఎగిరి నల్లాబోతడే నా దొరగారు

ఎవరి మీద నల్లాబోతడే నాదొరగారు

॥ ఎ ॥

పావుసేరు బుక్కాకొని

వంగి కీనల బోనుకోని

పైకిపైకి నల్లాబోతడే నాదొరగారు

ఎవరి మీద నల్లాబోతడే నాదొరగారు

॥ ఎ ॥

దొరసాని మీద నల్లాబోతడే నాదొరగారు

దొరసాని మీద నల్లాబోతడే

॥ ఎ ॥



## ౧౫౩ పిలుపు

— ఈశిల్లకు రససంగతి అర్థమైనది. విశేషమునకు పాదము రమ్మంటున్నది అక్కను.  
ఏమధురాను భూతియో కాలికి తగులక పోవునా ?

రాయెమ్మె రాజక్క-

సాలోడు నేసిన

మొరపుటద్దల రైకె

తొడిగన్న సూత్తము

॥ రా ॥

అవుసులోడు చేసిన

అందమైన కమ్మలు

పెట్టన్న సూత్తము

॥ రా ॥

కుమ్మరోడు వానిన

గట్టి ఎనలలు

వాడన్న సూత్తము

॥ రా ॥

పోశమ్మ నందులోన

పొంగుతున్నది లొట్టి

తాగన్న సూత్తము

॥ రా ॥

పటేలు దొడ్డిలోన

గడ్డాము వున్నాది

పోయన్న సూత్తము

॥ రా ॥

# ౧౫౪ గోంగూరకి

— దీనికి మాయదా రిక్కురవాడు పలిపన్నినాడు. పట్టపర్తికి. ఈపాటలోకి కొట్టుకొనుట మూత్రము కాదు. వంటికి మసనుకీ ముల్లయ్యము.

ఎందుకోననుకొంటి గోంగూరకి—అమ్మ

ఎందుకోననుకొంటి గోంగూరకి

పుట్టెక్కి సూశాడు గోంగూరకి—వాడు

చెట్టెక్కి సూశాడు గోంగూరకి

ఎందుకో

చెట్టుదిగి నవ్వాడు గోంగూరకి—వాడు

పట్టపట్టమన్నాడు గోంగూరకి

ఎందుకో

ఎత్తుఎత్త మన్నాడు గోంగూరకి—వాడు

మోపెత్త మన్నాడు గోంగూరకి

ఎందుకో

చేయిపట్టుకొన్నాడు గోంగూరకి—వాడు

చెక్కిలిని పుణికిేడు గోంగూరకి

ఎందుకో

కళ్ళల్లోకి చూశాడు గోంగూరకి—అమ్మ

ఒళ్ళుపులకరించింది గోంగూరకి

ఎందుకో

ఈ పదసలో పల్లారి జగన్నాథరావుగారు ఒకపాట రచించినారు. ఈపదసములు అందు లోని వా అని అనుమానము కలుగుతుంది. కాని మాటలేవిన్నీ చెప్పే పడినట్లు లేవు. 'గోంగూరకి' అన్నది పాదాంత పదమే.

## ౧౫౫ పెద్దోళ్ళ చిన్నది

—ఈ పిల్ల మెల్లగా జిత్తులు నేర్చుకొంటున్నది. వద్దన్నదిట ! పెద్దిగాడు ఈమెకంటె గడునువాడు.

పెద్దోళ్ళ పెద్దినోరి పెద్దోనే  
నొద్దన్నవాళ్ళకెల్లా ముద్దొస్తానే  
పెద్దాపురం సంతకెళ్లి  
పెద్దిగాణ్ణి కలుసుకుంటే  
రావే చిలకారావే అంటూ  
బుగ్గలు రెండు పట్టుకోని  
బూరిముక్కలాగుతిన్నాడే ॥

ఇంటికి వచ్చి విజయనూపకముగా అద్దము చూచుకొనివుంటింది !

## ౧౫౬ రూపాయి

—వీడు కుంటెనకాడు. ఆమె అనుక్త, వీదోత్తర సంతకృష్ణ పడునేమోనని మోగించుచున్నాడు. కాని నాకెముకీకనె కాదు.

రూపాయి కావాలా

రూపాయి చిల్లర కావాలా

రూపురేక నల్లగుంటె

రూపయెందుకు రూపయిసిల్లరెందుకు

నానలజీలకరిమొగ్గ

పావల కావాలా

పావలడబ్బులు కావాలా, పిల్లా

పాదాలు నల్లగుంటె

పావలెందుకు పావలడబ్బులెందుకు

నానలజీలకరిమొగ్గ

సీరలు కావాలా, సిలుకు

సీరలు కావాలా, పిల్లా

సిరిగల నీమోము సూత్రై

సీరలెందుకోయి బావ

సారెలెందుకోయి బావ, నలజీలకరిమొగ్గ

## ౧౫౭ గంగమ్మదినా

—ఇది ఎవరేయో కప్పతలకాయ దీనిది. పశ్చిమమిది. ఉభయనాని ఎగిరిపోయిన తుమ్మెద కోసము ఎదురు చూస్తున్నది. వాడెవడో బర్సాల్ నాయకుడు. నిరతంబు మల్లిక కడనె యుండి ముదము గూర్చగ నాతని కొక్కపూవేనా?

సెంగావి సీరగట్టి రంగూలారవికె లొడిగి  
 కొంగూనూ జూరయిడిశానే ఓగంగమ్మదినా  
 నేముందరెల్లవయ్యారినిలచితినే ఓగంగమ్మదినా  
 బంగమయ్య నావాలుచూపులే ఓగంగమ్మదినా  
 సెవలా తమ్మంట్ల యెరుపూ సేతిమురుగూల పసుపూ  
 సేదేనే మీసాలనలుపూ ఓగంగమ్మదినా  
 నాబారమంతా నీకె దక్కినే ఓగంగమ్మదినా  
 కోరపాగాకోరసూసిందే ఓగంగమ్మదినా  
 ఉంగ్రాల జుట్టుదువ్వి సెంగల్వపాగాదిట్టి  
 అంగాలొ ఆగిపోయాడేఓగంగమ్మదినా  
 నాసంగలేదొ సూసిపోయేడే ఓగంగమ్మదినా  
 పొంగుపొంగు అణిగిపోయిందే ఓగంగమ్మదినా  
 పొద్దుకూకే పూలసాయా అద్దరేతిరిది ఆ అరుపు  
 నిద్దరేదే నీలికల్లకు ఓగంగమ్మదినా  
 సద్దులేని జాములొకటైనే ఓగంగమ్మదినా  
 వారాలు తిరిగిపోయె దూరాలు దూరమాయె  
 ఏరోజూ రోజుగడవాదె ఓగంగమ్మదినా  
 మారాజురాకలేనాడో ఓగంగమ్మదినా  
 నారాతలేమిరాశాడో ఓగంగమ్మదినా

# ౧౫౮ నెరబండి

— బండి. మానవ కోటికి పూర్వజన్మము నెలయేటి బిందువులు కావోయి. అందుకే జన్మము  
 నమన్న అందరికీ అంతయివ్వము. బండి, నాజీనుండి నేటిదాకా నిరంతర ఆరాధన వాహనము  
 ఎన్ని జంటలనో వలెనే బండి ఈనంటును భూదేవతా కోరిక సాధిస్తున్నది.

నెరా నెరా నెరబండి

నీలమోరి బండి

...నెరా

అద్దరేటిరికాడ నిద్దారోతుంటేను

బండెక్కు బండెక్కుమన్నాడెబావ

...నెరా

జల్తారి సీరకట్టి జడకుచ్చులెనకట్టి

నిలునుంటె నాకేసి ఎగాదిగా సూసేడు

...నెరా

పుల్లెద్దు బండికట్టి తెల్లెద్దు బండికట్టి

పుల్లెద్దు తెల్లెద్దు ఏకమైనాయి

...నెరా

ఎద్దులకి మువ్వలుకట్టి నాల్గొంతు పువ్వులుపెట్టి

మువ్వలునప్పడు పువ్వుల వాసన ఒకటైపోయినాయి

...నెరా

మూటకట్టమన్నాడు ముల్లెకట్టమన్నాడు

మూటముల్లెకట్టి ఎనకొక్కమన్నాడు

...నెరా

పాటలు పాడుకుంటూ మాటాలాడుకుంటూ

కమిసి కర్రొట్టుకొని ఎనకాలెక్కాడు

...నెరా

గట్టంటె గట్టుకాదు పుట్టంటె పుట్టుకాదు

గతుకుల్లా మాబావ సతికిలబడ్డాడె

...నెరా

పక్కవల్లంలోను చెక్కబెల్లం వుంటేను

|                                    |          |
|------------------------------------|----------|
| బండినిలిపి బెల్లాము భోంచేసినాడో    | ... నెరా |
| వర్సాము కురిసింది వానయినాకురిసింది |          |
| వర్సాము వానాలో తడిసిపోయేము         | ... నెరా |
| సిట్టడవి దాటేము పొట్టడవి దాటేము    |          |
| అన్నడవిలు దాటేసి విశ్వామైపోయేము    | ... నెరా |

వారు పొందని అమృతవాలు లేవు. గతుకులలో పడి వర్షములో తడిసి అడవులన్నీ దాటి  
 “అనంత పథాలకు ప్రయాణమైనారు”.

ఎక్కువరనూ బండెక్కువరనూ

ఎక్కిన బండి దిగొద్దు నరనూ ॥

అన్న పాట వీని తరువాతిది.

---

## ౧౫౯ కన్నెగోర - చిన్నచిల్క

— సంఘములోనుంచి దాటిపోయి ఏదోటలోనో కొవ్వంట మీదికి వెళ్ళగా పాడు పంటలు  
నూరు పేయనీ క్రియలు.

మొవ్వాకు చీరపెడతా ! మొగలిదేకులుపెడతా;  
నన్నూ పెళ్లాడావా ? కన్నెగోరా ? || మొ ||  
ముద్దూటుంగరముబెట్టి ! ముత్యాలపేరుగట్టి  
నిన్నే పెళ్లాడతాను ! చిన్నచిల్క ! || ము ||  
ఉల్లి పిల్లేళ్లుచేస్తా ! మొల్లాతలంబాలుపోస్తా  
నన్నూ పెళ్లాడతావ ! కన్నెగోరా ! || ఉ ||  
పసుపూ పాదాలు కడిగి ! పచ్చాటంగీకొడిగి  
నిన్నే పెళ్లాడతాను ! చిన్నచిల్క || ప ||  
గచ్చాగజ్జయలుపెడతా ! పచ్చాకుతాళిగడతా !  
నన్నూ పెళ్లాడతావా ? కన్నెగోరా || గ ||  
మణుల దీపాలుతెచ్చి ! మంగళహారతులిచ్చి.  
నిన్నే పెళ్లాడతాను ! చిన్నచిల్క || మ ||

గోరపంక అనగా అడుచిలక అన్న అర్థము చేసినాడు పాపకృత రచయిత.



# ౧౬౦ నే చిన్నదాన్నిరా

—ఇది యెవరో చిన్నశవము వదలకుండనే తొందరపడినది. చెయికాలిన పిదప , పట్టుకొను చున్నది.

వడ్డతలైతుకోని - వలసలకునేబోతె  
వలసలోనాకోప్పు - గొలుసుడెరాజా

బాలరోనే చిన్నదాన్నిరా !

చెలియరోనేచిన్నదాన్నిరా !

ఈదులకుంటాకు - నీళ్లకునేబోతె  
ఈతముల్లూ తగిలి - ఈడేరెరాజా

బాలరోనేచిన్నదాన్నిరా

చెలియరోనేచిన్నదాన్నిరా

కడియాల కుంటాకు - నీళ్లకునేబోతె  
కవిలిముల్లూతగిలి - కడుపాయెరాజా

బాలరోనేచిన్నదాన్నిరా

చెలియరోనేచిన్నదాన్నిరా

తుమ్మలకుంటాకు - నీళ్లకునేబోతె  
తుమ్మముల్లూ తగిలి - తిమ్మజ్జినేగంటి

బాలరోనేచిన్నదాన్నిరా

అల్లాసేరెడువండు - అరచేతులుండంగ

పసిపింద కొరికినా - ఫలమేమిరాజా

బాలరోసేచిన్నదాన్నిరా

చెలియరోసేచిన్నదాన్నిరా

తుమ్మెదలు చెలచేగి - దూలాలు లొలవంగ

మొగసాలికేమన్న - మోసమారాజా

బాలరోసేచిన్నదాన్నిరా

చెలియరోసేచిన్నదాన్నిరా

---

## ౧౬౧ నా యు డు

—ఇది పక్కా వీధిసాని, రూపాయలు, కాసులు, ముక్కుపుడక కడియాలు, పావడలు, నాగరము, మట్టెలూ ఎన్నో పుణకు కున్నది. చివ్వరికి ? వినండి.

నాయుడోళ్ళింటికాడ | నల్లతుమ్మచెట్టుకాడ,  
నాయుడేమన్నాడేపిల్లా ? అబ్బ; ఎంతవితగున్నావేపిల్లా !  
నాయుడోళ్ళింటికాడ | నల్లతుమ్మచెట్టుకాడ  
నాలుగు రూపాయలిస్తానన్నాడమ్మా ! అబ్బ నాగుండె  
ఝల్లుమన్నదేలమ్మా

కోమటోరింటికాడ | గున్నమామిడిచెట్టుకాడ

కోరికోరేమన్నాడేపిల్లా ?

కోమటోరింటికాడ | కొట్టుబొజారుకాడ

కోరి; కోరి; రమ్మన్నాడమ్మా !

కరణంగారింటికాడ | కారుములక చెట్టుకాడ,

కాముడేమన్నాడేపిల్లా ?

కరణంగారింటికాడ | కన్నిమామిడిచెట్టుకింద

కాసులుపేరిస్తానన్నాడమ్మా !

మునసబుగారింటికాడ ! ముందల దరవాజుకాడ

ఆతడేమన్నాడే పిల్లా ?

మునసబుగారింటికాడ | ముందలదరవాజులోన

ముక్కుపుడకలిస్తా నన్నాడమ్మా !

మాలవల్లి తూముకాడ । మల్లెపువ్వులచోటకాడ  
బాలుడేమన్నాడేపిల్లా ?

మాలవల్లితూముకాడ । మల్లెపువ్వుల పందిరికింజ  
మల్లి, మల్లి, రమ్మన్నాడమ్మా !

క్రిందవి కడియాలు । మీదవి పావడాలు

నెత్తిమీదనాగరము । ఏదేవుడిచ్చేడే పిల్లా !     ॥ అబ్బి ॥

కడియాలు, కామరాజు । పావడాలు పాపయ్య

నాగరము నాగరాజు । నన్ను కోరి, కోరి; యిచ్చేరమ్మా !

ముంతంత కొప్పమీద । మూడు చేమంతిపూలు

ఏరాజుపెట్టేడమ్మా । అబ్బి । ఎంతచక్కగున్నావే పిల్లా !

చేమంతి పువ్వులు । చెంగూలోనజెట్టి

కోరి, కోరి; పిలిచేడే । నాయుడు

అబ్బిగుండె ఝల్లు మన్నాడమ్మా !

కాళ్లకు కడియాలు । వ్రేళ్లకు మచ్చెలూ

నాయుడెప్పడిచ్చేడే పిల్లా ?

కాసులుపేరు వేసుకొని । కాలువగట్టున వెళ్లుతుంటే

కాని పట్టుపట్టాడే నాయుడు ।     ॥ అబ్బి ॥

ఎలమంచలి రోడ్డుమీద । తాలూకాకచేరికాడ

తాళపాలెం రేవులోన : పిట్ల కోనేరుకాడ

ఎగిరి, యెగిరి ఎక్కడ కమ్మ

.. అ ..

## ౧౬౨. ఒంటి బ్రతుకు

అంచి యామనికొండ పక్కనాపెనుగొండ

పై దళము రాకుండ పారింది జండా

ఒంటి నేనుండలేనో చందమామా

ఒక్కదానీ కోనలో

ఏనూరు ఏతాలు ఇన్నూరు కాలువలు

ఎంత చక్కని దయ్య ఈపూలవసమూ

॥ ఒంటి ॥

మంచి నీళ్లాబావి మనపెరటనుంచుకొని

ఉప్పు నీళ్లకు బోవ ఉపకారమేమో

॥ ఒంటి ॥

మల్లెపూలాతోట మనపెరట పెట్టుకొని

చీకీపూలకు బోవ సింగారమేమో

॥ ఒంటి ॥

దవణ మేసిసరాజు కల్లనాటకపోయె

కాబిలుండకపోయె

ఎనలేని దవనంబు ఏటిపాలాయె

ఒంటి నే నుండలేనో చందమామా

ఒక్కదానీ కోనలో

ఒంటి బ్రతుకు వద్దట ఈ పిల్లకు . ఇక నేమి? ఊరియుండరిచేను ! కాకులకు పండుగ.

## ౧౬౩ చెయ్యివీధ చెయ్యి

దూరిసూడూ దుక్కి-సూడూ, దున్నపోతుల మడకసూడూ

వుండరాదుర ముండమోపులూ, బింగారిసామి

ఉండరాదుర ముండమోపులూ

ఆరుగంపాదూరుగంపా, బాలుడేసిన తుమ్మకంపా

తుమ్మకంపలు దూరిపోతబ్బి, బింగారిసామి

తుమ్మమ్మలు రొమ్మనాటేనూ

అంచునంచున వరునలేసీ, పంచవన్నె ముగ్గులేసీ

ఆరుగుమీదాపండుకొంటీరా, బింగారిసామి

ఆడుదానీ బాసలేడరా

ఏటిగడ్డా సేనినాడా, ఏపకవురూ మంచెవాడా

ఎన్నమీ " ఎవ్వవాలెసురా, బింగారిసామి

సెయ్యిమీదా సెయ్యిదియ్యిరా !

ఎవరో చూచుచున్నారని నూచన !

## ౧౬౪ పత్తి చేను

సూరేపల్లి ముద్దుల బాపను చూచేదెన్నటికో  
ఊరిముందటి పత్తి చేను వేసేదెన్నటికో  
అదిపూసే దెన్నటికో మరి  
కాసేదెన్నటికో

మొదట ముద్దుల బాపను ఈముగ్ధ ఊరిముందటి పత్తి చేనిలో కలసినది; మరల గలియుటకు ఆ సరిస్థితులే రావలెనని ఎదురు చూచుచున్న ఈ వెత్తి "పండి తెల్లబాటు పరి తోటలను జూచి" మొగ్గు పంచి యేడ్చు మహిందుని ముగ్ధకు చెల్లెలు కావలయును. మొదటి పాదము తీసివేస్తే కాలిపాపన సప్తశతిలోనికి ఈపాట నులుపుగ ప్రవేశించగలదు.

## ౧౬౫ రెడ్డోళ్ళ చీతగాడా

రెడ్డోళ్ళ చీతగాడా మేటైనమొనగాడా  
 ఆబలగు బలతలుపు విదంకణాల యిల్లు  
 ఆ యిల్లు తిరిగిరారా ననుమడులాడిపోరా ||  
 నడిపీధిలోనయిల్లు బాజారులోన బావి  
 ఆ బావికాడరారా నాబానలందుకోరా ||  
 నందులోన గుడి నడిపీధిలోన నరస  
 నాగోటిమీదలేరు ఆతేరు తిరిగిరారా  
 నాతేటలందుకోరా || రెడ్డోళ్ళ ||  
 నువు నుట్టమరీతిరారా నువునుట్టకాలుతేరా  
 నను చూచియైన పోరా ||  
 నా ఆబలగు బలతలుపు విదంకణాలమిదై  
 ఆ మిదై తిరిగిరారా ననుమడు లాడిపోరా ||  
 జల్లేడమ్మ జిట్టనా మనోరాజమొగ్గ  
 నా మల్లెపూలజెండా నామంత మామిడిపండా  
 నా యింపుమీదసాంపు నా సాంపుమీద యింపు ||  
 నువువస్తానంటెచాలు నామగనికంటె మేలు  
 నిన్నెట్లు మరచిపోదు  
 ఇట్లవానిపొందు నేనెట్లు మరచియుండు ||  
 నీ చేతిలోన ఉంగ్రం నా చేతికియరాదా



నా చేతికి పెట్టుకోనా పదిమందిలోకిపోనా  
నీకు పేరులేనా

చక్కాని నీయికాడా చక్కాని బొమ్మరారా  
నీ చేతిలోని అబయ నా చేతికిచ్చిపోరా  
రెడ్డోళ్ల జీతగాడా మేలైన మొనగాడా

వాడు రెడ్డోళ్ల జీతగాడు. సరకాకు సంబంధించుకొని 'దుప్పటి చెరగు నందూన దూవాండ్లై'  
నాతెచ్చి ఇవ్వడా అని పిల్ల ఆశ.

---

## ౧౬౬ బంగారుసామి

అద్దాల మహాబులోని

ఓరబ్బా, బంగరిసామి !

ఇట్ల రాని పోని మాటలః

వాదాడబోతురో !

రబ్బే ! బంగరిసామి !

ఉటికాయల కాల మొచ్చెనురో ॥

రబ్బే ! బంగరిసామి !

ఉబ్బింది—దాని మొగము

పుబ్బితే పుబ్బింది గాని

సబ్బయేసి రుద్దరో !

రబ్బే ! బంగరిసామి ॥

కలే కాయల కాల మొచ్చె

కత్తె పిల్లకు ప్రాయ మొచ్చె

నుట్ట గాల్చుకున్నట్టు దాని

నుట్టింటి కెడతావు; దాని

నుట్టూర దిరుగుతవో !

రబ్బే ! బంగరిసామి ॥

ఎగవ సేలో గెడ్డి గోసి  
 దిగవ సేలో మోపు గట్టి  
 ఇట మోపెత్తి పొమ్మంటే  
 కొంగు లాగి పోతి వేమిరో ॥

రబ్బే ! బంగరిసామీ !

గూడలేసె గుంటకాడ  
 కబిల్దోలె బాయికాడ—  
 ఇట్ట వజ్రరాల వాన గురిసె  
 విడవరింక కబిలెవో రబ్బే !

రాజా ! నా బంగరిసామీ ॥

---

## ౧౬౭ బైరన్న

— ఇది పక్కా రంకులాడి కథ. కుంకెన మగనికి ఉపాయములు చెప్పించున్నది.

అప్పనా తనామన మారోరిబైరనా  
మారోరి బైరన రాగోరె బైరనా                      అప్పనా

ఇంటి ముందు యీతపొద  
ఇంటి యెనక గచ్చపొద  
ఒంటిగాను రాబోకు  
ఒరుల బిక్కి పోదువురా                      అప్పనా

నవతిత్లల్లి పెట్టుపోత  
పగలురేయి కత్తికోత  
గుమ్మమైన దాటనీరు  
గునగునలు ఆడనీరు                      అప్పనా

రాత్రిరెండు జాములకు  
రావిచెట్టు కిందనుండు  
యింట్లోవారు సూడకుండ  
ఎటులొనిను కలసెదరా                      అప్పనా

వచ్చెబోయె దారిలోను  
పిచ్చికుక్కలున్నవిరా

మచ్చుజిల్లి పోయెదరు  
మాయలొ పడబోకుమురా

అప్పనా

నీకు నాకు జోడుగాన  
నిమ్మపూల తెప్పమీద  
తేలిపోవ మనసు పుట్టె  
తెల్లవారు తెప్పడురా

అప్పనా

ఎప్పడిల్లు విడిచెదనో  
ఎపుడునిను చూచెదనో  
చిత్తమూ చెదిరిపోయే  
కత్తి కోత లాగనుండి

అప్పనా

—

## ౧౬౮ కొ య్యో డ

— కొయ్యోడు పాటలు ఉత్తర విశాఖ మండలములో చాల ఉన్నవి. ఇది అసలుపాటయో అను కరణమో తెలియరాదు. రచనా సంపూర్ణతను గురిస్తే ఇది నాగరికపు రచన లాగే. అగు పడుచున్నది.

చుక్కలకోకా కట్టుకోని  
 చుట్టూగోడు రైకా తొడిగి  
 బుట్ట నున్నగ దువ్వాకోని  
 బొట్టూ కాటుక పెట్టూకోని  
 నోటికి చుట్టా పెట్టూకోని  
 గోటుగాను నడుచుకుంటూ  
 చక్కదనమే చూసుకుంటూ  
 ఎక్కడి కెల్లవు చిట్టెమ్మంటే  
 పోలేరమ్మ మెరకల మీదికి  
 పుల్లల కెల్లము కొయ్యోడో  
 రయ్యో కొయ్యోడా ||  
 కర్ర చేత పట్టుకోని  
 కిర్రూ చెప్పలు తొడుగూ కోని  
 పాయల మొల్తాడేనుకోని  
 కాయ పంచలు కట్టుకోని  
 వక్కలాకులు వేసూకోని  
 ఎక్కడి కెల్లవు కొయ్యోడంటే

పోలేరమ్మ మొరకల మీదికి  
 పొగాకు కేల్తను చిట్టమ్మ  
 లమ్మ చిట్టమ్మ  
 చీటికి మాటికి చిట్టమ్మంటా  
 చీటికి మాటికి చిట్టమ్మంటా  
 చిట్టమ్మన్న నడిధిలోను  
 చిన బాబుంతడు పెదబాబుంతడు  
 కరణాలుంటరు కావూలుంటరు  
 చిట్టమ్మనీ పిలవకురో రయ్యో కొయ్యోడ ॥  
 నేకుంద న్నాయుడి కూతుర్నిరో  
 రయ్యో కొయ్యోడ ॥  
 అబ్బోఅబ్బో అలాగునైతే  
 కురసా కురసా మొక్కలపీటా  
 కుంద న్నాయుడి కూతురివా  
 నేమద్దెప్పయ్య మనవణ్ణే  
 లమ్మ చిట్టమ్మ

ఇంటికి తగిన యిల్లాలురో ॥ రయ్యోకొయ్యోడ ॥ ఇది ఆసలు పాటలోని భాగము వరసే ఉన్నది.

# ౧౬౯ కొయ్యోడు పాట

పల్లవి : ఆయ్యో : కొయ్యోడ :

అ : ప : ఓరింట్లో తిండికి, లేక పోయింది  
బైటబడాయి కొట్టకురో రయ్యో కొయ్యోడ : అ :

1 చ : కొయ్యోడ కొయ్యోడ, బండంటారు  
వానికి బండికి | బస్తలు లేవంట  
వాడికొడుకే | మట్టి బెట్టంట  
వాడిపెళ్లం | సూరకత్తంట  
ఆగుంటకు నీకు | తగుసంటో ) || అ !

2 చ : కలిగినకంట్లో | కాటుకబెడితే  
నాకన్న మెరమెర | లాడెరోరయ్యోకొయ్యోడ  
దానిమరిగిన మొగుడు | పొరుగుననుంటె  
మనసు మెరమెర | లాడెరోరయ్యో కొయ్యోడ ||

3 చ : అందము నందము | లేని మొగుండు  
వాడు నందెడుంటే | ఎందుకోరయ్యోకొయ్యోడ  
ఎదిగిన పిల్లను | యింట్లోబెట్టి  
బైట మంచం | ఎయ్యకురో రయ్యోకొయ్యోడ

4 చిట్టెమ్మ వచ్చిన | ముహూర్తమునుండి  
దొడ్డెడు గేదలు | చచ్చెనురో || ర ||  
దొడ్డెడు గేదెలు | చస్తే; చచ్చెనూ

ఇదికూడ వెలివలి మరిగిన వెలిది తలపులనే తెచ్చిచూపించుపాట. ప్రాశస్త్యముల జాపరీయా అనిపించుచున్నది. 'పోలీసు వెంకటస్వామి' అనే బామలముంగ ఒకపాట ఉన్నది. ఈ కోవలో పెక్కుట పాటలున్నవన్నమాట.



# ౧౭౦ వాలుకన్నుల వెంకటస్వామి

ఓ వాలు గన్నుల మువ్వవెంకటస్వామి  
నిన్ను నేను విడువ జాలరా;

ఇంటిముంగల ఇనవరోలు  
సేతిన శాబంతి లోకలి  
దంచి దంచి నీవంక సూసితే  
ధరణి మీద కాలునిలువదు వెంకటస్వామి  
నిన్ను నేను మరవ జాలరా;                      || ఓవాలు ||

ఉంటే ఈవూళ్లో ఉండు  
పోతే పొరుగు దేశం వెళ్ళు  
సుట్టు పట్టల ఏ మూలనున్న  
సూడక నామనస్సుండా దెంకటస్వామి  
నిన్ను నేను మరవ జాలరా;                      || ఓవాలు ||

ఎర్ర సెరువు వాలుగు ముక్కలు  
గోల కొండ గుల్లసింధుపండు  
ఆవాలు ధనియాలు వేసి వండితే  
ఆవాసనకీ సుట్టు తిరిగే వెంకటస్వామి  
నిన్ను నేను మరువ జాలరా;                      || ఓవాలు ||

ఓ అందకాడ నాకోడకాడ  
సందె కాడను గోడదూకి  
తొంగి చూడ గడబిడాయెను  
నాబంగారు మామ వెంకటస్వామి  
నిన్ను నేను మరువ జాలరా;                      || ఓవాలు ||

## ౧౭౧ ప య న ము

— ఇది ఎవరో పాఠ్యకృతుల లైలావలె నున్నది. కాను- అర్హతకే కాదు- చయనమాటను దయగలసామిద్వారా పలపుకానికి తెలుపుచున్నది.

ఒండుకోను ఒడ్డెవల్లె పండుకోను పల్లెకెరుపు  
ఒల్లకుంటే గొల్లవల్లెయ్యా, దయగల్గసామి  
రేపుపయనామాని దెల్పారోయి  
మిట్టలెక్కి చూసువాడ ముష్టికాకర నెట్టుకాడ  
ముద్దు ముద్దు గలసిపోయేరా, దయగల్గసామి  
రేపు పయనామాని దెల్పారా  
కానరానీ గట్టుమీదా కమ్మగెగ్గెర నెట్టుకాడ  
కారణాలు నెల్లిపోయేరా, దయగల్గసామి  
రేపు పయనామానిదెల్పారా  
నీళ్లులారా నిమ్మలారా నిత్యబాసిన మల్లెలారా  
నీళ్లకొచ్చిన నీళ్లగన్నోయి, దయగల్గసామి  
రేపు పయనామానిదెల్పారా

“కబ్బికి యేడామడేటికి యేడామడెల్లట్ల దురగమా అత్తిల్లనేబోతిరా సిన్నోడ పుట్టిల్ల  
దవ్వాయేరా మరీసినామరువురాదోయి మరువెల్ల నీమీదెరా” అన్న పడుచు ఈకోవలోనిదే.

## ౧౭౨ మొక్కులు

'మొక్కిన మొక్కులు సల్లగుండి  
 మొగుడి కళ్లుపోతే - నా  
 మొగుడి కళ్లుపోతే  
 కట్టమీది ఆ అంకాళ్లమ్మకు  
 పెట్టకోళ్లనిసూ  
 దండుకుపోయిన యిద్దరు మరుదులు  
 గుండ్లు తగిలి నస్తే-పెద్ద  
 గుండ్లు తగిలి నస్తే  
 సాతులూరి యా పోతురాజుకు  
 మేకపోతునిస్తూ  
 సంకనవున్నా చంటిబిడ్డకు  
 నన్నిగొట్టిపోతే-మాయ  
 నన్నిగొట్టిపోతే  
 సత్తెన పిల్ల గోపాలుడికి  
 నిత్తె పూజసేతు ॥

దీనికి వ్యాఖ్యానము దిండుగ. ఉచపతికి సాముచాలదు. ఉనికి అత్తింటనే సాము. ఆనుకూల్యత కొఱకు మూత్రమే మొక్కుకుంటున్నది.

వస్తానుగాని మామ వస్తానుగానీ...నన్ను  
 కొట్టకుండ తిట్టకుండ పెట్టుకుంటావా? నిన్ను  
 కొట్టకుండ తిట్టకుండ పెట్టుకుంటాను నువ్వు  
 యెవరితోను మాట్లాడకుండ వుంటావు కదా?  
 యెవరితోను మాట్లాడకుండవుంటాను కానినే  
 నవ్వేటి నవ్వు మొఖం యెట్లపెట్టేది?  
 నవ్వేటి నవ్వు మొఖం అట్లపెట్టేను నా  
 చేతిలొపుండ చారకోలు చెండాడదా?  
 చేతిలొపుండ చారకోలు చెండాడితే నా  
 నోట్లోపుండ బండమాట బయటెల్లదా?  
 నోట్లోపుండ బండమాట బయటెల్లితే నా  
 కాళ్లపుండ కిరుజోడు దవడాడదా? నీ  
 కాళ్లపుండ కిరుజోడు దవడాడితే నా  
 అమ్మగారింటికి నేనెళ్లనా నీ  
 అమ్మగారింటికి నీవెళ్లతే నే  
 కొట్టకుంట తిట్టకుండ లోడ్కొనిరానా?  
 కొట్టకుండ తిట్టకుండ లోడ్కొన్నాస్తేనే  
 కూడునీళ్లు వండకుండ దిగనూకనా  
 కూడునీళ్లు వండకుండ దిగనూకితే నే

సేద్యానికి పోకుండ యెగనూకనా ?  
 సేద్యానికి పోకుండ యెగనూకితే  
 భావిలొవున్న గుంటలోన నేనువడనా  
 భావిలొవున్న గుంటలోన నీవుపడితే  
 పెట్టోణ్ణి పిలిపించి యెత్తించనా ?  
 పెట్టోణ్ణి పిలిపించి యెత్తించితే నే  
 దెయ్యమై భూతమై నిన్నుపట్టనా  
 దెయ్యమై భూతమై నన్నుపట్టితే నే  
 వైదుగుణ్ణి పిలిపించి వదలగొట్టనా  
 వైదుగుణ్ణి పిలిపించి వదలగొట్టితే నే  
 తిరుపతికొండెక్కి తిరిగిచూడనా  
 తిరుపతికొండెక్కి తిరిగిచూసితే నే  
 బెంగపురీ కొండెక్కి బిందొక్కనా ?

ఈ రకపు పాటల తునకలు పెక్కులు. దీనియంతపెద్దది అచ్చులో వచ్చినట్లులేదు.  
 కావల్లో ఒక కొద్దగానికద దానుకున్నది.

## ౧౭౪ బొల్లారపిల్ల

—చెడిన పిల్లను ఉంపుడుకత్తెనుగా చేసుకున్నాడు వీడు. కులముచెడిన బొల్లారపిల్ల ఏమిచేయగలడు? అన్నలే చెయ్యలేకపోయిరి.

పెట్టిపోస్తావుంట పైనిండ బట్టలుపెట్ట  
నాపేరుమీద బతుకవే ఓబొల్లారపిల్లా !  
అచ్చము తెల్లచీర అంచూన జిల్లెడు గొమ్మ  
నీ కొంగున రామచిలుకలే ఓబొల్లారపిల్లా !  
బాయిల యిల్లుగట్టి బొజ్జోడు యెంట వడితె  
కుంటోడు కులము జెరిపెనే ఓబొల్లారపిల్లా !  
నీ కాలుకు నామటె నాసేతులున్నకట్టె  
నిను కొట్టకుంటె ఒత్తెనే ఓబొల్లారపిల్లా !  
సంకల సపైతట సేతుల సీపురుకట్ట  
నీయెంట జెమానెందుకే ఓబొల్లారపిల్లా !  
బండమీద బలిజోల్లు బాగోతులాడంగా  
బాగతన్నల్ తింటివే ఓబొల్లారపిల్లా !  
దొరగారి జీతగాడు దోరెడ్లమేపెటోడు  
దొడ్డెక్కి సీటిగొట్టెనే ఓబొల్లారపిల్లా !  
వలేండ జీతగాడు వైఎడ్లమేపెటోడు  
బండమీద సీటిగొట్టెనే ఓబొల్లారపిల్లా !  
దిగింది డిచ్చువెళ్ళి పోయింది నుద్దవెళ్ళి

పనిజేసేసాంపెల్లి ఓబొల్లారపిల్లా !  
 ఇందూర్ నాదియిల్లు మారుకట్టుకు నాదిమడిగె  
 మాసాల కన్నరావమ్మా ఓ బొల్లార పిల్లా !  
 బొంబాయిల బొట్లసీరె కనుకుట్ల కనులరైకె  
 నీ కొంగున మల్లెమొగ్గలే ఓ బొల్లార పిల్లా !  
 బొంబాయిల బొంగులూరే యిందూర్ గంటలేగే  
 మనరజా ఎత్తిపోతదే ఓ బొల్లార పిల్లా !  
 కలకలయనబోకు కన్నీరుదియ్యబోకు  
 మన అంటు నుంటె తప్పదే ఓబొల్లార పిల్లా !  
 యిందూర్ జోగివేట నీ అన్నలున్నారాట  
 నన్నేమి జెయ్యజాలరే ఓబొల్లార పిల్లా !

---

## ౧౭౫ ప డ చ పా ట

—ఇది తనకంటె పిన్నవానితో సరసములు మరిగినది. చనువెక్కువైన తిట్లు ప్రారంభించినవి.

రావూనేరమ్మంటె । పోవూనేరమ్మంటె  
రవ్వాచేసెదవేమిరా । నీవెంతో  
రాలూగాయైపోతివిరా ॥

మల్లెపందిరికాడ మంచమేసి పరువేసి  
తెల్లదుప్పటిపరచినా - దానిపై  
మల్లెమొగ్గలు చల్లినా ॥

పూలూచీరాగట్టి పూసలచై కాతోడిగి  
నీలాల కొప్పపెట్టినా - దానిపై  
పూలాదండలెచుట్టినా ॥

నోట తాంబూలమూసి కాటికా కన్నీరుగార  
మాటమాని నేనుండినా - దానిపై  
తోటికోడల్ దొమ్మలాడి నా ॥

పుట్టింటికి పోదమాని పట్టూపట్టి నేనిండా  
పట్టిడి తాపిపారేసినా - దానిపై  
పట్టుపట్టి విదిలించినా



## ౧౭౬ రానుపోర

రానుపోర గొల్లోడ రాతిరి నల్లోడ  
నన్ను నీవెరగవా

౧

కన్నుగిరతలలోనె కనుగొన్నావా  
రానుపోర గొల్లోడ రాతిరి నల్లోడా

౨

తొమ్మిదిచేరలా తూగుటుయ్యాలలో  
ఏజోలిలేకున్న నాజోలినీకేల  
రానుపోర గొల్లోడ రాతిరి నల్లోడ

౩

నిండుపున్నమనాడు పండువెన్నెలలోన  
పరుపున్న తొట్టెలో పండినిండున్నాను  
రానుపోర గొల్లోడ రాతిరి నల్లోడ.

ఇది కృష్ణునిమీద పాట. చరణములు చాలాఉన్నట్టు కనబడుతున్నది. హాస్యపుపాటలుఅన్న  
చిల్లర పుస్తకములో ముక్తికాంక్షయే ఈ మాటలంటున్నట్టుగా ఉన్నది.  
శ్మంగారములో ప్రేమముదిరితే భక్తి అయిపోవుటము వింతఏమిటి ?

11

వే దా ం త ప పా ట లు

## ౧౭౭ కూనలమ్మ పదాలు

—కూనలమ్మ పాట ఒకటే సీతకి సంబంధించిన పాట. కూనలమ్మ పార్వతీదేవి మాతుల్లు కామేశ్వరీదేవికి తోబుట్టువులూ అయిన అక్కలకు కాపగు పోతురాజునకు భార్య. కూనలమ్మ సంకీర్తనములు, కూనలమ్మ చీర, కూనలమ్మకు వేట, కావ్యాలలోనున్న పాటలలో నున్నా వినబడుతున్నే ఉంటవి. ఈ 'పదము' తక్కిన పదకావ్యములవలె జంపెనరుసలో నడుస్తున్నది. చరణములన్నీ దొరికిన బాగుండియుండును.

అన్నమిచ్చిన వాని | నాలినిచ్చినవాని  
నపహసించుట, హాని | ఓకూనలమ్మా!  
ఆడితప్పినవాని | నాలినేలనివాని  
నాదరించుట హాని | ఓకూనలమ్మా!  
భీష్ముడనుభవశాలి | భీముడే బలశాలి  
కర్ణుడే గుణశాలి | ఓకూనలమ్మా!  
దుర్యోధనుడు భోగి | ధర్మరాజుక జోగి  
అర్జునుడే యోగి | ఓకూనలమ్మా!  
కవితారనపుజల్లు | ఖడ్గాల గలగల్లు  
కరణాలకే చెల్లు | ఓకూనలమ్మా!  
కాపువాడే రెడ్డి | గరికపాచేగడ్డి  
కానకుంటే గుడ్డి | ఓకూనలమ్మా!  
మగని మాటకు, మాటి | కెదురుబల్కెడిబోటి  
మృత్యు దేవత సాటి | ఓకూనలమ్మా!  
జవతపంబుల కన్న | చదువుసాములకన్న  
ఉపకారమే మిన్న | ఓకూనలమ్మా!

# ౧౭౮ పేట్రాయిసామిదేవుడా

—పేట్రాయి, పెట్రాయి, ప్రేట్రాయి అనిపాశ్చాత్యులున్నవి. ఇది అవతార కీర్తన. అవతారాలను గురించిన సుదీర్ఘరచనలున్నవి శ్రీ తుమాటి వాణిజ్యగారు చెప్పిరి. ఈపాటలో అచ్చయిన కొన్ని పాఠములలో వలె నాగరికముల సమానకల్పములేదు.

పేట్రాయి సామిదేవుడా మమ్మేలినోడ  
 పేట్రాయి సామిదేవుడా  
 కాబమిరాయడా కదిరి సరసిమ్మడా  
 నీలైన యాలకాడ నిన్నెగోరి సమ్మినాడ ॥ పేట్రాయి ॥  
 చేపకడుపున చేరిపుడితవి-రాకాసిగాని  
 కోపమూని కోరికొడితివి  
 ఆపెన్నీటిలోన ఒలసి గ్రక్కన దూరి  
 బాపనోళ్ల సదువులెల్ల బెమ్మదేవుడికిచ్చినోడ ॥  
 తాబేలైతాను పుట్టగా ఆనీళ్ల కాడ  
 దేవాసురెల్ల గూడగా  
 తావుసూసి కొండ కింద దూరగానె సిల్కినపుడు  
 చావులేని వెన్నమందు దేవర్ల కిచ్చినోడ ॥  
 అందగాడవపుడు లేవయ్య-గోపాలగో  
 విందరచ్చింపరావయా  
 పందిలోన సెరుకోని పంట భూమి నైత్తి కింగ  
 సిందర సిందర సేసినట్టి సందమామనీవెకావ ॥

నారసిమ్మ నిన్నెనమ్మితీ-నానాటనే  
కోరితినీ పాదమేగతి

ఔర కొలువు కంబాన-సేరిపెమలాదుగాసి  
కోర మీనమైన శత్రు గుండెలగల జీల్పినోడ  
బుడుత భావనయ్య వైతివీ-ఆచక్రవర్తి  
నడిగి భూమి గెలును కొంటివీ  
పాడుగు కాళ్ళొడవై అడుగువానిమీదబెట్టి  
తడవులేక లోకమెల్లపుడిక్కిని తిరిగినోడ ॥  
రెండు పదులు వొక్కమారుతో ఆదొర్లనెల్ల  
చెండాడి తొర పరశుతో

చండ కోలబట్టి కో  
దండ రామసామి కాడ  
చెండు కోల సేనుకోని  
కొండ కప్పడేగినోడ ॥

రామదేవ రచ్చింపరా మాకెల్ల  
భూమిలోన బుద్ధిసెప్పరా

ఏమి తప్ప సేసినాడ సామినాయప్పబుద్ధి  
నీమనసు చల్లదనము మామీదనూసగోరి ॥

దేవక్క దేవి కొడుకురా మాకెల్ల

దేవుడై నిల్చినాపురా

ఆవులమేపి కోని ఆడోళ్ల గూడుకోని

తాపు బాగసేసికోని తక్కి చిక్కిడి సేసినోడ ॥

వేదాల నమ్మరాదనీ-చాత్రముల  
 వాదాలు బాగులేదనీ  
 బోధాలు నేసికోని బుద్ధులు నెప్పికొన్న  
 నాదవి నోదనయ్య సల్లనయ్య నీవెకావః  
 కలికి నాదొరపు నీవెరా నాతోడ  
 వలకవేమి బాలకృష్ణుడా  
 సిల్లగట్టు పురమునందు సిన్నిగోపాలుడై  
 పిల్లగోవి పట్టుకొని పేటపేట తిరిగినోడ ॥

చిల్లగట్టు పురము ఏదియో ? కదిరికి చుట్టుపట్ల ఉండువలెను.

## ౧౭౯ ఈశ్వరా జగదీశ్వరా

ఈశ్వరా పరమేశ్వరా జగదీశ్వరా కరుణింపరా  
 శాశ్వతుడవని వేడితిని విశ్వానమంచర యీశ్వరా  
 ముందుజేసిన పూర్వకృతములు ఇందుబావును యీశ్వరా  
 పొందుగా విపాదపద్మము జెందియుంటిని యీశ్వరా  
 కపట విద్యలు నేర్చి పొట్టగడుపుచుంటిని యీశ్వరా  
 నైవమలెన్నక నన్ను నీకృప నేలుచుపరమేశ్వరా  
 ఆరుగురు శత్రువులునాపై కూర్మెంచిరి యీశ్వరా  
 పరమ మంత్రముచేత శత్రుల నణచవలె పరమేశ్వరా  
 తొమ్మిది ద్వారములకొంపిది నమ్మనేటికి యీశ్వరా  
 బొమ్మలాటపాలుచేసి బ్రోవకుంటివి యీశ్వరా  
 మూడుగుణములు విడువజాలక మోసపోతిని యీశ్వరా  
 వేడ్కితోనీ మాయదాటనుపాయమేదో యీశ్వరా  
 చంకదుడ్డె మకింకరులకు జంకనేరను యీశ్వరా  
 అంకమందునజేర్చినదగు శంకదీర్ఘర యీశ్వరా

ఇది యెట్ల రామదాసుది. తరుచు వినబడుతుంది.

# ౧౮౦ జై రాగి

—చివ్వర ఘటాకాశ పృథ్వీంస ఉన్నప్పుటికి ఇది సీతీ, శమదమది గుణసంపత్తి బోధించే పాటయే.

నాదబ్రహ్మానంద యోగీ వీడు  
వేదాంతసారము వినిచే జై రాగి  
రాజసంబు దుఃఖదమురా, ఘన  
రాజయోగమార్గమే సౌఖ్యదమురా      || నాద ||  
చిత్తశుద్ధి గల్గియుండు, భక్తి  
జేరినదురు నీవు సేవించుచుండు      || నాద ||  
మత్తత్వము లేకయుండు, స  
మస్తమింద్రజాలమంచూరకుండా      || నాద ||  
పెద్దల నిందించవలదూ, ఒరులు  
పీడించినా నీవు భీతిల్లవలదూ      || నాద ||  
వనితలేకున్న దుఃఖమురా, కాని  
వనితగల్గెనేని వగవదుఃఖమురా      || నాద ||  
ధనము లేకున్న దుఃఖమురా, చాల  
ధనము గల్గెనేని దాచదుఃఖమురా      || నాద ||  
పచ్చికుండ వంటిమేను, ఇది  
చచ్చుగాక ఆత్మ చావదెన్నడును      || నాద ||  
విచ్చికుండ వ్రక్కలైనా, లోన  
పొచ్చియున్న బయలు విచ్చిరెండొన      || నాద ||



—తెలుగునాట వ్యాపించిన తత్వాలు వైష్ణవముద్వారా విశిష్టాద్వైతమూ, యోగముద్వారా అద్వైతమున్ను. విశిష్టాద్వైతము ఏవోకొన్ని భక్తిక్రితనలలోనేకాని, వాటిని దాటి తత్వ రూపము పొందినట్లులేదు. కాకతిప్రతాపరుదుని సమకాలికుడని చెప్పబడు కృష్ణమచార్యుల వారు, తిరుపతిలో అన్నమచార్యులవారూ మత్రమే విశిష్టాద్వైత స్ఫురణగల గాయకులు. రామదాసు ద్వైతికానునే క్రితనలు చెప్పి ఎక్కడో ఒకచోట 'అంతారామమయం' అన్నాడు. కాని శైవమూ, దాని పరిణామముగా వ్యాపించిన అద్వైతమూ మత్రమే దేశములో విరివిగా వ్యాపించినవి. వేమన, పోతులూరి వీరబ్రహ్మయోగి, సిద్ధప్ప, నానంద్దీక్ష, పీఠమోహిదీక్ష, పోకలశేషాచలనాయుడు, పరశురామపంతుల లింగమూర్తి గురుమూర్తి అచలయోగులు. వీరిసాధనలో గురుపూజ, వైరాగ్యము, అద్వైతమూ సోపానములు, తెలుగునాట సాధువుల మతములలో ఇప్పటికీ అద్వైతసాధనయే జరుగు చున్నట్లుపరిశీలించి తెలుసుకొనవచ్చును. ఈడ పింగళలు, సుషుమ్ననాడి, కుండలినీ, బ్రహ్మరంధ్రము అనునవి ఈ అచల యోగక్రితనలలో విరివిగా కనపడును. మెడలుచించుకొన్ననూ బోధపడని మర్మ తత్వాల వంగడములోనివే.

చిలుకాను పెంచేను యెరముద్దులాడేను

కనుసైగలేదయ్యె చిలుకా ॥

మూణ్ణాల్ల ముచ్చటకు మురిసేవు దిరిసేవు

మందుగతి కానవే చిలుకా ॥

కుక్కి మంచముమీద కూలబడిపోలేను

దిక్కెవ్వరే నీకు చిలుకా ॥

ఇల్లుయిల్లనియేవు యిల్లునాదనియేవు

నీయిల్లు యెక్కడే చిలుకా ॥

పూరికీ వుత్తరాన సమాధిపురములో

కట్టె యిల్లున్నదే చిలుకా ::

కట్టెలే చుట్టాలు కట్టెలే బంధువులు

కన్నతల్లెవ్వరే చిలుకా ||

నువుకాలి పోయేదాక కావలుండునుగాసి

వెంటనెవరూరారు చిలుకా ::



# ౧౮౨ విష్ణు ఈశ్వర బ్రహ్మ ముగ్గురూ

విష్ణు ఈశ్వర బ్రహ్మ ముగ్గురూ  
అన్నదమ్మలంట

ఈ భూదేవీ ఆకాశ వాణికి

వారై కర్తలంట

వారి మహిమతో చేసిరి ఒక

మట్టి బొమ్మనంట

ఈ తొమ్మిది కిటుకుల దర్వాజాలూ

మాట లాడుతుంట

॥ విష్ణు ॥

వస్త్రా వట్టిదె పోతా వట్టిదె

ధర్మము తనవెంట

సాంబశివుడు నినుపిలువ నంపినడు

జల్లిగ రమ్మంట

॥ విష్ణు ॥

చేతులూ బెల్లం ఉన్నంతసేపే

కాకి బలగమంట

చేతిలూ బెల్లం సరిపోయినాక

ఎవరు రారు వెంట

॥ విష్ణు ॥

ఇంటి ముంగిటా పిల్లమేకలు

ఇల్లు బలగ మంట

ఎడ్చీవారు మరీ ఆల్చీవారు

ఎవరు రారు వెంట

॥ విష్ణు ॥

తొలినాడు యములోళ్ళ నైనతను

గుంజుకు రమ్మంటా

యములోళ్ళంతా చుట్టునిలిచినరు

తాళ్ళూ తెమ్మంటా

॥ విష్ణు ॥

చిన్నపెద్దలూ కూర్చున్నారు

చింతలు పడుకుంటా

నీళ్ళుబోసి కూర్చుండ బెట్టినరు

మాయ బొమ్మ నంట

॥ విష్ణు ॥

పువ్వుల దండలు వేసినరయ్యా

మాయ బొమ్మ కంట

ఎత్తండి ఎత్తండి ఎత్తండోయి

మట్టి బొమ్మనంటా

దింపుడు కల్వముకాడ దింపినరు

మాయ బొమ్మ నంటా

సొమ్ము నమస్తము తీసుకున్నరూ

చోతరు వారంతా

గురువు పోస్తడూ శంఖు తీర్థమూ

ముక్తి ఫలము కంటా

- మంట్లా మన్ను కలిపినారు ఈ  
 పూయ బొమ్మ నంటా  
 ధన ధాన్యంబులు ఎవరి పదార్థము  
 ధర్మమె తన వెంట

చేసిన పుణ్యము పాప కర్మములె  
 వచ్చును తన వెంట

॥ విష్ణు ॥

## ౧౮౩ తుమ్మెద పదము

— తుమ్మెద పదములను గురించి పాల్కురికి సోమనాసుడు ( క్రీ. శ. 1800) మొట్టమొదట చెప్పినాడు. ఈపదాల చరణముల చివర తుమ్మెద అన్నమాట విడిగా వచ్చుచుండుటే వీటి ఈమేరనకు కారణము. తుమ్మెద అన్నది ఈ తత్వములోపల కేవల గాని, అన్నమయ్యది, 'తొల్లిటివలెగావు తుమ్మెద' అన్న సంకీర్తనములో వలె పరమేశ్వరునితో — 'ఏవూరు ఏనల్లె తుమ్మెద' అన్న పాటలోపల ఒకవ్యక్తితో ఉద్దేశించి అనేమాట. ఈపదము ఏగంటి వచనాలలోనిది. ఏగంటి సంకేశ్వరునికి అంకితము. గార్లపాటిలక్ష్మయ్యగారు వచించినది. ఈయన పోనెట్టి లింగకవికిగురువే అయినచో ఇంచుమించు అన్నవయ్యకు సమకాలికులు అయి యుందురు. ఈ యిద్దరి రచనలనున్న గతి సామ్యము చాలాకనబడుతున్నది. సంప్రదాయము ఈయన రచనలను "వచనములు" అన్ననూ, పోనెట్టి లింగకవి "పాటలు" అనే అన్నాడు.

శ్రీకంఠుడను పువ్వుతుమ్మెదా - మూడు

లోకన్ములాయెను తుమ్మెదా

సాకారమైయుండు తుమ్మెదా - వర

మైకాంతమున జూడు తుమ్మెదా

శివశివాయనవె తుమ్మెదా

శివుడనగ విన్నమేల్ తుమ్మెదా

శివుని భక్తులకు తుమ్మెదా

శివశిరణన్నమేలె తుమ్మెదా

౧

మట్టిముట్టని పువ్వు తుమ్మెదా

మట్టింది జగమెల్ల తుమ్మెదా

మట్టిచూడవేల తుమ్మెదా - అది

మట్టిపాయలేవె తుమ్మెదా

॥ శివశివ ॥ ౨

యవ్వానమందావె తుమ్మెదా, బహు  
పువ్వుల వాసానె తుమ్మెదా  
కొవ్వి నీవెటుగావె తుమ్మెదా, నీకు  
నెవ్వినేరములేదు తుమ్మెదా

॥ శివశివ ॥ ౩

ఆటురేకుల పువ్వుతుమ్మెదా - అది  
మీసిన వాసానె తుమ్మెదా  
వేటుసేయక నీవు తుమ్మెదా, శివు  
జేటిభజియించవె తుమ్మెదా

॥ శివశివ ॥ ౪

యీళ పింగళలు తుమ్మెదా, సుఖమ్మ  
సౌళి మధ్యమున తుమ్మెదా  
మేలిమెటిగే నీవు తుమ్మెదా, శివ  
కేళిజరించావె తుమ్మెదా

॥ శివశివ ॥ ౫

ఏడుగురు రాజులు తుమ్మెదా, నీకు  
జూడ బండ్లుజోడు తుమ్మెదా, వట్టి  
యాశగోసీవేసి తుమ్మెదా  
మోసపోకుమంటి తుమ్మెదా భక్తి

రాశికొక్కుమంటి తుమ్మెదా

॥ శివశివ ॥ ౬

ఆప్తదళము మీద తుమ్మెదా నీవు  
మెట్టి చరించావె తుమ్మెదా  
కప్టాము నెటుగావె తుమ్మెదా, నీవు  
న్రప్తవైయుండావె తుమ్మెదా

॥ శివశివ ॥ ౭

తొమ్మిది వాకిళ్లు తుమ్మెదా, నీవు  
నమ్మి చచ్చిపోతే తుమ్మెదా  
ముమ్మూల కోణాల తుమ్మెదా నీవు

॥ శివశివ ॥ ౮

నెమ్మాది నుండావే తుమ్మెదా  
పది పదేనింటనూ తుమ్మెదా, శెంఱి  
పదునొండు తావులను తుమ్మెదా  
మెదాకా సిల్పినా తుమ్మెదా నిన్ను  
కడలింఁచగలరటే తుమ్మెదా

॥ శివశివ ॥ ౯

ఎనసితోట పువ్వుతుమ్మెదా నీ  
పెనయమానలేక తుమ్మెదా  
దానిచేటిక్కినా తుమ్మెదా, తోట  
వానిచేటిడుదూవే తుమ్మెదా

॥ శివశివ ॥ ౧౦

నింగినేలవేయు తుమ్మెదా  
గంగ గవురు లేనినాడు తుమ్మెదా  
పొంగుచును నొరబోడ ? తుమ్మెదావేయు

॥ శివశివ ॥ ౧౧

భంగులానటియించు తుమ్మెదా  
వేయిరేకుల పువ్వు తుమ్మెదా, అది  
వెలుగును జగమెల్ల తుమ్మెదా

॥ శివశివ ॥ ౧౨

నద్దూరు నడుగావే తుమ్మెదా పువ్వు  
నద్యజ్ఞాపూనీకు తుమ్మెదా  
గురునాకు హరునాకు తుమ్మెదా, అం  
తరువులేదేమి తుమ్మెదా



గురుపాద పద్మాలు శుమ్మెదా, నిన్ను

దరిశించు మంటిని తుమ్మెదా

॥ శివశివ ॥ ౧౩

గురుడు నీశిరమూన తుమ్మెదా, మా

గురుడు నీశిరసూన తుమ్మెదా

కర పద్మములు మోపి తుమ్మెదా

అరయ నేగంటిశుడుండు తుమ్మెదా

॥ శివశివ ॥ ౧౪

ఈ పాటలో 'శివశివ...' అన్నది పల్లవి అనవచ్చును. ఈపాట అన్నమయ్య సంకీర్తనలు, జయదేవుని అష్టపదులు వలెనే చరణము పల్లవి చరణము పల్లవి, లతో సాగిపోయినది. అనాటికి అనుపల్లవి ఏర్పడలేదు.

---

# ౧౮౪ బ్రహ్మముగారి దర్శనము

నే జూచినానే-బ్రహ్మమునాలో-నేజూచినానే  
నడురునాలో-నే జూచినానే

నే జూచినానమ్మ నెలతొతొక  
రాజయోగము నందు రంజిలు నాగురుని      || నే ||  
కన్నుల నడుమాను నన్నంపుపిడ్డనా  
తిన్నాగ వెలిగేటి పున్నమచంద్రుని      , నేజూచి ||  
ఫాల భాగమునందు నీలజ్యోతుల నడుమ  
వోలలాడు చునున్న పులింగమూర్తిని      || నే ||  
చూపులలోపల పాపల నడుమను  
వ్యాపించి వెలిగేటి ఆపరంజ్యోతినీ      || నే ||  
చక్షురాగ్రమునందు పశ్చిమవీధిని  
నిత్యేపమయి వెలుగు సాక్షిభూతునినాలో      || నే ||  
చందమామకు నడుమ కుండలాకృతీయని  
ఆనందముగ నేడువారి పోతులూరయ్య      || నే ||

# ౧౮౫ ఒ రే ఒ రే

చిల్లర రాళ్ళకు మొక్కుచునుంటే  
 చిత్తము చెడిపో నారేఒరే  
 చిత్తము నందున చిన్నయ రూపుని  
 చూచుచు నుండుట సరేసరే  
 ఒక్కపొద్దులని యెండుచునుంటే  
 ఒనరుగ చెడుదువు ఒరేఒరే  
 ఏకమైన యావైభవ మూర్తిని  
 చూచుచు నుండుట సరేసరే  
 నీళ్లలోమునిగి గొణుగుచు నుంటే  
 నిలకడ చెడునుర ఒరేఒరే  
 నీళ్లలోవుండే నిర్మల జ్యోతిని  
 చూచుచునుండుట సరేసరే  
 బాధగురువుల పంచను చేరితె  
 భావము చెడునుర ఒరేఒరే  
 భావమందునా బ్రహ్మశాంతినీ  
 చూచుచునుండుట సరేసరే  
 భూములు అడవులు తీరుగుచునుంటే  
 బుద్ధులు చెడునుర ఒరేఒరే  
 బుద్ధిలోవుండే పున్నమచంద్రుని  
 చూచుచునుండుట సరేసరే

## ౬ సిద్ధప్ప కులము

మని ననువివరమడిగితే  
 చెప్పడు లోకులకు  
 లోకులకూ పలుగాకులకు దు  
 ర్మార్గులకూ ఈ దుష్టలకు ॥  
 ఫాలభాగమున యాలలుపాడుచు  
 భావము గన్నది నాకులము  
 ముట్టిన బుట్టిందీ కులమూము  
 ట్టందను పెరిగినదీ కులము  
 ముట్టులొ హరుడు ముట్టులొ శివుడును  
 ముట్టులొ బ్రహ్మం ముగ్గురు మూర్తుల  
 మూలము దెలిసినదీ కులము  
 ఇంటిలోపలను యిల్లుగట్టుకుని  
 మంటలోపల రాత్నం బెట్టుక  
 కంటిలోపల కదురు పెట్టుకొని  
 ముక్కులోపల యేకు బెట్టుకొని  
 చెవులోబాకా చేతికితీసుక  
 నారాయణయను నరము తీసుకొని  
 అష్టాక్షరియను తడికె వేసుకొని  
 పంచాక్షరియను పంచదీసుకుని  
 తధిమి తధిమి గుబదెబగుబ దెబగుబ  
 ఏకినకులమే మాకులము ॥

## ౧౮౭ చందమామ

చందమామ చందమామ చందమామ ఈ  
 సంధి తెలివే జ్ఞానులెవరె చందమామ  
 జంట నాగస్వరములూది చందమామ  
 పాముని పాదుపెకలింఛాలి చందమామ  
 తొమ్మిది వాకిళ్లుమూసి చందమామ  
 పామునిపట్టవలెను చందమామ  
 కాయమనే పుట్టలోను చందమామ  
 మాయగానె మెలగియుండు చందమామ  
 భక్తియనే కట్టకట్టి చందమామ  
 యుక్తిచేత పట్టవలెను చందమామ  
 దేహిదేహముల నందు చందమామ  
 తెలియకుండ చుట్టుకుంది చందమామ  
 ఆ జపవంత్ర ధ్యానముచేత చందమామ  
 అఖండ కళలతో వెలుగుచుండు చందమామ  
 పాముపట్టేజోగి యెవరె చందమామ  
 అతనిపేరు సిద్ధగురుడె చందమామ





